

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

Drifts- og Plejeplan 1998-2013

Miljø- og Energiministeriet • Skov- og Naturstyrelsen
og
Jægersprislejren 1998

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

- Drifts- og Plejeplan 1998-2013

Udgivet af Miljø- og Energiministeriet,
Skov- og Naturstyrelsen
og Jægersprislejren, 1998

Tekst: Erling Krabbe, SNS (med bidrag om militære forhold fra kaptajn P.-E. Petersen, Jægersprislejren)
Redaktion: Erling Krabbe, SNS
Kort (bilag 1, 2 og 3): Jim Schou Larsen, SNS
Bevoksningsliste (bilag 4): Jim Schou Larsen, SNS
Forsideillustration: Jættestuen "Mølledys", Jægerspris Skydeterræn. Tegnet af Poul Juul, SNS
Lay-out, omslag: Poul Juul, SNS
Tryk og repro: Grafisk Center, Hillerød
og Skov- og Naturstyrelsen

Oplag: 150 eksemplarer

ISBN: 87-7279-114-4

Hæftet kan fås hos

Jægersprislejren
Postboks 39
3630 Jægerspris
Tlf: 47531147

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

Drifts- og plejeplan 1998-2013

Nærværende drifts- og plejeplan for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn stadfæstes hermed som gældende for perioden 31. december 1998 til 31. december 2013.

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, den

Oberstløjtnant C. J. Duch
Kommandant

Skov- og Naturstyrelsen, den

Bendt Egede Andersen
Skovtaksator

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDLEDNING	1
1 Generelt om drifts- og plejeplaner	1
1.1 Formål og baggrund	1
2 Beskrivelse af planprocessen	2
2.1 Forudsætninger	2
2.2 Planens indhold	2
2.3 Planændringer	2
3 Særligt om drifts- og plejeplanen for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn	4
3.1 Baggrund	4
3.2 Overenskomsten mellem forsvaret og Kong Frederik den Syvendes Stiftelse	4
3.3 Aftalens virkning	5
3.4 Korttegning	5
STATUS	7
4 Beskrivelse af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn	7
4.1 Den militære historie	7
4.2 Landskab og geologi	9
4.3 Arealtyper	9
4.4 Flora	17
4.5 Fauna	26
4.6 Kulturhistorie	32
4.7 Plejetilstand	33
4.8 Sammenfatning af de natur- og kulturhistoriske værdier	34
5 Skyde- og øvelsesterrænets nuværende anvendelse	36
5.1 Overordnede principper	36
5.2 Militære aktiviteter	36
5.3 Beskrivelse af uddannelses- og øvelsesfaciliteter	36
5.4 Særlige militære bestemmelser og restriktioner	38
6 Forsvarets nuværende drift og pleje af terrænet	40
7 Offentlighedens adgang	43
8 Lovmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger	45
8.1 Generel lovpraksis for forsvarets arealer	45
8.2 Naturbeskyttelsesloven	45
8.3 Museumsloven	47
8.4 Vandløbsloven	48
8.5 Planloven	48
8.6 Skovloven	51
8.7 Deklarationsfredninger	51

FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER	52
9 Forsvarets fremtidige behov og ønsker.....	52
9.1 Nuværende og fremtidig brug af skyde- og øvelseshøjden.....	52
9.2 Forventet udvikling af uddannelses- og øvelsesfaciliteter i skydeterrænet.....	54
9.3 Behov for nye anlæg og øvelsesfaciliteter.....	55
9.4 Formål med drifts- og plejeplanen i forhold til øvelsesvirksomhed	56
9.5 Renovering og pleje	57
10 Skov- og Naturstyrelsens forslag til beskyttelse og forbedring af natur- og kulturværdier.....	59
10.1 Overordnede ønsker om terrænets fremtidige tilstand.....	59
10.2 Forslag til pleje af overdrev, heder, strandeng, moser og ferskeng.....	59
10.3 Forslag til friholdelse af arealer for militær aktivitet.....	61
10.4 Forslag til ændringer i skovdrift.....	61
10.5 Forslag til ændringer i landbrugsdrift.....	62
10.6 Forslag til pleje af fortidsminder, sten- og jorddiger	63
10.7 Forslag til genopretning og beskyttelse af vådområder	63
11 Kommentarer og ønsker fra eksterne bidragydere.....	71
11.1 Frederiksborg Amt.....	72
11.2 Jægerspris Kommune	72
11.3 Friluftsrådet.....	73
11.4 Dansk Ornitologisk Forening	73
11.5 Entomologisk Fredningsudvalg	74
11.6 Danmarks Naturfredningsforening.....	74
VURDERING OG AFVEJNING.....	75
12 Vurdering af de enkelte ønsker og forslag, og afvejning heraf	75
12.1 Vurdering af ønsker og forslag fra forsvaret.....	75
12.2 Ønsker og forslag fra Skov- og Naturstyrelsen.....	77
12.3 Vurdering af ønsker og forslag fra bidragyderne.....	78
12.4 Afvejning af benyttelse og beskyttelse.....	79
PLAN	81
13 Retningslinier for den fremtidige anvendelse af Jægerspris Skyde- og Øvelseshøjden.....	81
13.1 Overordnede retningslinier for den fremtidige benyttelse, pleje og forbedringer.....	81
13.2 Opdeling af skyde- og øvelseshøjden i sektorer	81
13.3 Retningslinier for øvelsesaktiviteter.....	82
13.4 Arealretablering.....	84
13.5 Placering og etablering af nye militære anlæg og øvelsesfaciliteter.....	84
13.6 Målsætning for pleje af naturarealer og genopretning af vådområder	84
13.7 Retningslinier for pleje af overdrev, heder, strandeng, moser og ferskeng.....	85
13.8 Retningslinier for genopretning og beskyttelse af vådområder	85
13.9 Retningslinier for beskyttelse og pleje af fortidsminder og andre kulturhistoriske anlæg	86
13.10 Retningslinier for skovdrift.....	86
13.11 Retningslinier for landbrugsdrift.....	87
13.12 Prioriteret handlingsplan for planperioden	87
13.13 Jagt og vildtpleje	89
13.14 Retningslinier for brug af gødsning og sprøjtning	89
13.15 Offentlighedens adgang til øvelsespladsen	89
13.16 Nødvendige tilladelser til nye anlæg og tiltag.....	90
13.17 Planændringer.....	91

ØKONOMI.....	92
14 Økonomiske konsekvensberegninger	92
14.1 Økonomisk overslag over merudgifter til naturpleje og genopretning.....	93
14.2 Behov for personel og materiel.....	94
14.3 Sammendrag af planens økonomiske konsekvenser.....	94
 BILAG.....	 96
15 Oversigt over bilag	96
<i>Bilag 1: Grundkort (i kortlomme bagest)</i>	
<i>Bilag 2: Øvelseskort (i kortlomme bagest)</i>	
<i>Bilag 3: Drifts- og plejekort (i kortlomme bagest)</i>	
<i>Bilag 4: Bevoksningsliste</i>	
<i>Bilag 5: Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner i relation til Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4</i>	
<i>Bilag 6: Fortidsminder på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Registrering, beskrivelse og plejeanvisninger.</i>	

INDLEDNING

1 Generelt om drifts- og plejeplaner

1.1 Formål og baggrund

Mange af forsvarets arealer indeholder store naturværdier i form af et rigt dyre- og planteliv samt store, sammenhængende landskaber. Dyr og planter trives netop godt her, fordi arealerne gennem mange år har fået lov at henligge i naturtilstand, men også fordi der udover periodisk aktivitet fra skydende enheder i øvrigt ikke færdes så mange mennesker i områderne.

Som led i forsvarets miljøstrategi bestemte Forsvarskommandoen i september 1993 ved bestemmelse (FKOBST 610-6, SEP 1993) om miljø- og naturbeskyttelse, at der for hvert øvelses- og skydeområde skal udarbejdes en drifts- og plejeplan.

Den 24. oktober 1995 indgik Forsvarskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen en samarbejdsaftale, der sikrer en planlægning af drift og pleje for en række af forsvarets øvelsespladser samt skyde- og øvelsesterræner.

Formålet med en drifts- og plejeplan er at sikre, at der på forsvarets arealer opnås en tilfredsstillende balance mellem forsvarets behov for nødvendig uddannelse og træning af enheder under realistiske vilkår og hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser.

Da planlægningen ønskes brugt som et redskab til beskyttelse og forbedring af naturværdier på forsvarets arealer er amt og kommune, Danmarks Naturfredningsforening samt Friluftsrådet medinddraget som såkaldte eksterne bidragsydere ved udarbejdelsen. Samtidig er det forventningen, at amt og kommune som de relevante myndigheder gennem inddragelse i afvejningen mellem benyttelse og beskyttelse vil administrere relevant lovgivning med udgangspunkt i planen.

Drifts- og plejeplanlægningen vil desuden tilvejebringe et ensartet grundlag for en flersidig forvaltning af forsvarets arealer. Samtidig vil planlægningen give medarbejdere i forsvaret en naturmæssig viden, herunder en forståelse for behovet og mulighederne for varetagelse af flersidige hensyn ved drift og pleje af arealerne.

Støjproblematikken i relation til naboer ligger uden for drifts- og plejeplanlægningsarbejdet, idet denne reguleres i henhold til miljøbeskyttelsesloven. Bestemmelser om støjregulering for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er fastsat i "Bekendtgørelse om støjregulering af forsvarets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner" (Bek. nr. 1057 af 14. december 1998).

2 Beskrivelse af planprocessen

2.1 Forudsætninger

I forbindelse med udarbejdelse af drifts- og plejeplanen er udgangspunktet, at skyde- og øvelseselementerne samt øvelsespladserne er udlagt som uddannelsesområder, og derfor fortsat skal kunne anvendes som sådan.

Drifts- og plejeplanen skal tydeliggøre terrænets naturhistoriske, kulturhistoriske og rekreative værdier og udstikke retningslinier for terrænets brug, beskyttelse og pleje, som tager hensyn til disse værdier, samtidig med at der opnås en tilfredsstillende løsning af forsvarets behov for uddannelsesaktiviteter.

Planen skal således rumme en afvejning mellem på den ene side forsvarets behov for øvelsesarealer og på den anden side samfundets interesse i en forsvarlig og langsigtet forvaltning af terrænets ofte meget store natur- og kulturværdier.

Som følge af den sikkerhedsmæssige risiko, der er forbundet med forsvarets aktiviteter, vil rekreative interesser (offentlighedens adgang til forsvarets areal) kun blive tilgodeset i det omfang, det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt. Herudover kan hensynet til naturmæssige værdier påvirke mulighederne for rekreativ benyttelse.

De i drifts- og plejeplanen opstillede retningslinier skal være enkle for forsvaret at administrere i praksis.

2.2 Planens indhold

Planen skal

- Kortlægge og afgrænse naturtyper, bevoksninger, veje, forsvarets anlæg etc.
- Beskrive de naturmæssige værdier og identificere de mest bevaringsværdige af disse samt påpege eventuelle behov/muligheder for forbedring af de naturmæssige værdier.
- Kortlægge og beskrive de fredede fortidsminder og eventuelle andre kulturhistoriske værdier, samt fastlægge regler for omgang med fredede fortidsminder og anviser forslag til pleje.
- Beskrive forsvarets nuværende benyttelse og drift af terrænet samt klarlægge forsvarets fremtidige behov for benyttelse af terrænet.
- Beskrive den rekreative benyttelse af terrænet.
- Foretage afvejningen mellem forsvarets behov for benyttelse og ønskerne om beskyttelse og forbedring af naturværdier samt forbedring af de rekreative muligheder.
- Anvise hvorledes denne afvejning kan realiseres i praksis, herunder fastlægge retningslinier for terrænets fremtidige benyttelse, pleje og forbedring i overensstemmelse med afvejningen.
- Beregne de økonomiske konsekvenser for forsvaret af planens bestemmelser.

2.3 Planændringer

Drifts- og plejeplanen gælder for 15 år.

For til stadighed at holde planen med så langt et tidsrum tidssvarende og fleksibel, kan der løbende foretages ændringer i drifts- og plejeplanen, forudsat at aftaleparterne er enige.

Såfremt forsvaret eller Skov- og Naturstyrelsen ønsker ændringer i drifts- og plejeplanen indsender den lokale myndighed begrundede forslag herom via Hærens Operative Kommando til Skov- og Naturstyrelsen eller omvendt. Hvis der ikke er væsentlige indsigelser, indsættes planændringen i den pågældende plan med gyldighed som en del af denne.

Planændringerne kan således opfattes som en løbende fortsættelse af planlægningsfasens dialog mellem parterne.

Som udgangspunkt kræver enhver afvigelse fra planens retningslinier, som de fremgår af planafsnittet, planændring. Der gælder dog en bagatelgrænse for kravet om planændringer. I tvivlstilfælde om bagatelgrænsen bør parterne drøfte dette spørgsmål indbyrdes.

Planændringer kan også være en nødvendighed som følge af afgørelser fra relevante myndigheder.

Udover planændring kan dispositioner der ligger udenfor planens rammer kræve tilladelse fra relevante myndigheder.

3 Særligt om drifts- og plejeplanen for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

3.1 Baggrund

Som nævnt i indledningen indgik Forsvarskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen i oktober 1995 en aftale om planlægning af drift og pleje for en række af forsvarets større øvelsesområder.

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn indgik som et af disse områder og er klassificeret som et såkaldt kategori I område. Kategori I områder er militære øvelsesområder med en kompleks anvendelse og områder, som offentligheden har en særlig interesse i. Planlægningen forestås af niveau I myndigheden, d.v.s. Forsvarskommandoen, i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen.

Den særskilte aftale om en drifts- og plejeplan for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn blev indgået mellem Forsvarskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen den 3. juni 1997.

I sommeren 1996 foretog Skov- og Naturstyrelsen en markgennemgang i forbindelse med udarbejdelse af digitalt kort over skyde- og øvelsesterrænet.

I juni 1996 blev der arrangeret et møde og en rundvisning på terrænet for bidragyderne. På rundvisningen deltog repræsentanter fra 12 foreninger og myndigheder.

I sommeren 1997 blev den biologiske registrering af terrænet foretaget.

Planen blev afsluttet med en høringsrunde hos bidragyderne samt en forelæggelse til godkendelse i koordinationsudvalget mellem Stiftelsen og Jægersprislejren i foråret 1998.

3.2 Overenskomsten mellem forsvaret og Kong Frederik den Syvendes Stiftelse

Over halvdelen af skyde- og øvelsesterrænet hører under Kong Frederik VII's Stiftelse. Forsvaret har forpagtet dette areal ved en overenskomst indgået i 1961 med stiftelsen. Overenskomsten er senest fornyet i september 1991 og gælder for perioden 1. januar 1992 til 31. december 2011. Overenskomsten kan ikke opsiges af stiftelsen i denne periode. Forsvaret kan som udgangspunkt heller ikke opsiges overenskomsten inden udløb, men er dog berettiget til efter 1. januar 2002 med 2 års varsel til en 1. januar at opsiges overenskomsten, hvis Forsvarsministeriet som følge af en uforudseelig og betydelig reduktion af det danske forsvar pålægger lejer at opsiges overenskomsten.

Overenskomstens bestemmelser for forsvarets militære benyttelse samt drift og pleje af de lejede arealer er beskrevet nærmere i kapitel 5 og 6.

Hvilke arealer er omfattet af drifts- og plejeplanen

Korttegning, registrering og gennemgang af arealerne omfatter hele terrænet, altså også de indlejede arealer ejet af Kong Frederik VII's Stiftelse. *Rammerne for selve planlægningen for de indlejede arealer vil imidlertid være den indgåede overenskomst mellem forsvaret og stiftelsen. Dette betyder, at planlægningen for de indlejede arealer som udgangspunkt kun skal regulere forsvarets anvendelse.*

Efter ønske fra Stiftelsen er det besluttet, at drifts- og plejeplanen hvad angår de indlejede arealer ejet af Kong Frederik VII's Stiftelse kun skal beskrive status for disse samt retningslinier for den militære anvendelse, som nævnt ovenfor. Fremtidig naturpleje- og genopretning

skal ikke indgå i planen for disse arealer. Beslutningen herom blev truffet efter høringsfasen for bidragsydernes ønsker og kommentarer til planen var afsluttet. Ønsker og forslag fra Jægersprislejren, Skov- og Naturstyrelsen og bidragsyderne for disse arealer er derfor ikke refereret i nærværende plan. Med hensyn til Jægersprislejrens ønsker til kommende militære anlæg på de indlejede arealer skal dette fortsat afklares internt i koordinationsudvalget mellem Jægersprislejren og Stiftelsen, og ikke inddrages i nærværende drifts- og plejeplan.

3.3 Aftalens virkning

Drifts- og plejeplanen er bindende for de to aftaleparter Skov- og Naturstyrelsen og Jægersprislejren. Ved underskrift af planen forpligter aftaleparterne sig således til at efterleve og respektere de i planen fastsatte bestemmelser.

3.4 Korttegning

Korttegning af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn omfatter både forsvarets og de indlejede arealer. På grundlag af markgennemgang, luftfotos, tidligere kort m.v. er der udarbejdet digitaliserede kort, som omfatter henholdsvis et grundkort, et øvelseskort samt et drifts- og plejekort. Sidstævnte kort vedrører dog kun forsvarets egne arealer. De tre kort er indsat bagest i denne plan som bilag 1, 2 og 3. Et særligt skydekort er udarbejdet ved Hærens Ingeniør- og ABC-skole, og er ikke vedlagt denne plan.

Grundkort (bilag 1)

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på plantidspunktet. I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for øvelseskortet og drifts- og plejekortet, samt for eventuelle andre temakort som kan udarbejdes i tilknytning til planen.

Til kortet hører en bevoksningsliste, der er en fortegnelse over terrænets arealtyper og anvendelser. Areal samt supplerende bemærkninger er angivet. Bevoksningslisten er indsat som bilag 4 i denne plan.

Grundkortet har en titel, d.v.s. øvelsesterrænets navn. Under titlen er angivet det samlede areal i hektar. Desuden er målestoksforholdet angivet.

På kortet inddeles terrænet i "afdelinger", d.v.s. delområder i en passende størrelse. Afdelingsgrænserne følger så vidt muligt genkendelige og permanente terrænlínier som f.eks. veje og hegn. Området inden for en afdeling er forholdsvist ensartede, f.eks. et større overdrev, mose- eller skovområde. Størrelsen af en afdeling vil variere. Jo mere ensartet et terræn er, jo større er afdelingerne. Afdelingerne nummereres med fortløbende tal.

De enkelte afdelinger opdeles i "litra", der svarer til behandlingsenheder inden for den enkelte afdeling, d.v.s. arealer, der er ensartede med hensyn til terræn, anvendelse, vækstforhold, evt. træarter og disses aldre. Eksempler på litra er den enkelte mose eller eng i et større overdrevsareal eller den enkelte skovbevoksning i et skovområde. Litra angives med et bogstav. Alle afdelinger og litra vises ved henholdsvis et tal og et bogstav på grundkortet. Til alle litra er der endvidere knyttet en to- eller trebogstavkode (anvendelseskode), der angiver arealtype (f.eks. ORE for overdrev, MOS for mose, ENG for eng, BIR for birk). De militære anlæg har også anvendelseskoder, eksempelvis SKB for skydebane og DEP for depot.

Der beregnes areal for samtlige afdelinger og litra.

I bevoksningslisten er areal og arealtypen samt eventuelle supplerende bemærkninger angivet for samtlige afdelinger og litra. Dette gælder altså også for de militære anlæg.

Der kan ofte forekomme små arealer med en anvendelse, der adskiller sig fra den øvrige del af den pågældende litra, f.eks. et mindre krat på et overdrevarsareal. Disse små arealer ønskes markeret på kortet men ikke udskilt som selvstændige litra med anvendelseskode, da det ville resultere i uoverskuelige kort og en meget omfattende bevoksningsliste. Disse mindre arealer indtegnes med prikket linie på kortene. Anvendelsen angives i bevoksningslisten i bemærkningerne til den litra, hvor arealet er beliggende.

Kortet omfatter desuden en række andre signaturer, som er forklaret på kortsignaturen.

Øvelseskort (bilag 2)

Øvelseskortet fremstilles til illustration af den fremtidige øvelsesmæssige brug af terrænet.

Det er fremstillet på grundlag af grundkortet, men viser ikke anvendelseskoder, afdelinger, litra eller udprikninger.

Arealtyperne slås sammen i større enheder, således at sammenhængende skovbevoksninger af enten løv eller nål, eller åbne arealer fremgår. Grøfter, vandløb, søer og moser er også tydeligt angivet.

Samtidig vises arealtyperne med separate farvesignaturer.

Øvelseskortet viser forsvarrets anlæg: Egentlige anlæg, mindre, permanente anlæg og genstande samt anden øvelsesmæssig anvendelse. De angives med navn. Andre anlæg vises også, eksempelvis bygninger, råstofgrave, asfalt- og skovveje, bæltepor, spor og stier.

Endelig, men ikke mindst, viser øvelseskortet den militære anvendelse i øvelsessammenhæng. Dette betyder bl.a.: Områder med færdselsforbud, områder med kørselsforbud, skydestandpladser, faste kulisser, artilleristandpladser, sprængningsområder, tvangsoverkørsler og bivuakområder. Anvendelsen kan vises med forskellige signaturer, eks. skrå- eller krydsskravering i forskellige farver. Kortet viser altså ikke restriktioner m.v. der er relateret til skydning.

Endelig vil øvelseskortet normalt blive inddelt i forskellige sektorer til øvelsesbrug.

Drifts- og plejekort (bilag 3)

Drifts- og plejekortet fremstilles som illustration af de forskrifter vedrørende drift og pleje af terrænet, som er indeholdt i drifts- og plejeplanen. Som nævnt vedrører disse forskrifter kun forsvarrets egne arealer.

Kortet indeholder samme oplysninger og signaturer som grundkortet.

Med farver er herudover fremhævet de steder, hvor der skal ske ændringer i anvendelsen eller gennemføres særlige plejeforanstaltninger. Eksempelvis søer og vandhuller med blå ring, og et nummer på vådområdet, som refererer til den beskrivelse i planteksten af plejetiltag som skal gennemføres for hvert enkelt vådområde. Arealer hvor løbende terrænpleje skal foregå som hidtil er farvelagt. Med en anden farvesignatur er angivet de naturarealer, som i den kommende planperiode har særlig behov for vegetationspleje, og som derfor er højt prioriteret. Endvidere vises på forsvarrets egne arealer de kommende militære anlæg i det omfang, det kan stedfæstes, eksempelvis planlagte nye spor, brandbælter, anlæg, terrænpunkter og områdebennyttelser.

Endelig angives de veje og arealer på øvelsesterrænet, hvortil der er offentlig adgang udenfor øvelsestid.

STATUS

4 Beskrivelse af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er beliggende i den nordlige del af Hornsherred i Nordsjælland, mellem Isefjord og Roskilde Fjord.

Terrænet består af et 1531 hektar stort område. De 834,6 hektar har forsvaret lejet af Kong Frederik VII's Stiftelse, mens forsvaret selv ejer 696,4 hektar. Området er delt ind i sektorerne A-G, således som det fremgår af øvelseskortet, indsat bagest i denne plan som bilag 2.

Terrænet er dels et overvejende åbent, kystnært, tørt græsland i naturtilstand, dels dyrkede arealer. Spredt i området findes mindre skovparceller bestående af overvejende løv, men med indslag af fyr og gran. De lavtliggende, fugtige arealer er mange steder sprunget i pile- og birkekrat. På sandede skrænter og bakkepartier ud mod kysten ses overdrevsvegetation og også partier med lyng. Floraen på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er meget værdifuld, og rummer mange sjældne arter. Især lokaliteterne Troldehøj og Nissebakker er botanisk meget vigtige, herunder det vældprægede sumpområde neden for Troldehøj. De dele der i en længere periode har ligget udyrket hen, og hvor tidligere dræning er ophørt, viser interessante udviklingsforløb fra åbent agerland til skov.

4.1 Den militære historie

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn opstod ved, at artilleriet den 16. september 1882 begyndte skarpskydninger på private jorder i terrænet nord for Hovnæsgård ved Krøblingebakke.

Beboerne modtog en godtgørelse for at stille deres marker til rådighed og for at rømme gårdene i de 14 dage, som skydningerne normalt varede i de første år.

Soldaterne blev indkvarteret hos beboerne i skydeperioden.

Først i 1892 oprettedes en egentlig skydelejr på et mindre areal tæt op til Slotshegnet på det sted, hvor Jægersprislejren nu er beliggende. Arealet var lejet på årsbasis for den tid en skydeperiode skulle vare. Der var først kun tale om en teltlejr uden faste bygninger, idet der dog opførtes en bygning, en brødbarak (findes stadig som Jægersprislejrens bygning 31), hvor rugbrødet kunne opbevares under rimelige forhold. Dengang var brød den eneste form for forplejning, som udleveredes til soldaterne. Resten måtte de selv købe.

Nogle år efter opførtes en sygestald for hestene (bygning 7), idet man jo befandt sig i hestens glørværdige periode. Det var dengang hvor Gardehusarregimentet udelukkende var et rytterregiment og Artilleriet var hestetrukket.

Først efter 1. verdenskrig fik lejren en kostforplejning, altså køkken og spisesal for mandskabet. Det var en barak, som overførtes fra en af lejrene ved Københavns befæstning, der blev flyttet hertil som en midlertidig foranstaltning, og det er den barak, der stadig benyttes som det nuværende cafeteria's køkken (bygning 25).

Igennem tiderne blev der stadig bygget flere barakker, f.eks. otte staldbygninger udover den nævnte sygestald, depotbarakker m.v., og dette medførte, at man ikke længere kunne nøjes med at leje arealet, hvorfor man i slutningen af 1930'erne købte eller eksproprierede de nødvendige arealer.

Under 2. verdenskrig, i 1943, blev de røde murstensbygninger færdige (bygn. 48, 49 og 50), således at der skabtes gode indkvarteringsforhold for de skydende afdelingers mandskab, der indtil da havde boet i telte eller i primitivt indrettede belægningsstuer i træstaldene.

På grund af krigen skulle der dog gå et par år inden hæren fik glæde af de nye bygninger, da de i den sidste del af krigen benyttedes af tyskerne, først til interneringslejr for danske soldater efter 29. august 1943 og derefter som flygtningelejr og som krigsfangelejr bl.a. for russiske krigsfanger.

Da lejren og terrænet efter krigen atter skulle anvendes til sit oprindelige formål, blev lejren udvidet med "Annexlejren", der er en barakby, som var en gave fra Sverige. Denne lejr blev under 2. verdenskrig anvendt i Sverige af "Den danske brigade i Sverige" under navnet "Hårtunalejren".

Efter 1945 er lejren i nogen grad benyttet til andet end sit egentlige formål: Indkvartering af de skydende afdelinger.

Den herskende mangel på kaserner medførte, at Jægersprislejren også har måttet benyttes som fast indkvartering for skiftende skoler og afdelinger, hvoraf særligt skal nævnes "Modstandsbevægelsens befalingsmandsskoler", "Sjællandske Divisions Korporalskole", "Omskolingen af genindkaldte årgange", "Livgardens rekrutskole" og senest FN-afdelingen, der har haft hovedkvarter på Jægerspris Hovedgård, og som uddanner FN-beredskabsstyrker og varetager udsendelse af alle danske FN-styrker, for tiden til Bosnien-Hercegovina, samt FN-observatører.

Denne faste indkvartering kan i visse perioder medføre, at det er nødvendigt at henvise skydende afdelinger, der kun skal tilbringe en kortere periode i området, til at overnatte i bivak i øvelsesterrænet, normalt i sektor E om Brandbjerg-Nygårde.

I slutningen af 1930'erne købte eller eksproprierede forsvaret også dele af skydeterrænet.

I 1961 skabtes en væsentlig udvidelse af terrænet, idet Jægerspris Hovedgårds arealer og de arealer, der hørte til forpagtergårdene Christiansminde og Louiseholm, blev indlemmet i skyde- og øvelsesterrænet på lejebasis. Herudover købte forsvaret et areal i den nordlige del øst for Kulhusvejen, der i dag udgør den såkaldte sektor E. Nærmere betegnet er selve Jægersprislejren samt sektorerne A og E ejet af forsvaret selv, mens sektorerne B, C, D, F og G er lejede af Kong Frederik VII's Stiftelse på Jægerspris.

I 1977 opnåede forsvaret endvidere kontrakt med Kong Frederik VII's Stiftelse om leje af fire kanonstillinger i den del af Nordskoven, der hedder Fællesskoven. Kontrakten tillader, at der indtil 50 dage om året må skydes med artilleri fra stillingerne. Dette er nu efter genforhandling af kontrakten ved en "Overenskomst mellem Kong Frederik VII's Stiftelse og Jægersprislejren af 26. september 1991" blevet ændret til 30 dage om året.

Ved samme lejlighed lejedes også militær brugsret til de små skovparceller: Hovnæsbakken, Strandbakken, Bøgebakken, Rævebakken samt Langevad Plantage.

Før 2. verdenskrig var Jægerspris Skydeterræn mest benyttet som et artilleriterræn, men også Gardehusarregimentet benyttede flittigt lejren og dens udstrakte områder hver sommer.

Under 2. verdenskrig begyndte også andre afdelinger af hæren at benytte Jægersprislejren til skarpskydninger og nu er der næppe hærenheder på Sjælland, der ikke jævnligt benytter terrænet til gennemførelse af feltmæssige skarpskydninger og øvelser.

Også enheder af hjemmeværnet benytter sig af lejrens muligheder, dette gælder især lørdage og søndage, hvor man også lejlighedsvis overlader terrænet til kredse inden for De danske

Skytteforeninger m.fl. Endvidere er Christiansmindes bygninger fast udlånt som kursusejendom for Hjemmeværnsregion VI, benævnt "Uddannelsescenter Christiansminde".

4.2 Landskab og geologi

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn udgøres for en stor del af tidligere agerland, der nu delvist henligger som overdrev og med visse partier under tilgroning i skov.

I nord (omtrent nord for linien Nygårde - Troldehøj) ses et sandet, ret bakket morænelandskab. Syd herfor ligger et lavt og fladt område, der længst mod syd igen går over i et jævnt kuperet morænelandskab. Det lavtliggende midterparti var i en periode efter istidens slutning dækket af havet. Roskilde Fjord og Isefjord var herved forbundet med et sund, således at den nordligste del af Hornsherred udgjorde en ø. Op over det lavtliggende område hæver sig et par morænepartier - bakkerne Brandbjerg og Lygteholm. Disse bakker lå som øer, da området var havdækket, og de dengang dannede havskrænter kan stadig erkendes.

Der forekommer i dag flyvesandsstrækninger flere steder langs Isefjorden. Skydeterrænets kystlinie består mest af en ganske kort forstrand, bag hvilken der rejser sig en skrænt af varierende højde. Stranden er karakteristisk ved lav vanddybde og stedvis store mængder af sten.

4.3 Arealtyper

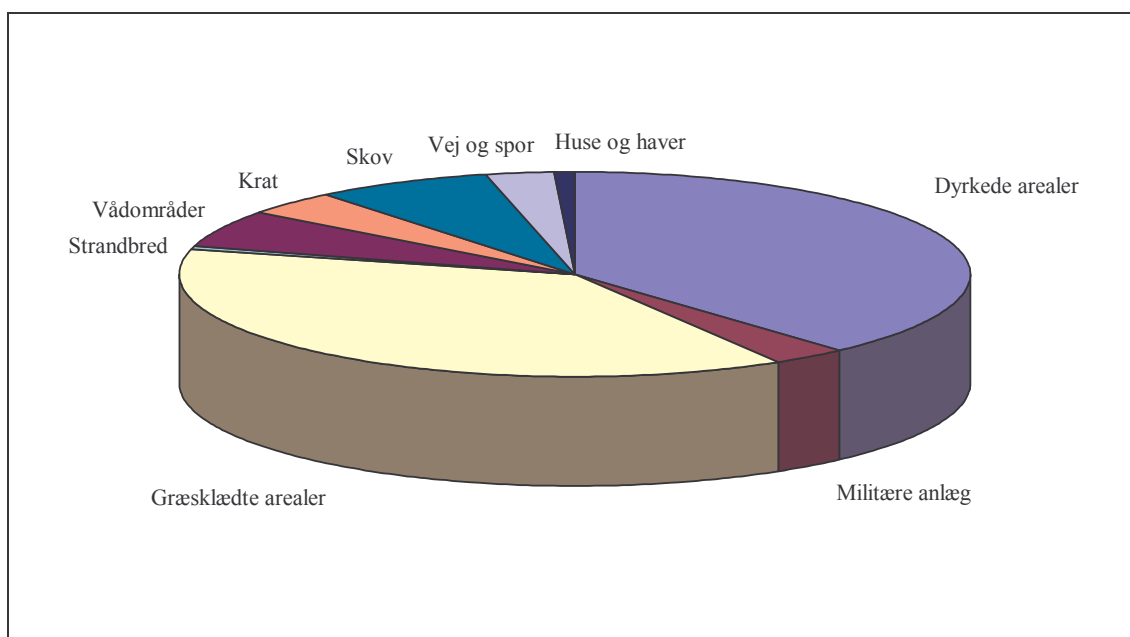
Registrering af arealtyper på skyde- og øvelsesterrænet er foretaget i sommeren 1996 i forbindelse med korttegningen. Det samlede areal er opgjort til 1531 ha, heraf er 1417,7 ha (92,6 %) åbne arealer og 113,3 ha (7,4 %) skov. Inden for disse to hovedkategorier er arealerne opdelt i arealtyper, som fremgår af det til drifts- og plejeplanen hørende grundkort (bilag 1) og bevoksningslisten (bilag 4).

Som støtte for den endelige fastsættelse af arealtyper har Skov- og Naturstyrelsen benyttet Frederiksborg Amts kortregistrering fra 1997 med foreløbig udpegning over beskyttede naturtyper efter § 3 i Naturbeskyttelsesloven. Kong Frederik VII Stiftelse har meddelt, at der tages forbehold for Frederiksborg Amts udpegning af beskyttede naturtyper i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3. Stiftelsen finder, at for nogle lokaliteter er amtets registrering ikke i overensstemmelse med loven.

Frederiksborg Amt er forvaltende myndighed i dette spørgsmål. Såfremt der måtte ske ændringer i arealtyperegistreringen som følge af stiftelsens meddelelse, vil det komme til at indgå i planen som et plantillæg.

Amtets vejledende registrering af beskyttede naturtyper (bortset fra vandløb) er ikke en udpegning. Det skyldes bl.a., at det er de lovlige, eksisterende naturforhold som er afgørende for den øjeblikkelige beskyttelse. Ændringer af de beskyttede arealers afgrænsning kan f.eks. i nogle tilfælde opstå som følge af naturlige processer.

I figur 1 er vist skyde- og øvelsesterrænets fordeling på en række arealtyper. Det fremgår, at dyrkede arealer udgør den største andel, efterfulgt af de åbne græsarealer, d.v.s. overdrev, hede og slette. Herefter kommer skov og vådområder.

Figur 1. Arealsammensætning på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

De åbne arealer

I tabel 1 er vist sammensætningen af de åbne arealer:

Tabel 1. De åbne arealers fordeling på arealtyper pr. 1 januar 1997

Anvendelseskode på kort	Arealtyper	Areal i ha
Dyrkede arealer:		
AGE	Ager	594.8
Overdrev		
ORE	Overdrev	345.3
Slette:		
SLE	Slette	184.7
Hede:		
HED	Hede	37.9
Strandbred:		
STB	Strandbred	7.1
Vådområder:		
SØ	Sø	7.2
MOS	Mose	44.9
ENG	Eng	34.8
STG	Strandeng	1.9
VLB	Vandløb	0.1
Krat:		
KRT	Krat	62.4
Veje og spor:		
VEJ	Vej	25.1
BÆL	Bæltekøretøjsspor	17.3
Militære anlæg:		
KLG	Kaserne/Lejr/Garage	19.2
LUØ	Lukket øvelsesplads	0.2
STO	Stillingsområder	1.7
SKB	Skydebane	8.8
PAN	Pansergrav	1.1
FUT	Idrætsanlæg	1.2
DEP	Depotområde	2.0
Huse og haver:		
HUS	Hus og have	12.5
Publikumsareal:		
PUB	Publikumsareal	0.3
Anden anvendelse:		
AAN	Anden anvendelse	3.0
Vildtager:		
VAG	Vildtager	4.2
Total:		1417.7 ha

I det følgende er der redegjort for definition og afgrænsning af de enkelte arealtyper, som de er angivet på grundkortet. Arealtyperne overdrev, hede, sø, vandløb, mose, eng og strandeng er alle beskyttede naturtyper i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3. Definitionen følger Skov- og Naturstyrelsens "Vejledning til registrering af beskyttede naturtyper" fra 1993, som

desuden er fulgt i feltregistreringen, sammen med metodebeskrivelsen "Registrering af beskyttede naturtyper i Frederiksborg Amt" udgivet af Frederiksborg Amt i 1995.

Udover arealtyperne som er vist i tabel 1, er der på kortet desuden angivet sten- og jorddiger samt fredede fortidsminder.

Ager

Ager (AGE) udgør 594.8 hektar, svarende til 38.8 % af det samlede skyde- og øvelsesterræn.

Ager er betegnelsen for de dyrkede landbrugsarealer under plov, d.v.s. hovedsageligt kornarealer. I henhold til overenskomsten skal landbrugsarealer som er lejet af stiftelsen, og som ikke benyttes som øvelsesareal, drives som landbrug. Langt hovedparten af de 595 ha ager er derfor beliggende på den lejede del af øvelsesterrænet øst for Kulhusvej, det vil sige store, sammenhængende marker i afdeling 201, 203, 204 og 211 omkring bygningerne Christiansminde og Louiseholm, men også længst mod syd i afdeling 213 og 214 syd for Jægerspris Slot og på skydeterrænet i afdeling 212 umiddelbart nord for Hovedgården. Jægersprislejren videreforgter alle disse arealer, og har desuden forpagtet nogle af dens egne arealer ud til landbrug, både i afdeling 102, 105, 106, 107 og 108. Ager findes således i nordenden af afdeling 102 ved Storehøjsvej og Troldegård, samt i østlige del af afdeling 107 og 108 ud mod Kulhusvej ved Smedehuse og Seksgårde. Syd for Seksgårde dyrker Jægersprislejren desuden selv et areal med majs til vildtfodring. I afdeling 106 er der ager syd for Nygårdsvej, og i afdeling 105 ved Vildtbondarhus samt en smal parcel nord for Nyhuse.

Overdrev

Overdrev (ORE) udgør 345.3 hektar, svarende til 22.5 % af det samlede skyde- og øvelsesterræn. Overdrev er karakteriseret som tørbundsarealer på mager, ofte sandet jord, med en lysåben, naturlig græs- og urteflora, som ikke har været gødsket, sprøjtet eller jordbehandlet igennem en længere årrække. Hvis dette alligevel sker eller er sket, bærer vegetationen præg deraf ved at være mindre varieret, men den vil gradvist atter vende tilbage til sin oprindelig tilstand hvis indgrebet ophører. En række bestemte plantearter er indikatorer for naturtypen overdrev.

Overdrev er den vigtigste naturtype på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, da arealerne er store og meget velbevarede. De har ikke været udsat for gødskning, sprøjtning eller dyrkning i en meget lang periode, hvis overhovedet. Overdrevsfloraen er i særklasse set på et regionalt niveau, og dagsommerfuglefaunaen er tilsvarende meget rig.

De største, sammenhængende overdrev findes på forsvarrets egne arealer vest for Kulhusvej fra Troldegårdsvej i nord til Hovnæsbakken i syd. Her er langt hovedparten af de åbne arealer overdrev. Herefter kommer de store overdrevsarealer øst for Kulhusvej i næsten hele afdeling 105 og 106 omkring og nord for Nygårde, som også er forsvarrets eget areal. På de lejede arealer findes der mindre overdrevsarealer på Lygteholm og Remurbakke i afdeling 201 samt øst for Strandstub i afdeling 208, samt på den selvmarkerende skydebane og arealer øst for Hovedgårdens Strandkrat i afdeling 209. På lejede arealer i afdeling 212 findes mindre overdrevsarealer dels mellem Enghaveskoven og Badevej, og dels på sydgrænsen af terrænet ud mod vandet ved signalmasten.

Slette

Slette (SLE) udgør 184.7 ha, svarende til 12 % af det samlede areal. To store, sammenhængende slettearealer findes på de lejede arealer i afdeling 201 vest for Louiseholm samt på skydebanearealerne i afdeling 208 og 209 vest for Kulhusvej.

Slette er betegnelsen for de landbrugsarealer som drives med vedvarende græs, og som derfor kulturpåvirkes på den ene eller den anden måde. Opgivne marker med kulturpræg er også klassificeret som slette, ligesom kultiverede græsarealer i forbindelse med skydebaneanlæg,

hvor der er opstillet kulisser eller målskiver, og hvor græsset slås og passes og gødes. Slettearealerne udnyttes som regel landbrugsmæssigt i form af hø- eller græsslæt. Vegetationen bærer generelt præg af driften, således at den botanisk set er mindre interessant. Den består af nogle få arter, som favoriseres af gødsningen eller påvirkningen, mens de typiske indikatorarter for overdrev forsvinder.

Hede

Hede (HED) udgør 37.9 ha, svarende til 2.5 % af det samlede areal. Hede er karakteriseret ved hedevegetation med tydelig forekomst af karakteristiske dværgbuske, på Jægerspris i form af Hedelyng. Hedearealerne findes på to små, men markante steder, dels Troldehøj med omgivelser vest for Strandvejen (afd. 103 litra a), og dels Brandbjerg (afdeling 106 litra b).

Strandbred

Strandbred (STB) udgør 7.1 ha, svarende til 0.4 % af det samlede areal. Det defineres som sandstrand uden vegetation og omfatter bræmmen mellem normal daglig vandstand og sammenhængende vegetation. Strandbredden på skydeterrænet langs Isefjorden fra Radarpost Syd ved Over Dråby til Radarpost Nord ved Storehøjvej er meget smal på næsten hele strækningen, da kystskrænterne står helt ud til havet. Kun i bugten ved Christiansminde Hage og ud for Troldehøj ses en egentlig sandstrand. Fjorden ud for er meget lavvandet, så der opstår ofte store sand- og mudderflader ved lavvande.

Vådområder

Vådområder på terrænet har stor betydning som levested (habitat) for en række plante- og dyrearter. Der er derfor ved registreringen lagt vægt på, at vådområderne skal kunne udskilles. Vådområder benyttes som en betegnelse for både søer, vandhuller, moser, enge, strandenge og vandløb.

Vådområderne udgør i alt 89 ha, hovedsagelig eng og mose.

Sø

Søer(SØ) udgør i alt 7.2 ha, svarende til 0.4 % af det samlede areal. Sø omfatter alle permanente, ferske søer og vandhuller med åbent vandspejl. Vandstanden svinger noget efter årstiden, og nogle vandhuller kan tørre ud i løbet af sommeren. Ved korttegningen er det den højeste vandstand, som er registreret, enten ved markgennemgangen eller på de anvendte luftfotos, der er blevet anvendt som grænse. Den limniske (vanddækkede) sumpvegetation indgår også i søarealet, således at der ikke kun er tale om den åbne vandflade. Der findes i alt 68 vandhuller og 9 søer spredt rundt på terrænet. De fire største søer er beliggende i nordenden, to nord for Troldehøjen, og to henholdsvis vest og nord for Nygårde. Ingen af søerne er dog over 1 ha.

Mose

Moser (MOS) udgør 44.9 ha, svarende til 2.9 % af det samlede areal. Mose er fællesbetegnelse for en række vådbundsområder med plantesamfund der har betegnelsen efter vegetationens sammensætning, f.eks. rørsump, starsump, ellesump, birkekær m.fl., eller efter vandtilførslen, f.eks. kærmose, vældmose m.fl.

De væsentligste mosepartier er beliggende centralt på skydeterrænet, som mosen vest for Krøblingebakke og vældmosen neden for skrænten ved Troldehøje. Karsemosen er beliggende i øvelsesterrænet op mod Nordskoven.

Eng

Eng (ENG) udgør 34.8 ha, svarende til 2.3 % af det samlede areal. Engarealer er dækket af græs- og urtevegetation og er, i modsætning til overdrev, beliggende på relativt lavtliggende og oftest fugtige arealer i de tørre overdrevsområder, eller i tilknytning til vådområder som f.eks. moser. Afgrænsningen i forhold til overdrev kan være svær, men vurderes på forekomsten af mere fugtigbundskrævende plantearter, karakteristisk for ferskeng. Grænsen mellem eng og mose er endnu sværere, men trækkes tilsvarende efter forekomsten af deciderede moseplanter.

De vigtigste engarealer ligger vest for Krøblingebakke og i tilknytning til Karsemosen.

Strandeng

Strandenge (STG) udgør 1.9 ha, svarende til 0.1 % af det samlede areal. Strandenge er saltvandspåvirkede enge langs kysten, som er udsat for mindst én årlig saltvandsoversvømmelse. Floraen er karakteriseret af diverse halophile (saltelskende) plantearter. Strandengens øvre afgrænsning følger som udgangspunkt vinterhøjvandslinien (ca. et årligt højvande).

Der er to små strandengsarealer på skydeterrænet: Et på sydgrænsen op mod sommerhusområdet ved Ovre Dråby og et i bugten ved Christiansminde Strandkrat.

Vandløb

Vandløb (VLB) udgør blot 0.1 ha. Vandløb på terrænet består kun af åbne grøfter. Der findes ingen uregulerede vandløb. De tre største grøftesystemer er følgende: 1) En grøft, der dræner Ballermosen og mosen øst for Ballermosevej ud til Isefjorden. 2) Den store Skolegrøft, også kaldet Jægerspriskanalen, hvis udspring er moserne omkring Andersonvej på skydeterrænet, og som strømmer mod øst gennem det store landbrugsområde øst for Kulhusvej forbi Louiseholm for at løbe ud i Roskilde Fjord. En større pumpestation ved udløbet regulerer afvandingen af landbrugsarealerne. Vest for Louiseholm modtager Skolegrøften et sideløb nordfra, som bl.a. afvander sommerhusområdet nord for Skoven og Luemosen i Nordskoven. 3) Tyskergrøft, som dræner birkemoserne omkring Høsebakkevej på skydeterrænet og som løber ud i Isefjorden.

Krat

Krat (KRT) udgør i alt 62.4 ha, hvilket svarer til 4 % af det samlede areal.

Krat er træ- og buskbevoksninger, ikke højstammede, typisk selvsåede og af naturlig oprindelse. En del sammenhængende løvtrækratbevoksninger af denne type har indfundet sig i det åbne terræn, og er derfor blevet registreret og kategoriseret selvstændigt. Derudover findes en del spredt krat, som er markeret på grundkortet ved udprækning, men ikke selvstændigt udlitret og derfor ikke med i arealopgørelsen. De største kratbevoksninger er tjørnekrattet nord for Badevej, Hovedgårdens Strandkrat, krat ved Radarpost Nord, krat omkring søerne nord for Troldekskoven, krat syd for Nyhuse samt krat i den centrale del af skydeterrænet mellem Andersonvej og Høsebakkevej.

Krattenes tilstedeværelse er i de fleste tilfælde eksempler på manglende pleje af overdrev (tjørne- og slåenkrat), moser og enge (pil og birk). Selvsået birkeskov og krat udgør de største trusler mod skydeterrænets tilstand som overdrev.

Veje og spor

Veje (VEJ) udgør 25.1 ha, svarende til 1.6 % af det samlede terræn. Veje er anlagte i terrænet, såvel asfalterede som grus, som under normale forhold er passable for hjulkøretøjer, og kun

må benyttes af sådanne, d.v.s. at de ikke må benyttes af bæltekøretøjer. Næsten alle vejene har navne, som er angivet på kortene.

Bæltekøretøjsspor (BÆL) udgør samlet 17.3 ha, svarende til 1.1 % af det samlede terræn. Bæltekøretøjsspor udgør egentlige, permanente spor til bæltekøretøjer. Hertil kommer behov for periodiske bæltekøretøjsspor affødt af nuhavende/fremtidige krav til gennemførelse/opnåelse af særlige uddannelsesformål/-krav.

Militære anlæg

Kaserne, lejr og garageområde (KLG). Omfatter Jægersprislejren, Hovedgården og Christiansminde, med omgivende gårdspladser og andre befæstede arealer samt have og parkanlæg. Udgør i alt 19.2 ha, svarende til 1.2 % af det samlede areal.

Lukket øvelsesplads (LUØ). Udgør 0.2 ha og omfatter håndgranatbanen på hjørnet af Strandvejen og Troldegårdsvej i den nordlige del af skydeterrænet.

Ildstilling/stilling (STO). Udgør 1.7 ha og omfatter et antal mindre artilleristillinger.

Skydebane (SKB). Udgør 8.8 ha og omfatter den afspærringsfri skydebane ved Hovnæsbakke, den selvmarkerende feltskydebane i afdeling 209 litra f samt en civil flugtskydningsbane syd for Karsemose.

Pansergrav (PAN). Udgør 1.1 ha og omfatter anlagte artilleristillinger vest for Nyhuse.

Idrætsanlæg (FUT). Udgør 1.2 ha og omfatter feltforhindringsbanen syd for Christiansminde.

Depotområde (DEP). Udgør 2.0 ha som omfatter depotområdet ved Krøblingebakke samt et mindre depotområde nordøst for Nygårde.

Huse og haver

Hus og have (HUS) udgør 12.5 ha og omfatter de huse med haver der er beliggende på skyde- og øvelsesterrænet, bortset fra Jægersprislejren, Hovedgården og Christiansminde.

Publikumsareal

Publikumsareal (PUB) udgør 0.3 ha, som omfatter den offentligt tilgængelige parkeringsplads ved Badevej.

Anden anvendelse

Anden anvendelse (AAN) udgør 3.0 ha og omfatter arealer som ikke falder ind under andre kategorier.

Vildtager

Vildtager (VAG) udgør 4.2 ha og omfatter et antal små vildtagre spredt rundt på terrænet.

Skovbevoksede arealer

7.1 % af det samlede areal er skovbevokset, i alt 113.3 ha. I tabel 2 er vist det skovbevoksede areals fordeling på træarter. Af det samlede areal er 35 % nåletræ (især rødgran og skovfyr) og 65 % løvtræ (især birk, eg, rødøl og ask). Det største sammenhængende skovområde er beliggende i skydeterrænet på forsvarrets eget areal i afdeling 104. Det er et 40-50 årigt, selv-groet birkeskovs område nord for Høsebakkevej, som nu har nået en højde og stammetykkelse som gør, at det må betragtes som skov. I afd. 102 og 104 findes desuden den gamle skovfyrbevoksning Troldeskoven ved Troldeskovvej, som er fra 1935, og en blandet nålebevoksning fra 1975 i "Skoven" ved terrænets nordgrænse i afdeling 102, litra f og g m.fl.. Hertil kommer små, spredte løv- og nålebevoksninger rundt på forsvarrets eget terræn.

På de lejede arealer findes seks små skove: Langevad Plantage, Rævebakken, Bøgebakken, Hovnæsbakken, Strandbakken og Enghaveskoven. De fleste af disse småskove er overvejende løv, hovedsageligt af arterne nævnt ovenfor. Alle har dog også et større eller mindre indslag af nåletræsbevoksninger. Enghaveskoven vest for Hovedgården er en flot bevoksning af 200-årige ege, med blandet ask og rødøl. Småskovene på forsvarrets arealer bærer ikke præg af forstlig drift. De har udviklet en slags naturtilstand, med brede, varierede bryn og en rig underkov af urter og buske. I stiftelsens småskove er naturindholdet også højt, og de bærer præg af ekstensiv plukhugdrift.

Tabel 2. Det skovbevoksede areals fordeling efter træarter 1997

Anvendelseskode på kort	Træart	Areal i ha
BØG	Bøg	1.1
EG	Eg	8.0
BIR	Birk	45.2
ASK	Ask	5.5
ÆR	Ær	0.6
EL	Rødøl	7.6
REG	Rødeg	1.6
POP	Poppel	0.1
RGR	Rødgran	15.1
SGR	Sitkagran	3.3
ÆGR	Ædelgran	0.6
OMO	Omorikagran	2.0
SKF	Skovfyr	11.8
LÆR	Lærk	2.3
CYP	Cypres	0.1
COF	Contortafyr	0.8
ØSF	Østrigsk Fyr	6.4
UKU	Afdrevet skovareal	1.2

I alt skovbevokset

113.3

Levende hegn

Spredt i skyde- og øvelsesterrænet, især langs ydergrænserne og i de gamle skel mellem markerne, findes levende hegn. De er angivet med særskilt signatur på kortene.

Jord- og stendiger

Jord- og stendiger er beskrevet i kapitel 4.6 om kulturhistorie. Sten- og jorddiger er angivet med hver sin signatur på kortene.

Fredede fortidsminder

Der findes 37 gravhøje og to storstensgrave på terrænet. De er beskrevet nærmere i kapitel 4.6 om kulturhistorie, og er alle angivet på kortene med stjernesignaturen for fortidsminder.

4.4 Flora

Floraen på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er omtalt i Palle Gravesens "Oversigt over botaniske lokaliteter", udgivet af Fredningsstyrelsen i 1979.

Desuden overvåger Frederiksborg Amt årligt udvalgte botaniske lokaliteter på skyde- og øvelsesterrænet som en videreførelse af det tidligere Hovedstadsråds botaniske naturovervågningsprogram i hovedstadsregionen.

Amtet har herudover beskrevet floraen på skyde- og øvelsesterrænet nøje i forbindelse med registrering af beskyttede naturtyper i Frederiksborg Amt.

Botanisk Institut ved Københavns Universitet har i 1996 foretaget undersøgelser af vegetationen på udvalgte dele af Jægerspris Skydeterræn som et led i det tværfaglige forskningsprojekt "Fortid og Flora", som finansieres af Forskningsrådene.

Endelig har Skov- og Naturstyrelsen foretaget botanisk registrering i forbindelse med sin biologiske feltgennemgang af terrænet i 1997.

Der er foretaget en evaluering, d.v.s. angivelse af de vigtigste lokaliteters botaniske værdi. Lokaliteterne anbringes i en af følgende tre kategorier: Kategori I = Lokalitet af største botaniske betydning. Kategori II = Lokalitet af stor botanisk betydning. Kategori III = Lokalitet af stor betydning. Kategoriseringen bygger på et kvantitativt og et kvalitativt kriterium. Det kvantitative er baseret på antallet af tilstedeværende sjældne, halvsjældne eller biotopstypiske arter. Det kvalitative er baseret på forekomsten af særligt bevaringsværdige biotoper eller forekomst af såkaldt "rødliste-arter", d.v.s. særligt truede eller sårbare danske plantearter.

Floraen på skydeterrænet, beliggende vest for Kulhusvej, rummer hovedsageligt i den nordlige del overdrevsvegetation men også hede, kystskrænter, strandsump, moser, krat og skov. Samlet er området af største botaniske betydning (klassificeret i kategori I), bl.a. på grund af forekomsten af den rødlistede *Salep-Gøgeurt* og af mange sjældne og halvsjældne arter som f.eks. *Glat Rottehale*, *Soløje*, *Strand-Nellike*, *Dansk Astragel*, *Alm. Månerude*, *Nikkende Kobjelde*, *Mat Potentil*, *Bakke-Gøgelilje* og *Blodrød Storkenæb*.

Især kystskrænterne, bakkepartierne Troldehøj og Nissebakker samt det vældprægede sumpområde neden for Troldehøj kan fremhæves som botanisk meget vigtige.

Området mod nord er forholdsvis uforstyrret af militær aktivitet. Området omkring Nissebakker er meget oprodet af nedslag fra skydning og en del af området er ofte afbrændt, men dette har også en gavnlig effekt for nogle af de sjældne plantearter.

I det følgende gennemgås floraen på de enkelte naturtyper, baseret på de samlede resultater af de nævnte undersøgelser.

Overdrevenes og hedernes flora

Overdrevsarealerne udviser en meget varieret vegetation. Variationen skyldes dels forskelle i det geologiske underlag, fugtighed og eksposition og dels forskelle med hensyn til tidspunktet for dyrkningens ophør. I de områder der har ligget hen som overdrev længst ses interessante udviklingsstadier fra åbent overdrev til skov.

De almindelige karakterarter på overdrevene er *Alm. Hvene*, *Bølget Bunke*, *Draphavre*, *Markfrytle*, *Håret Star*, *Gul Snerre*, *Hvid Snerre*, *Alm. Kjællingetand*, *Blød Hejre*, *Sandskæg*, *Alm. Syre*, *Rødknæ*, *Liden Klokke*, *Lancetbladet Vejbred*, *Håret Høgeurt*, *Smalbladet Høgeurt*, *Markrødtop*, *Markbynke*, *Prikbladet Perikon*, *Bakkeforglemmevej*, *Alm.* og *Stor Knopurt*, *Blød Hejre*, *Gråbynke*, *Læge-Oksetunge*, *Bakkesvingel*, *Rundbælg*, *Hare-Kløver*, *Bugtet Kløver*, *Blåmunke*, *Vellugtende Gulaks*, *Liden Storkenæb*, *Kløvplade*, *Bjergørhvene*, *Alm. Torskemund*, *Gul Fladbælg*, *Vild Gulerod*, *Alm. Kongepen*, *Fløjlsgræs*, *Gul Evighedsblomst*, *Blåhat*, *Hårspidset Jomfruhår*, *Rensdyrlav*, *Engelskgræs*, *Alm. Hønsetarm*, *Femhannet Hønsetarm*, *Sølv-Potentil*, *Tidlig Dværgebunke*, *Udspærret Dværgebunke* og *Kornet Stenbræk*.

I det følgende er de botanisk set mest interessante overdrevsarealer beskrevet.

Nissebakker rummer i hovedsagen moderat artsrig overdrevsvegetation med et vist hedepræg. Den vest- og sydvestvendte kystskrænt rummer en meget artsrig (over 30 arter pr. kvadratmeter) tørkepræget overdrevsvegetation med mange sjældne arter, f.eks. den rødlistede *Mat Potentil* samt *Dansk Kokleare*, *Kegle-Limurt*, *Sandfrøstjerne*, *Glat Rottehale*, *Bakke-Soløje*, *Vår-Star* og *Nikkende Kobjælde*. Af andre af sjældne eller biotopstypiske arter kan bl.a. nævnes *Bølget Bunke*, *Engelskgræs*, *Djævelsbid*, *Gul Kløver*, *Sand-Hvene*, *Flerårig Knavel*, *Mark-Krageklo*, *Blodrød Storkenæb*, *Grå Potentil*, *Vårpotentil*, *Gul Snerre*, *Smalbladet Timian*, *Bakkenellike*, *Lav Tidsel*, *Enghavre*, *Markbynke*, *Hundeviol*, *Kornet* og *Trekløft Stenbræk*, *Sandskæg*, *Plettet Kongepen*, *Knoldet Mjødurt*, *Aks-Ærenpris*, *Alm. Pimpinelle*, *Knoldranunkel*, *Vårstar*, *Knold-Rottehale*, *Sand-Star*, *Fåre-Svingel*, *Tandbælg*, *Tormentil*, *Dunet Vejbred*, *Blåklokke*, *Vår-Vikke*, *Lav Skorsoner* og på fugtig bund *Børste-Siv*. I forbindelse med de mange nedslagshuller i området vokser *Hedelyng*. Syd for Nissebakker er en stor bestand af den rødlistede *Salep-Gøgeurt*, stedvist voksende sammen med *Alm. Månerude* i en vegetation domineret af *Smalbladet Høgeurt*. Bestanden af orkideen *Salep-Gøgeurt* overvåges årligt af Frederiksborg Amt. I 1996 taltes 253 eksemplarer i en del af området og i 1997 taltes ikke mindre end 1253 indenfor hele området. Afgrænsningen af området af området med *Salep-Gøgeurt* er næppe afsluttet endnu, da arten gennem de seneste år er opdaget flere nye steder i takt med undersøgelse af tilgrænsende arealer. *Salep-Gøgeurten* findes mest på ret åben, mineralisk bund, kun med spredt vegetation og stedvist mosser, og ofte på steder, hvor jorden har været bearbejdet nogle år tidligere, f.eks. i kanten af granathuller, bæltekøretøjsspor m.v. Desuden fandtes stedvist *Majgøgeurt* og *Kødfarvet Gøgeurt*. Kystskrænten ud for Nissebakker har en stor bestand af *Seline* og både *Hjertegræs*, *Stivhåret Borst*, *Knoldet Mjødurt* og *Bakke-Tidsel* findes i området.

Bakkerne ved Troldehøj og Møllelys og vældområdet ved kysten neden for disse er tilsvarende af største botaniske interesse. Troldehøj rummer over hovedparten af arealet en relativt artsfattig (10-12 arter pr. kvadratmeter) hedeagtig overdrevsvegetation, der dog har en for østdanske forhold usædvanligt stor udstrækning. Stedvise forekomster af halvsjældne plantearter, f.eks. *Bakke-Nellike* og *Kattefod*, henviser til overdrevsvegetationens lange kontinuitet i området. På den nordlige del af kystskrænten fortsætter den hedeagtige overdrevsvegetation ned over skrænten, hvor en række sjældne arter kommer til, f.eks. den rødlistede *Mat Potentil* samt *Lav Skorsoner*, *Sandfrøstjerne* og *Plettet Kongepen*. I partier med udsivende trykvand ses en enestående vegetation, hvori bl.a. indgår *Blåtop*, *Katteskæg*, *Tormentil*, *Djævelsbid* og *Børste-Siv*. På den sydlige del af kystskrænten, hvor mikroklimaet er mere tørkepræget, ses en vegetation domineret af *Eng-Havre* med sjældne plantearter som *Bakke-Soløje*, *Glat Rottehale*, *Bakke-Jordbær* og *Knoldet Mjødurt*. Omkring Troldehøj vokser af andre sjældne eller biotopstypiske arter desuden *Sand-Hvene*, *Flerårig Knavel*, *Mark-Krageklo*, *Alm. Pimpinelle*, *Sandskæg*, *Liden Skjaller*, *Pille-Star*, *Vår-Star*, *Tandbælg*, *Lav Tidsel*, *Blåklokke*, *Bredbladet Timian*, *Smalbladet Timian* og *Hundeviøl*. Hedepartierne syd for Troldehøj ned mod Møllelys og den flade, hævede havbund er præget af *Hedelyng*, der danner plantesamfund sammen med *Fåresvingel*, *Alm. Hvene*, *Sand-Star*, *Plettet Kongepen* og en stor bestand af *Nikkende Kobjælde*. Øst for Troldehøj er der en stor bestand af den rødlistede art *Strandnellike*. Ved kysten syd for Troldehøj vokser den ret sjældne *Trekløft-Stenbræk*.

Brandbjerg er en lyngklædt bakketop beliggende i øvelsesterrænet øst for Kulhusvej, mellem Langevad Plantage og plantagen vest for Remurbakke. Det er et landskabeligt set markant udsigtspunkt, hvortil publikum har adgang ad en markeret sti.

Brandbjerg har et veludviklet lynghedeareal på ca. 7.5 ha domineret af *Hedelyng* med pletter af *Bølget Bunke*. Hedevegetationen er i det store og hele ret artsfattig. I visse partier ses dog *Enghavre*-domineret overdrevsvegetation, med bl.a. *Bakke-Nellike* og *Gul Evighedsblomst*. Halvsjældne og biotopstypiske hedearter som *Tormentil*, *Tandbælg*, *Liden Skjaller*, *Blåklokke*, *Fåre-Svingel*, *Sand-Star*, *Pille-Star* og *Revling* forekommer. Desuden findes halvsjældne og biotopstypiske arter, som mere er knyttet til overdrev og sandmark: *Sand-Hvene*, *Mark-Krageklo*, *Djævelsbid*, *Knold-Rottehale*, *Hunde-Viol* og *Sandskæg*. Der er spredt opvækst af især *Stilk-Eg* og *Skovfyr*, og mindre hyppigt også af *Vortebirk* og *Alm. Røn*. Sydøst for Brandbjerg vokser *Skov-Fladbælg* i store mængder ved en grøft i lyngheden. Ved foden af Brandbjergs vestside forekommer en lille bestand af tre arter orkideer, bl.a. den sjældne *Bakkegøgelilje*. I juli 1997 blev der således fundet 22 blomstrende *Bakkegøgeliljer*, samt henholdsvis 5 *Maj-Gøgeurter* og 2 *Plettet Gøgeurt*. Stedet rummer også den fåtallige bregne *Alm. Månerude*. Tidligere er der også fundet *Skov-Gøgelilje*. Stedet benyttes ofte af bæltekøretøjer. Man må derfor opfatte ovennævnte arter som pionérplanter, der klarer sig i ustabil vegetation, men forsvinder når vegetationen stabiliseres. Ved hjulspor i området findes *Slangehoved*, *Læge-Oksetunge*, *Kær-Tidsel*, *Gederams*, *Moskus-Katost* og *Sæbeurt*. Ca. 1 ha i det sydøstligste hjørne er næsten helt tilgroet i træer og har ikke længere karakter af hede. Brandbjerg er af stor botanisk betydning (kategori II) på grund af forekomsten af biotopstypiske hedeplanter som *Hedelyng*, *Revling*, *Fåre-Svingel* og *Tandbælg*, samt af tre arter orkideer, heraf en sjældnen, *Bakkegøgelilje*.

Desværre er flere af arealerne specielt nord for Brandbjerg ved at blive dækket af den indførte plante *Lupin*, som fortrænger den naturligt hjemmehørende overdrevsvegetation.

Overdrevet ved Strandstub har et mere mosaikagtigt præg end de ovennævnte arealer, og virker mere forstyrret. Der er partier med mange lave træer, og partier helt domineret af *Bjerg-*

Rørhvene. Ind imellem ses områder med en relativt artsrig overdrevsvegetation (ca. 20 arter pr. kvadratmeter). Af halvsvældne og biotopstypiske arter findes *Sand-Hvene*, *Alm. Pimpinelle*, *Blåklokke*, *Sandskæg*, *Blodrød Storkenæb* og *Hunde-Viol*.

Ved Christiansminde Hage ses overdrevskystskrænter med slåenkrat med bl.a. store bestande af *Blodrød Storkenæb*. Herudover ses den rødlistede *Mat Potentil*, samt *Bakke-Soløje*, *Knoldet Mjødurt*, *Håret Viol*, *Dunet Vejbred*, *Vår-Vikke* samt en tæt bestand på op mod 500 *Plettet Gøgeurt* i et vældparti øverst på skrænten umiddelbart nord for gravhøjen.

I overdrevsområdet øst for militærets kystvej Strandvej er den dominerende art *Alm. Hvene*, men også *Draphavre* og *Fløjlsgræs* optræder i større pletter. Desuden ses en artsrig og varieret tørbundsvegetation med bl.a. *Bakke-Nellike* og *Krat-Fladbælg*.

I nordvesthjørnet af terrænet ligger et lille overdrev på sydskråningen af gravhøjen Storehøj. Her vokser den rødlistede *Skovkløver*. Storehøj er præget af et tæt dække af *Draphavre*, med indslag af *Kornet Stenbræk*, *Gul Snerre*, *Alm. Syre*, *Enghavre*, *Engelskgræs*, *Markfrytle*, *Smalbladet Høgeurt*, *Vellugtende Gulaks*, *Mark-Krageklo*, *Blåklokke*, *Bredbladet Timian*, *Aftenpragtsjerne*, *Alm. Pimpinelle*, og *Alm. Agermåne*.

Øst for Kulhusvej er de største overdrevsarealer beliggende nord for Nygårde og Brandbjerg op mod Nordskoven, omkring Nygårde, på Remurbakke og på Lygteholm.

Omkring Nygårde består en del af overdrevsarealerne af opgivne marker. Her er vegetationen noget mosaikagtig på grund af kørsel med tunge køretøjer. Der vokser meget *Alm. Spergel*, *Alm. Kvik*, *Rød Svingel* og *Alm. Hvene*. Mere spredt står *Krumhals*, *Rødknæ*, *Alm. Kongepen*, *Mark-Bynke*, *Tidlig Dværgebunke* og *Udspærret Dværgebunke*. Nogle områder domineres af høje urter som f.eks. *Gråbynke*, *Stor Knopurt* og *Eng-Brandbæger*. I en brandplet vokser *Alm. Kongepen* i mængder.

Remurbakke har typisk overdrevsvegetation, men er meget opkørt. Dominerende er *Alm. Kvik* og *Draphavre*. Desuden ses bl.a. den halvsvældne *Hundetunge*, samt biotopstypiske arter som *Gul Snerre*, *Mark-Krageklo*, *Smalbladet Høgeurt*, *Markbynke*, *Markfrytle*, *Knold-Ranunkel*, *Alm. Hvene* og *Udspærret Dværgebunke*. Desuden ses de overdrevsprægede arter som *Alm. Kællingetand*, *Alm. Syre*, *Slåen*, *Pastinak*, *Prikbladet Perikon*, *Bugtet Kløver*, *Alm. Røllike*, *Læge-Oksetunge*, *Stor Knopurt*, *Alm. Knopurt*, *Lancetbladet Vejbred*, *Vårgæslingeblomst*, *Håret Høgeurt*, *Agermåne*, *Forskelligfarvet Forglemmigej*, *Mark-Forglemmigej*, *Bakke-Forglemmigej*, *Storblomstret Hønsetarm*, *Alm. Torskemund*, *Spidskapslet Star*, *Vild Gulerod*, *Rejnfan*, *Fløjlsgræs*, *Hvid Okseøje*, *Mark-Ærenpris*, *Kløvplade*, *Blød Hejre*, *Rødknæ*, *Rundbælg*, *Rød Svingel* og *Eng-Brandbæger*. I den nordlige del af Remurbakke findes en fint udviklet lavflora af *Rensdyrlav* på den åbne sandjord.

På Lygteholm findes *Sød Astragal* i mængder på skrænterne mod vest. Skrænten er mod vest og nord træbevokset - især med *Bøg* og *Stilkeg*, og der ses *Kratviol*. På nordskråningen står også *Poppel* og på toppen er der en opgivet græsmark, som er groet helt til i høje urter og græsser. Den høje urtevegetation består især af *Ager-Tidsel*, *Stor Nælde*, *Rejnfan*, *Kruset Skræppe* samt en "dyne" af *Draphavre* og *Vild Kørvel*. Området har sikkert været gødet tidligere. Lygteholms overdrevsflora består af de biotopstypiske arter *Knoldranunkel*, *Alm. Hvene*, *Smalbladet Høgeurt*, *Blåklokke*, *Kratviol*, *Hundetunge*, *Markfrytle* samt *Sankthansurt*.

En lille, ret kratklædt overdrevsbakke op mod Nordskoven, nord for Mikkelsens Alle, er domineret af *Draphavre*, men har en overdrevsflora bestående de biotopstypiske arter *Markbyn-*

ke, Markfrytle, Gul Snerre, Smalbladet Høgeurt og Blåklokke. Desuden ses Skarpbladet Fladstjerne, Sød Astragal, Bakkeforglemmigej, Læge-Oksetunge, Agermåne og Bugtet Kløver.

De store overdrevsarealer nord for Brandbjerg og Nygårde op mod Nordskoven er kuperede og meget sandede, og med en fin overdrevsflora domineret af *Alm. Hvene, Sandskæg og Rød-knæ*. Af biotopstypiske arter findes *Gul Evighedsblomst, Markbynke, Smalbladet Høgeurt, Liden Skjaller* og *Tidlig Dværgebunke*. Desuden overdrevsprægede arter som *Bakkeforglemmigej, Rank Forglemmigej, Håret Høgeurt, Kløvplade, Læge-Oksetunge, Prikbladet Perikon, Alm. Kællingetand, Rød Svingel, Fløjlsgræs, Lancetbladet Vejbred, Tofrøet Vikke, Vår-Brandbæger, Blåmunke, Blød Storkenæb, Alm. Torskemund, Rejnfan, Humle-Sneglebælg, Flipkrave, Femhannet Hønsetarm og Alm. Syre.*

Et område på ca. 7 ha i skyde- og øvelsesterrænets allersydligste del, lige nord for Over Dråby Strand, har tidligere været anvendt som skydebane. Ca. 6 ha er et tørt, sandet areal med typisk overdrevsvegetation, bl.a. de biotopstypiske *Gul Evighedsblomst, Blå-Klokke, Bølget Bunke, Bakke-Knavel, Fåre-Svingel, Engelskgræs, Tandbælg, Gul Snerre, Sandskæg og Mark-Bynke*. Der er desuden et mindre kærparti på ca. 1 ha mod sydvest, bl.a. med *Tyakset Star*. De dominerende planter på overdrevsarealet er *Rød Svingel, Alm. Hvene, Blød Hejre, Alm. Kongepen, Rødknæ, Alm. Rajgræs, Eng-Rapgræs, Draphavre, Alm. Kvik, Gåse-Potentil* og *Ager-Tidsel*. Andre plantearter er *Slangehoved, Sølv-Potentil, Kløvplade, Mark-Hindeknæ, Blåmunke, Femhannet Hønsetarm, Flipkrave, Liden Museurt, Hare-Kløver, Prikbladet Perikon, Græsbladet Fladstjerne, Alm. Syre, Alm. Knopurt, Korbær, Håret Høgeurt, Alm. Kællingetand, Bakke-Svingel, Laver, Bjerg-Rørhvene* samt *Sand-Løg*. Overdrevspartiet er klassificeret som en botanisk lokalitet af stor betydning (kategori II).

Strandengsflora

Længst mod syd i skydeterrænet, op mod sommerhusområdet Over Dråby Strand, ses en smal bræmme strandeng langs kysten, med botanisk zonerings. Mod landsiden fremstår den nærmest som strandoverdrev med forekomst af bl.a. den halvsjældne *Sand-Frøstjerne*. Udefter er *Tagrørsbevoksninger* med *Skarntyde*, og yderst ses *Strand-Kogleaks* med spredte områder af strandengsvegetation. Bugten ved Christiansminde Hage har også et lille stykke strandeng og strandsump, med en lignende flora.

Floraen i moser og væld

På terrænet findes der en række mose- og vældområder, som rummer en rig flora.

Vældområdet ved kysten neden for Troldehøje er en lokalitet af største botaniske betydning (Kategori I). Kæret er beliggende mellem et fladt strandoverdrev og stejle overdrevsbakker. Mod vest har kæret karakter af overgangsfattigkær, mens det ved foden af skrænten er et vældpræget rigkær. Amtets botaniske overvågning af kæret begyndte i 1983. Floraen udgøres af en rig vegetation af *Sphagnum-mos* og dominans af *Tagrør, Bukkeblad, Top-Star, Toradet Star*, og desuden findes *Trævlekrone, Blåtop, Kragefod, Kær-Star, Alm. Fredløs, Alm. Mjødurt, Alm. Star, Blågrøn Star, Bredbladet Dunhammer, Eng-Forglemmigej, Eng-Kabbeleje, Fløjlsgræs, Gul Iris, Hjertegræs, Hjortetrøst, Kær-Padderok, Kær-Tidsel, Lysesiv, Knopsiv, Tormentil, Alm. Skjolddrager, Hirse-Star, Vandnavle, Trenervet Snerre, Håret Star, Mose-Bunke, Næb-Star, Smalbladet Kæruld, Smalbladet Mærke, Sump-Snerre, Sværtevæld, Vel-lugtende Gulaks og Sump-Kællingetand*. I den østlige del findes et lavtvoksende parti med bl.a. *Eng-Troldurt, Vibefedt og Vinget Perikon*. Bemærkelsesværdigt her er især forekomst af *Bredbladet Kæruld og Loppe-Star* samt en stor bestand af *Plettet Gøgeurt* og et mindre antal

Maj-Gøgeurt i kanten mod tagrørene. Endvidere er der i 1988 fundet en lille bestand på ca. 10 eks. af *Bakkegøgelilje* på en skrænt ca. 100 m. nord for kæret. Antallet af blomstrende *Plettet Gøgeurt* i Frederiksborg Amts prøvefelt vest for kæret ved Troldebakkerne er steget jævnt fra godt 100 i 1981, 140 i 1984, 242 i 1989, 295 i 1996 og 240 i 1997. Fra ældre tid er der kendt ekstremrigkærarter som *Sump-Hullæbe* og *Pukkellæbe* fra kæret.

Den østlige og centrale del af kæret er truet af tilgroning med tagrør og pilebuske. *Plettet Gøgeurt* trives godt i den vestlige del, hvor militær aktivitet, bl.a. afbrænding, holder vegetationen lav.

Der er foretaget en nygravning af en sø i kæret, men den har ikke berørt de botanisk interessante partier.

Moseområdet syd for Andersonsvej nær Strandvejskrydset udgøres af *Pilesump* med stor-star samfund domineret af *Stiv Star* i åbne partier samt et overgangsrigkær med artsrig vegetation, bl.a. med en stor bestand af *Plettet Gøgeurt*, *Dværgstar*, *Smalbladet Kæruld*, *Kær-Trehage*, *Hjertegræs*, *Blåtop*, *Alm. Fredløs*, *Alm. Star i tuer*, *Birk*, *Blågrøn Star*, *Bredbladet Mærke*, *Fløjlsgræs*, *Gul Iris*, *Hjertegræs*, *Kattehale*, *Kær-Snerre*, *Kærtidsel*, *Kær-Trehage*, *Lav Ranunkel*, *Lyse-Siv*, *Maj-Gøgeurt*, *Skov-Angelik*, *Vejbred-Skeblad*, *Vellugtende Gulaks*, *Blærestar*, *Knopsiv*, *Tormentil*, *Hedelyng*, *Hirsestar* og *Bakkenellike*.

Karsemose ved Nyhuse øst for Kulhusvej er et større moseområde på ca. 4.5 ha, bestående overvejende af overgangsrigkærvegetation med stor-star samfund gående over i et centralt rørsumpparti med et vandhul. Stor-star samfundet domineres af *Kær-Star* og *Tykakset Star* med *Knippe-Star* og *Næb-Star*. Langs randen findes i den sydligste og vestligste del lavtvoksende overgangsrigkærvegetation med en frem til 1990 overordentlig stor bestand af *Gøgeurter* (størrelsesorden 1.000 individer) med både *Maj-Gøgeurt* og *Kødfarvet Gøgeurt* i alle farvevariationer. På grund af tilgroning specielt med *Bjerg-Rørhvene* er orkideerne forsvundet. I dette parti findes også *Vinget Perikon* og *Trævlekrone*. Rørsumppartiet domineres af *Bredbladet Dunhammer*. Af øvrige, højere planter i Karsemose kan specielt nævnes *Ræve-Star*, men også *Alm. Fredløs*, *Alm. Mjødurt*, *Birk*, *Eng-Nellikerod*, *Fløjlsgræs*, *Gul Iris*, *Hjortetrøst*, *Kær-Snerre*, *Kåltidsel*, *Lyse-Siv*, *Rørgræs*, *Dunet Dueurt*, *Kær-Dueurt*, *Kær-Tidsel*, *Sump-Snerre*, *Eng-Rapgræs*, *Rød Svingel*, *Gåse-Potentil*, *Lav Ranunkel*, *Håret Star*, *Musevikke*, *Kruset Skræppe*, *Agertidsel*, *Tagrør* og *Sværtevæld*.

Karsemose er en lokalitet af største botaniske betydning (kategori I). Der foregår ingen naturpleje, og den er under tilgroning. Mosen har været botanisk overvåget fra 1983 til 1992.

En lille vældmose på ca. 0.2 ha i øvelsesterrænet 600 m ØNØ for Nygårde, og umiddelbart syd for det nye ammunitionsmagasin, er en botanisk lokalitet af stor betydning (kategori II). Her vokser bl.a. *Vinget Perikon*, *Stor Skjaller*, *Top-Star* samt *Kransnålalger*. Desuden ses *Mark-Rødtop*, *Sideskærm*, *Grenet Pindsvineknop*, *Lyse-Siv*, *Bredbladet Dunhammer*, *Knippe-Star*, *Glanskapslet Siv*, *Kær-Trehage*, *Nyse-Røllike*, *Sværtevæld*, *Vejbred-Skeblad*, *Toradet Star*, *Kærtidsel* og *Gråpil*.

Mosearealerne øst for Ballermosevej i syd, beliggende umiddelbart syd for Hovedgården og Badevej i Jægerspris, er et større overgangsrigkær, gennemskåret af dybe, åbne dræn- og spildevandsgrøfter. Området udgøres af højt voksende overdrevsvegetation og varieret overgangsrigkærvegetation med jævne overgange derimellem. De fugtigste partier udgør ca. 2 ha. Kærpartierne synes i udtørring men rummer dog store bestande af flere arter halvgræsser, f.eks. *Alm. Star* i tue, *Alm. Sumpstrå*, *Blærestar*, *Smalbladet Kæruld* og *Strand-Kogleaks*.

Desuden ses fugtigbundsarter som *Bredbladet Dunhammer*, *Knæbøjet Rævehale*, *Kær-Snerre*, *Kær-Tidsel*, *Kær-Trehage*, *Lyse-Siv*, *Næb-Star*, *Manna-Sødgræs*, *Stiv Star* og *Sværtevæld*. Mosen øst for Ballermosevej er en lokalitet af botanisk betydning (kategori III).

Et lille kærparti på ca. 1 ha beliggende på et overdrevarsareal ved sydgrænsen op mod Over Dråby Strand rummer bl.a. *Tyakset Star*, *Stor Skjaller* og *Trævlekrone*. Desuden *Alm. Mjødurt*, *Rørgræs*, *Kål-Tidsel*, *Tagrør*, *Kattehale*, *Gul Fladbælg*, *Bidende Ranunkel*, *Nyse-Røllike*, *Toradet Star*, *Eng-Rævehale*, *Knop-Siv*, *Glanskapslet Siv*, *Mynte sp.*, *Alm. Star*, *Sump-Snerre*, *Kær-Trehage*, *Eng-Nellikerod* og *Strandsvingel*. Kærpartiet er klassificeret som en botanisk lokalitet af stor betydning (kategori II).

En mose på ca. 2 ha umiddelbart øst for ovenstående, på terrænets sydgrænse op til et sommerhusområde, er helt tilgroet i tæt pilekrat. Området består udover pil af overgangsrigkærvegetation med bl.a. *Tyakset Star*, *Kær-Star* og *Alm. Fredløs* i randen.

Engfloraen

Et fugtigt engareal vest for Smedehuse og radiotårnet er blevet slået og ryddet maskinelt for vegetation i 1996/97 for at skabe frit udsyn fra mortarstillingen og skydestillingen for 25 mm maskinkanon i skyderetningen mod vest. Dette har gavnet engfloraen på stedet. I maj 1997 fandtes her bl.a. en ny bestand af den truede orkidéart *Bakkegøgelilje* på ca. 60 planter. Desuden fåtallige arter som *Maj-Gøgeurt* og de to halvsjældne arter *Tyakset Star* og *Trenervet Snerre*. Herudover *Toradet Star*, *Mangeblomstret Frytle*, *Alm. Mjødurt*, *Rørgræs*, og *Engnellikerod*, *Bidende Ranunkel*, *Alm. Agermåne*, *Smalbladet Høgeurt*, *Vellugtende Gulaks*, *Alm. Hvene*, og *Markfrytle*. Engen er kraftigt udgrøftet.

På en eng sydøst for Karsemose ses bl.a. den typiske ferskengsart *Gul Fladbælg*.

Floraen i søer og vandhuller

Mange vandhuller på skydeterrænet er truet af udtørring og er helt tilgroede i pilekrat eller omgivet af ellekrat. Den øvrige vegetation er dermed overvejende bortskygget. En del af de soleksponerede søer og vandhuller har dog en god vand- og sumpplanteflora.

Typiske vandplanter i mange vandhuller og søer er *Vejbred-Skeblad*, *Svømmende Vandaks*, *Billebo-Klaseskærm*, *Grønalger sp. (trådalger)*, *Vand-Pileurt*, *Liden Andemad*, *Stor Andemad* og *Korsandemad*, samt i de bedre vandhuller *Bladmosses sp.*, *Alm. Vandranunkel* og *Vandrøllike*. Typiske sumpplanter er *Bredbladet* og *Smalbladet Dunhammer*, *Grenet Pindsvineknope*, *Tagrør*, *Fliget Brøndsel*, *Bredbladet Mærke*, *Smalbladet Mærke*, *Bittersød Natskygge*, *Sværtevæld*, *Tigger-Ranunkel*, *Lav Ranunkel*, *Alm. Vandmynte*, *Gul Iris*, *Skjolddrager*, *Knippestar*, *Blærestar*, *Stiv Star*, *Alm. Mjødurt*, *Engforglemmigej*, *Lysesiv*, *Seljepil*, *Gråpil*, *Rødel*, *Krybhvene*, *Manna-Sødgræs* og *Rørgræs*. I det nordlige og det østlige af de tre vandhuller i afd. 208 vokser små bestande af den ret sjældne *Tyakset Star*. I et vandhul med temporær karakter i østenden af krat øst for skoven Rævebakke er fundet *Knæbøjet Rævehale* og *Kærtidsel*.

Af træer og buske omkring vandhullerne ses udover pil og rødel typisk *Hyld*, *Alm. Røn*, *Rynket Rose* og *Tjørn*.

Tilstanden af de enkelte søer og vandhuller på forsvarets egne arealer, herunder flora, er beskrevet i afsnit 10.7 under plejeforslag for vandhullerne.

Skovens flora

Bøgebakken (afd. 210) er en lille skov på 3.5 ha på det lejede areal, øst for Kulhusvej. Den består af en ca. 50-årig løvblandskov af *Birk*, *Rødel*, *Græel*, *Ær* og *Ask*. Der ses også indslag

af *Fuglekirsebær*, *Elm*, *Stilkeg*, *Seljepil* og *Vild Abild*. I midten er en lille bevoksning af 45-årig *Rødgran*. Der er en rig underskov med *Slåen* og *Tjørn* i bryn, *Hyld*, *Druehyld*, *Humle*, *Hindbær*, *Bingelurt*, *Skovmærke*, *Skovgaltetand* og *Dunet Steffensurt*. I østenden findes en lille sø. Bøgebakken bærer ikke præg af forstlig drift.

Rævebakke (afd. 205) er en lille skov på 4.5 ha, beliggende umiddelbart nord for Bøgebakken. Rævebakke er en sandet fyrreskov på en bakke. Den bærer præg af ekstensivt plukhugst-drift, og anvendes intensivt af militæret som bivuakskov, og det meste underskov er derfor trampet ned. Bevoksningen af *Skovfyr* består af flotte, gamle træer fra 1908, som udgør 2.5 ha. Herudover ses en 28-årig *Birkebevoksning*, samt en lille, 33-årig *Ædelgranbevoksning*. I birke- og skovfyrdelene ses spredte *Ask*, *Seljepil*, *Tjørn*, *Bøg*, *Tørst*, *Røn*. Bundfloraen består af *Kaprifolie*, *Stikkelsbær*, *Hindbær*, *Dunet Gedeblad*, *Brombær*, *Liljekonval*, *Storkonval* samt *Enblomstret Flitteraks*. Tidligere er der fundet den sjældne hedeplante *Kassubisk Vikke* samt *Ensidig Vintergrøn*.

Langevad Plantage (afd. 202) ligger i nordenden af øvelsesterrænet, umiddelbart syd for Brandbjerg. Den er på 11.7 ha, overvejende løv-blandskov bestående af *Stilkeg*, *Rødel*, *Bøg*, *Birk*, *Ær* og *Ask*. 4.1 ha er nåleskov bestående af *Omorikagran*, *Rødgran* og *Lærk*. Langs skovbrynet og diget mod syd ses flotte, 100-årige ege og bøge. I skovens egebevoksninger er der en rig underskov af *Røn*, *Hassel*, *Hindbær*, *Storkonval*, *Miliegræs*, *Hundegræs* og *Haremad*. Under lærketræerne ses *Majblomst*, *Alm. Kohvede* og *Kaprifolie*. I nordøsthjørnet findes en rigtig ellesump af *Rødel* i urørt tilstand, som er meget bevaringssværdig. Den var midlertidigt udtørret i sommeren 1997, men står normalt under vand. I ellesumpen bestod floraen bl.a. af *Alm. Skjolddrager*, *Springbalsamin*, *Bidende Ranunkel*, *Alm. Mangeløv*, *Kærduert*, *Korsknap* og *Kærnerre*.

I nordenden af skydeterrænet nord for Hønsbakkevej, på forsvarrets eget areal, ligger **Hønsbakkeskoven** (afd. 104 b,c,d,f,k,l,m, afd. 107 k,f) en 25 ha stor, 35-50-årig selvgroet *Birkeskov*. Den er opstået på et tidligere fugtigt område. I birkebevoksningen ses også indslag af selvgroet *Rødel*. Skoven er tæt, høj og ret mørk. I skovbunden er der dog et tæt tæppe af *græsser*, *bregner* og *hindbær*. Ellers ses der ikke mange blomsterplanter. Hønsbakkeskoven er det største, sammenhængende skovareal på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

Hovnæsbakken (afd. 206) er en lille kratskov på 9.3 ha, beliggende på det lejede areal på skydeterrænet umiddelbart nord for den afspærringsfri skydebane. Ca. to tredjedel af skoven er løvskov, en tredjedel er nåleskov. Løvdelen består af ca. 45-årig *Stilkeg*, *Birk* og *Bøg*, men også med ca. 80-årige birketræer. Nåledelen består af 40-50 årige *Rødgran* og *Skovfyr*. Mod syd er der et bredt skovbryn i naturtilstand af *Stilkege*. I bunden ses indslag af *Kaprifolie*, og der ses spredte *Fuglekirsebær*, *Røn* og *Tjørn*. Rødgranbevoksningen mod vest er mange steder begyndt at brase sammen. I løvdelen er bundfloraen meget rig. Der ses *Vedbend* overalt, samt bl.a. *Storkonval*. Skovfyrbevoksningen har også en rig bundflora.

Hovnæsbakken bruges ikke til bivuakering, og har nærmest præg af urørt skov uden forstlig drift, og med et højt naturindhold.

Strandbakken (afd. 207) er en lille, vindformet skov med lave træer, på 3 ha, beliggende umiddelbart syd for den afspærringsfri skydebane på skydeterrænet. Det er en ren løvskov, bortset fra en meget lille, central bevoksning af *Lærk*. Løvbevoksningerne består af ca. 45-årige *Rødeg*, *Birk* og *Stilkeg*. Skoven har tætte bryn bestående af bl.a. *Tjørn* og *Roser*. Det er en ret lysåben egeskov, med god underskov bestående af *Slåenkrat*, *Druehyld*, *Stor Nælde*, *Burresnerre*, *Brombær*, *Kaprifolie*, *Hindbær*, *Korbær*, *Hyld* og *Skovstilkaks*. Birkebevoksningen i øst er meget lys og åben. Der er tørt og vindblæst i skovbunden. Her ses *Liljekonvaller*. Strandbakken bærer ligesom Hovnæsbakken ikke præg af egentlig forstlig drift, kun let plukhugst-drift, og anvendes ikke til militære øvelser. Naturindholdet er derfor højt.

Hovedgårdens Strandkrat (afd.109 c) sydøst for Christiansminde Hage består især af 35-årig *Ask* og *Ær*, men også med lidt 90-årig *Eg*, samt underskov af *Tjørn* med noget *Hassel* og *Bøg*, og med *Vedben* voksende højt op i tjørnene. Af urter findes bl.a. *Firblad*, *Salomons Segl*, *Hulkravet Kodriver*, *Desmerurt*, *Korsknap*, *Vorterod*, *Bingelurt*, *Sanikel* og *Majblomst*.

Strandstub ved kysten i den sydlige del af skydeterrænet er et krat, som rummer egepartier med underskov af *Hassel*, *Tjørn* og lidt *Alm. Røn*. Bundfloraen omfatter bl.a. *Ramsløg*, *Liden Lærkespore*, *Alm. Lungeurt*, *Desmerurt*, *Enblomstret Flitteraks* med en speciel albinofrom, *Miliegræs*, *Salomons segl*, *Bingelurt* og *Alm. Gedeblad*. Ud mod stranden findes vindklippede krat af *Tjørn* og *Slåen*. I Strandstubben indgår en del nåletræ, bl.a. *Skov-* og *Bjergfyr* og *Rødgran*. Også *Grå Vår-Potentil* er fundet her.

Enghaveskoven (afd. 212 h og j) ved Hovedgården er på 6.5 ha, og består hovedsageligt af en 200-årig gammel *egebevoksning*, med indblanding af 40-50 årig *Ask* og *Rødel*. I midten af skoven er plantet en lille *Sitkagranbevoksning* på 0.8 ha. I den nordlige del af skoven ligger en lille skovsø, og en askemose område. I den vestlige del ses spredte ellesumpe, som er delvist tørlagt. De gamle ege i Enghaveskoven er de ældste træer på skyde- og øvelsesterrænet, og meget imponerende af størrelse. Skoven bærer ikke præg af forstlig drift, og enkelte af de gamle træer er væltede og har fået lov at ligge. Naturværdierne i Enghaveskoven er høje. Skovbundsfloraen under egetræerne er meget frodig og varieret. Der ses bl.a. et dække af *Ramsløg*, samt *Bingelurt*. Desuden ses *Dunet Steffensurt*, *Skovgaltetand*, *Stor Nælde*, *Ribs* og *Solbær*.

Krat og levende hegn

Krattene ud mod kysten er på tør sandjord, og er forblæste og formet af vinden. De består overvejende af *Tjørn* og *Rosenarter*, bl.a. *Rynket Rose*. Der ses også spredte *Gyvelkrat*. På de lidt bedre jorde længere mod øst ses udbredte *Slåenkrat*, og på de mere fugtige dele også birkekrat.

De levende hegn er overvejende af løvtræ, og er en blanding af en række almindelige arter, såsom *Elm*, *Ask*, *Tjørn*, *Røn*, *Hyld* og *Slåen*.

Sletter

Floraen på de kulturpåvirkede græsarealer, benævnt "slette" på grundkortet, er præget af få, konkurrencedygtige arter, som favoriseres af gødskning, jordbehandling og lignende kulturpåvirkning. Det er typisk arter som *Alm. Kvik*, *Rød Svingel*, *Hundegræs*, *Vild Kørvel*, *Rejnfan*, *Døvnælde*, *Burresnerre*, *Draphavre*, *Agertidse*, *Hvid Snerre*, *Lancet-Vejbred*, *Stor Nælde* og *Hvidtjørn*.

På slettearealerne, specielt på skydeterrænet vest for Kulhusvej, kan der dog også være forekomst af mere overdrevsprægede arter som *Fløjlsgræs*, *Alm. Torskemund*, *Smalbladet Høgeurt*, *Alm. Syre*, *Prikbladet Perikon*, *Læge-Oksetunge*, *Gul Snerre*, *Alm. Kællingetand* og *Bakke-Forglemmigej*, men altid kun i så sporadisk omfang, så det ikke berettiger til at kalde området for et overdrev i naturbeskyttelseslovens forstand.

Hvis kulturpåvirkningerne ophører, bortset fra terrænpleje i form af alm. slåning eller afbrænding, vil overdrevsfloraen dog atter indfinde sig i løbet af en årrække.

Lavfloraen på stendiger

Det tidligere Hovedstadsråd har i planlægningsrapport nr. 55 "Sten- og jorddiger i hovedstadsregionen" fra 1989 beskrevet den kulturhistoriske og naturhistoriske betydning af et udvalg af digerne i Jægerspris Kommune. Nogle af digerne har botanisk betydning i form af en særlig veludviklet lavflora. Det fremgår således, at stendiget langs Slotshegnets vestbryn ud

mod det militære øvelsesterræn har 35 lavarter, bl.a. de sjældne *Haematomma ochrolecum* var. *porphyrium* og *Lecanora orosthea*. Gærdet er stærkt skygget af opvækst mange steder. Et stendige i vestbrynet af Nordskoven havde 43 lavarter, bl.a. de sjældne *Lecanora orosthea*, *Rhizocarpon geographicum* og *Rhizocarpon lecanorinum*, samt de hensynskrævende *Ochrolechia parella*, *Parmelia conspersa* og *Rhizocarpon distinctum*. Lavfloraen er bedst udviklet på diget nord for Skoven Kirke, hvor diget er mindre skygget end syd for kirken, ud mod forsvarets arealer.

4.5 Fauna

Pattedyr

Der er ikke fundet særlige oplysninger i litteraturen om pattedyrfaunaen på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Under Skov- og Naturstyrelsens feltregistrering blev der konstateret *Rådyr*, *Hare* og *Ræv* almindeligt i terrænet. Der blev desuden set *Egern* i Jægersprislejren. Herudover oplyser skivemester Preben Rasmussen, Jægersprislejren, at også *Grævling* forekommer. Der er fundet flere kolonier af *Dværgflagermus* i hule træer. Lejren oplyser, at råvildtbestanden er god. Den anslås til ca. 100-150 individer, og der er formentlig en ret stor udveksling med Nordskovens bestand. Der drives en meget selektiv jagt på gennemsnitlig kun 5-10 dyr om året.

Der skønnes ikke at være behov for at iværksætte særlige beskyttelsestiltag i forbindelse med drifts- og plejeplanen overfor terrænets pattedyrarter, der alle er almindeligt forekommende i det danske landskab.

Fugle

Skyde- og Øvelsesterrænet blev gennemgået nøje i ynglesæsonen 1997 med henblik på en registrering af områdets fuglefauna. Der blev konstateret ikke færre end 67 ynglefuglearter, overvejende almindelige arter som er knyttet til kyst, overdrev, vådområder, landbrugsland, krat og skov. Der blev også registreret enkelte fåtallige arter.

Der er ikke fundet tilgængelige oplysninger i litteraturen om fuglelivet på skyde- og øvelsesterrænet. Området er f.eks. ikke omtalt i Dansk Ornitologisk Forenings landsdækkende registrering af fuglelokaliteter fra begyndelsen af 1980'erne, eller dækket ved den landsdækkende fuglelokalitetsregistrering i årene 1993-95 som en del "Projekt Fuglenes Danmark", finansieret af Aage V. Jensens Fonde. Det skyldes først og fremmest, at området er lukket for offentligheden.

I det følgende gennemgås fuglelivet i henholdsvis overdrevsområderne, vådområder, landbrugsarealer, ved kysten og i skovene.

Fuglelivet på overdrevsarealerne

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er fuglemæssigt set først og fremmest kendt som et vigtigt fourageringsområde for rovfugle, både ynglende, trækkende og overvintrende. De græsklædte overdrevsarealer har en stor bestand af mus, som danner fødegrundlag for arter som *Blå Kærhøg*, *Fjeldvåge*, *Tårnfalk* og *Musvåge* i træk- og vintersæsonen. Også fåtallige arter som *Stor Tornskade* og *Mosehornugle* træffes regelmæssigt som vintergæster.

I yngletiden benytter de 2-3 lokale ynglepar af *Tårnfalk* det åbne terræn som fødesøgningsområde. Et af parrene yngler i den lille skov Hovnæsbakken, et andet i en falkekasse på en

mast i Jægersprislejren. De 8-9 ynglepar af *Musvåge* i området benytter terrænet på tilsvarende måde, og det samme gælder for flokke af *Allike*, *Råge* og *Krage*.

Karakterfuglen på de helt åbne overdrevarsarealer er *Sanglærke*, som blev fundet ynglende med mindst 25-30 par. *Agerhøne* blev fundet med et enkelt par ved Strandstub, en art som tilsyneladende ikke er hyppig i terrænet.

På de mere frodige, lavtliggende dele af overdrevarsarealerne blev *Bynkefugl* fundet med 7 par. Et par af den efterhånden sjældne ynglefugl *Stenpikker* blev set ved Brandbjerg, men det er uvist om de ynglede. En koloni af *Digesvale* på 30-40 blev fundet i kystskrænten ved Christiansminde Hage, og 3 par i en lille grusgrav vest for Krøblingebakke.

I tørre krat på overdrevene, især tæt på stranden, fandtes ikke mindre 15 ynglepar af den fåtallige *Rødrygget Tornskade*. Andre arter som typisk er knyttet til krat i åbent land er *Tornsanger*, som blev fundet med 50-60 par, *Tornirisk* med 15 par samt *Gulspurv* med 7 par. Fuglearter, som er knyttet til mere frodige krat i det åbne land samt levende hegn, og registreret som almindeligt forekommende ynglefugle i området, er f.eks. *Løvsanger*, *Gransanger*, *Havesanger*, *Munk*, *Gærdesanger*, *Solsort*, *Grønirisk*, *Skovpiber*, *Fasan* og *Ringdue*. Også mere fåtallige arter som *Gråsiken* blev fundet med 7 par, *Stillits* med 2 par, *Spurvehøg* med 1 par og *Misteldrossel* med 1 par. Desuden sås en *Skovhornugle* i et tæt krat ved et lille vandhul i det åbne land (vandhul nr. 17) i maj måned, måske en ynglefugl. Den yngler i gamle kragereder.

Fuglelivet i vådområderne

De mange små søer og vandhuller på terrænet er ofte for små til at huse ynglende vandfugle, men enkelte steder blev de fundet. *Grønbenet Rørhøne* ynglede med 1 par i søen i Bøgebakkeskoven. I samme vandhul ynglede 1 par *Blishøne*, som desuden fandtes med unger i Troldehøjssøen og 1 par i den store (nu næsten udtørrede) sø nord for Troldehøjssøen. *Gråand* ynglede med 4 par, bl.a. i branddammen ved Andersonsvej, i vandhullet ved Christiansminde og i Jægerspriskanalen. Der er tidligere fundet ynglende *Gråstrubet Lappedykker* i vildtremisesøen nord for Troldegårdsvej, men søen er nu næsten udtørret.

Rastende *Fiskehejrer* sås ofte ved vandhuller, men de yngler ikke i området. Både *Landsvale* og *Digesvale* fanger insekter over vådområderne. *Landsvale* yngler på gårde og huse i området.

I moser og fugtige krat omkring vådområder hørtes hyppigt både *Nattergal*, *Gøg*, *Kærsanger*, *Havesanger* og *Bynkefugl*. Den fåtallige *Græshoppesanger* hørtes synge i mosen syd for Nygårde. *Rørspurv* blev fundet tre steder, dels i mosen øst for Ballermosevej i syd, dels på strandengen helt i syd og dels ved Troldehøjssøen. *Rørsanger* sang i rørskov ved Troldehøjssøen, og blev fundet med unger i rørbrømme langs stranden ved Christiansminde Hage.

Fuglelivet på landbrugsarealer

De store marker øst for Kulhusvej er en mosaik af dyrkede arealer, græsarealer og brakmarker. *Vibe* blev her fundet ynglende med 4 par i området omkring Christiansminde. I samme område blev der fundet 1 par *Agerhøns*. Den fåtallige åbentlandsfugl *Engpiber* blev også fundet her som det eneste sted, 1 par ved Christiansminde og 1 par syd for Langevad Plantage. *Tornirisk*, *Gulspurv*, *Bynkefugl* (2 par) og *Sanglærke* sås også hyppigt i landbrugsarealerne. *Skovspurv* sås med 1 par i krat sydøst for Rævebakken. En lille flok *Bysvaler* sås fouragere over en hestefold ved Nygårde, og yngler formentlig på gården. Den fåtallige skovfugl *Huldue* sås flyve fra ynglesteder i Nordskoven ud på markerne og søge føde.

Om efteråret benytter store flokke af rastende *Viber*, *Hjejler* og *Stære* stubmarkerne og de nypløjede marker øst for Kulhusvej.

Fuglelivet ved kysten

Den fladvandede kyststrækning langs skydeterrænet rummer et rigt fugleliv, specielt af rastende fugle. Af ynglefugle blev fundet 2 par *Stor Præstekrave* (1 par på selve Strandvejen syd for Møllelys, 1 par på stranden i bugten ved Christiansminde Hage), 3 par *Strandskade* (2 par ved kysten i syd, 1 par ved Strandstub), 2 par *Vibe* og 2 par *Gravand* med ællinger. Langs kysten ses en del rastende og oversomrende *Skarv*, *Fiskehejre*, *Knopsvane*, *Ederfugl*, *Toppet Skallesluger*, *Svarthag*, *Sølvmåge*, *Stormmåge*, *Hættemåge*, *Stor Regnspove*, *Lille Regnspove*, *Mudderklire*, *Hvidklire*, *Rødben* og udføjne unger af *Stær*.

Specielt om efteråret ses et større tal af rastende vadefugle på de udstrakte mudder- og sandflader ud for kysten.

Fuglelivet i skovene

I småskovene blev der udover en række almindelige skovfugle fundet flere fåtallige ynglefugle, som hovedsageligt er knyttet til gammel eller fugtig løvskov.

Den 200-årige egebevoksning i Enghaveskoven ved Hovedgården har en rig fuglefauna af hulerugere og arter som er knyttet til gamle træer. Her blev bl.a. fundet *Spætmejse*, *Træløber*, *Rødstjert*, *Broget Fluesnapper*, *Sumpmejse*, *Halemejse*, *Rødhals*, *Gærdesmutte*, *Stor Flagspætte*, *Misteldrossel*, *Stillits* og *Gulbug*.

Træløber blev desuden fundet i Bøgebakken og i Langevad Plantage, *Halemejse* i Rævebakken, *Gulbug* ved søen nord for Troldeskoven og *Stor Flagspætte* som ynglende i Rævebakken, Langevad Plantage, Hovnæsbakken og Strandbakken

Musvåge blev fundet med rede 5 steder: 1 i Bøgebakken, 2 reder i Langevad Plantage, 1 rede i parken ved Louiseholm og 1 i Strandbakken. *Tårnfalk* yngler i Hovnæsbakken. I skovene yngler desuden 2-3 par *Spurvehøg*.

Sangdrossel er knyttet til fugtig skov, hvor den lever af snegle. Den blev fundet i Bøgebakken, Østergårds Plantage og Ballermoseskoven. *Misteldrossel* skønnes at yngle på terrænet med 2-3 par.

Af øvrige, mere almindelige, løv- og blandskovfugle blev i de fleste småskove truffet *Musvit*, *Blåmejse*, *Sumpmejse*, *Havesanger*, *Munk*, *Gærdesanger*, *Løvsanger*, *Gransanger*, *Ringdue*, *Solsort*, *Husskade*, *Gråkrage*, *Skovskade*, *Grønirisk*, *Dompap*, *Bogfinke*, *Rødhals*, *Gærdesmutte* og *Jernspurv*.

Nåleskovsarten *Sortmejse* blev fundet i nåleskov ved Storehøj, Rævebakken og Troldeskoven.

Fuglelivet ved militærbygninger

Af fuglearter, knyttet til menneskelig bebyggelse, findes der på Hovedgården ynglende op til 20-30 par *Mursejler*, 15 par *Bysvaler*, 5-7 par *Alliker* samt flere par *Tyrkerdue*.

I Jægersprislejren yngler et par *Tårnfalke* i en falkekasse på en høj mast, og der findes flere par *Hvid Vipstjert*.

Krybdyr og Padder

I 1983 igangsatte det daværende Hovedstadsråd et overvågningsprogram for krybdyr- og padde-lokaliteter i Hovedstadsregionen med henblik på bevaring af bl.a. disse dyregrupperes leve- og ynglesteder og på dette grundlag påpege behov og metoder for pleje.

Til grundlag for arbejdet lå undersøgelser fra 1981 og 1982 foretaget af Landsforeningen Natur og Ungdom for Hovedstadsrådet. Disse undersøgelser påviste en meget kraftig tilbage-

gang for de to dyregrupper og belyste årsagerne hertil. Hovedstadsrådets overvågningsprogram videreførtes i Frederiksborg Amt fra 1990 og fremefter af amtet.

De sjældne arter af paddere er registreret gennem årlige optællinger på ynglelokaliteterne. Bestandsstørrelsen af voksne paddere vurderes hovedsageligt ud fra antallet af kvækkende individer eller lagte ægmasser.

Til brug for overvågningen blev der i hovedstadsregionen udvalgt 11 undersøgelsesområder, som tilsammen omfatter de kendte eller sandsynlige forekomster af sjældne paddere. Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn blev udvalgt som et af disse 11, på grund af forekomsten af den sjældne *Løgfro*.

Løgfro på Jægerspris Skydeterræn

Løgfroen er måske den paddeart der er gået kraftigst tilbage i Danmark. I perioden 1945-1990 er den forsvundet fra ca. 98% af sine levesteder, og den er nu kun yderst spredt og pletvist forekommende rundt om i landet. På Sjælland findes kun meget små bestande tilbage i nord-, vest- og sydsjælland i ganske få vandhuller. I Sverige er arten i akut fare for at uddø. Løgfroen stiller en del krav til ynglevandhullet: Det skal være solbeskinnet, med rent vand, og uden fisk. Desuden er den meget afhængig af vandplanter. Hvis vandet ikke er rent nok dør æggene og går i forrådnelse. I den henseende er løgfroen mere sart end de almindelige frøer. Gradvis overgødskning af et vandhul vil derfor før eller siden udrydde Løgfroen. Haletudserne opvækst kræver ret solåbne, dybe vandhuller, der ikke tørrer ud om sommeren. Lidt ældre vandhuller med tilgroning af lav vegetation i kanten og mudret bund, synes at være de bedste ynglesteder. Undersøgelser foretaget af biolog Mogens Holmen, Frederiksborg Amt, viser at Løgfroens foretrukne vandhuller har artsrige forekomster af vand- og sumpplanter og af guldsmede. Typiske vandplanter i ynglevandhuller har vist sig at være Kors-Andemad, Butbladet Vandaks, Smalbladet Dunhammer, Tagrør, Bredbladet Mærke, Vandrøllike og Gul Iris. Vandhuller som Løgfro synes at undgå har typiske planter som Glanskapslet Siv, Knæbøjet Rævehale, Rørgræs, Vandpest, Vandstjerne og Vandpeberrod.

De voksne Løgfroer lever på solåbne, tørre steder med lav vegetation og en let, oftest sandet jordbund, der tillader deres gravende levevis. Løgfroen ligger nedgravet om dagen og ses derfor kun sjældent. Artens spredningsevne er ret ringe, og den skønnes kun at kunne nykolonisere ynglevandhuller inden for ca. 600 m fra et tidligere ynglested. I modsætning til de øvrige danske frøer og tudser, kan Løgfroen heller ikke med sin svage kvækken tiltrække artsfæller fra andre vandhuller.

Med sit stedvist kuperede terræn og de generelt sandede jorder synes Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn favorabelt som landbiotop for Løgfroer. De lysåbne forhold er mange steder en følge af forsvarrets kørsel i terrænet. En del af området er opdyrket, og disse dyrkede arealer er dårligt egnede som levesteder for Løgfro, specielt hvor der foretages gødskning og sprøjtning af markerne. Desværre er de dyrkede arealer i nordenden af skydeterrænet netop sammenfaldende med Løgfroens hidtil kendte forekomst. Desuden findes der fisk i nogle af vandhullerne, ligesom der enkelte steder har været foretaget udsætning og fodring af ænder. Begge dele har begrænset paddernes ynglemuligheder i de pågældende vandhuller. Flere vandhuller er endvidere stærkt beskyggede af omgivende træer og buske, der i nogle tilfælde er plantet som led i en vildtpleje. I den sydlige del af terrænet er visse vandhuller stærkt præget af skydnin-gerne.

Det er derfor manglen på egnede *ynglevandhuller*, som er en væsentlig årsag til artens be-trængte situation på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

På terrænet foretog Hovedstadsrådet i årene 1982, 1983, 1984 og 1988 en registrering og overvågning af 20 særligt udpegede vandhuller, heraf de 19 i terrænet vest for Kulhusvej og

ét øst for. Det drejer sig om vandhul nr. 3, 5, 6, 8, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24 og 32 på drifts- og plejekortet, bilag 3. Af disse var nr. 18, 20, 22 og 23 i 1998 tørlagt og ændret til mose, men vil blive søgt genetableret, da de er tidligere løgfrøvandhuller. De resterende 7 vandhuller andre steder på terrænet eksisterede i 1998 ikke længere som vandhuller.

Løgfrøen blev fundet i skydeterrænets nordvestlige del, lige syd for Skoven. Den lille bestand søger med varierende held at yngle i forskellige vandhuller fra år til år. Foreløbig har bestanden haft held til at overleve på dette noget usikre grundlag, men sandsynligvis er en vandhulspleje nødvendig for at sikre arten i området på længere sigt. I 1982 blev flere individer hørt i søen nord for Troldegårdsvej (vandhul nr.17). Denne lokalitet, som er en vildtremise, er den største sø på terrænet, og har muligvis tidligere været et vigtigt ynglested for Løgfrø. Den synes fortsat at rumme gode ynglemuligheder for Løgfrø, selvom den var næsten udtørret i 1997. I 1983 havde arten ynglesucces i et lille vandhul syd for Storehøjsvej ved Østergårds Plantage, men dette vandhul var i 1997 omdannet til mose. I 1984 blev der slet ingen Løgfrøer konstateret ved lytning i terrænet. I 1988 blev arten hørt fåtalligt fra et enkelt vandhul (nr.18), hvor den ikke opnåede ynglesucces. I 1989 blev der ikke foretaget registrering.

Overvågningen videreførtes fra 1990 af Frederiksborg Amt, og har været gennemført hvert år siden, med de samme vandhuller. I 1990 blev der ikke hørt Løgfrøer. I 1991 hørtes 5 kvække i vandhul nr. 17. I 1992 hørtes 2 kvække i ynglevandhullet fra 1983, men det tørrede ud senere på sæsonen. I 1993 blev der ikke konstateret Løgfrø. I 1994 hørtes Løgfrø i ikke mindre end fire vandhuller, dels én kvækkende i vandhul nr. 22 i Skoven, dels 3-4 i vandhul nr. 18, dels én i nr. 20 (udtørret i 1998) samt 1 i vandhul nr. 17. I 1995 kvækkede 5-10 Løgfrøer i vandhul nr. 22 og 4-8 i vandhul nr. 19. I 1996 er der hørt 2 i vandhul nr. 19. I 1997 var alle vandhuller på terrænet så lavvandede eller udtørrede, at der ikke blev registreret Løgfrø. Dette kan dog også være en fordel, da hyppigt udtørrende vandhuller også ofte er fri for fisk.

I begyndelsen af 1950'erne fandtes der også Løgfrøer øst for Kulhusvej, ved "Nygårde", men herfra synes arten nu forsvundet. Arten blev i 1988 eftersøgt i et antal vandhuller omkring Nygårde og Louiseholm, men med negativt resultat.

Andre padde- og krybdyrarter

Under amtets registreringer er der i de undersøgte vandhuller fundet en del almindelige padderarter. Det drejer sig om *Lille Vandsalamander*, *Stor Vandsalamander*, *Skrubtudse*, *Spids-snudet Frø* og *Butsnudet Frø*.

Af krybdyr fandt Skov- og Naturstyrelsen i 1997 *Skovfirben* flere steder på terrænet. Det mere fåtallige *Markfirben* er også registreret på terrænet, specielt på de tørre overdrevsarealer. Biolog Peer Ravn fandt den i 1996 på Troldehøje, Brandbjerg og i en lille grusgrav nær Juliaenhøj, og Skov- og Naturstyrelsen fandt den på Nissebakker i 1996. *Snog* ses almindeligt i flere moseområder, bl.a. mosen øst for Ballermosevej og Karsemose. Der blev ikke fundet Stålmorm eller Hugorm, men begge arter forekommer formentligt.

Dagsommerfugle

Forekomsten af Danmarks dagsommerfuglearter blev kortlagt i løbet af de første år af 1990'erne gennem et storstilet projekt, kaldet Atlasprojektet Danmarks Dagsommerfugle, som var finansieret af Skov- og Naturstyrelsen samt Forskerakademiet, med støtte fra Verdensnaturfonden og Tuborgfondet.

Resultaterne fra projektet viser, sammen med Skov- og Naturstyrelsens egne undersøgelser, at der på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er registreret en særdeles rig sommerfuglefauna.

Følgende arter dagsommerfuglearter blev konstateret under en registrering sammen med to repræsentanter for Lepidopterologisk Forening den 17. juli 1997:

Stregbredpande, *Stor Bredpande*, *Stor Kålsommerfugl*, *Lille Kålsommerfugl*, *Grønåret Kålsommerfugl*, *Hvid Admiral*, *Dagpåfugleøje*, *Nældens Takvinge*, *Nældesommerfugl*, *Markperlemorssommerfugl* (meget talrig), *Storplettet Perlemorssommerfugl*, *Sandrandøje*, *Græsrandøje*, *Engrandøje*, *Okkergul Randøje*, *Skovrandøje*, *Guldhale*, *Blåhale*, *Det Hvide W*, *Lille Ildfugl*, *Dukatsommerfugl*, *Violetrandet Ildfugl*, *Dværgblåfugl*, *Alm. Blåfugl*, *Isblåfugl*, *Argusblåfugl* (hyppig), *Fempletet Køllesværmer*, *Sekspletet Køllesværmer*, *Minos-Kølle-sværmer* og *Grøn Køllesværmer*. Herudover er der tidligere konstateret *Aurora*, *Citronsommerfugl* og *Vejrandøje*. *Eng-Perlemorssommerfugl* blev fundet lige uden for terrænet, og kan givetvis også findes i f.eks. Karsemose eller andre højstaudemoser med Mjødurt.

Argusblåfugl, *Mark-Perlemorssommerfugl*, *Guldhale*, *Violetrandet Ildfugl*, *Eng-Perlemorssommerfugl* og *Minos-køllesværmer* er alle klassificeret som "sårbare" (V= Vulnerable) på den danske røde liste over sjældne dyr og planter. Specielt *Markperlemorssommerfugl* blev fundet i stort antal. Alle arter er knyttet til overdrev som levested. Derfor har de store, velbevarede og ugødede overdrev på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, med deres rige og varierede flora, en meget stor betydning som levested for disse truede arter. En række af de øvrige registrerede arter er også knyttet til overdrev som levested, og en del af dem er fåtallige. Den sjældne *Guldhale* er knyttet til slåenkrattene på det åbne terræn som levested.

Interessant er fundet på skydeterrænet af *Violetrandet Ildfugl*, da den i de seneste år har været betragtet som værende uddød i Hornsherred. Den er knyttet til ugødede, blomsterrige overdrev og enge. Den sjældne *Hvid Admiral* er et skovdyr og findes i Jægerspris Nordskov. Den blev set som en strejfer ind på terrænet i afdeling 105 ved Vildtbondarhus.

Biller

Zoologisk Museum i København har i februar 1998 undersøgt Enghaveskoven, med henblik på registrering af biller. Zoologisk Museum har udarbejdet en kort afrapportering herom. Der blev fundet ca. 40 billearter, som især er knyttet til de gamle løvtræer. Kun nogle få arter er opført i "Rødliste 90". Dette gælder *Ampedus nigroflavus* (Elateridae) og *Platydemus violaceum* (Tenebrionidae), som begge er knyttet til udgåede løvtræer (el/eg). Men flere af de registrerede arter kan betegnes som sjældne, bl.a. *Euplectus punctatus* (Staphylinidae), *Stenagostus villosus* (Elateridae), *Dorcatoma* sp. (Anobiidae), *Opilo mollis* (Cleridae), *Phalacrus fimetarius* (Phalacridae) samt *Mycetophagus populi* (Mycetophagidae). Fælles for de nævnte arter er deres tilknytning til gammel løvskov, og flere kan betegnes som gammelskovsindikatorer. Artsudvalget viser med al tydelighed, at der i Enghaveskov er væsentlige naturskovskvaliteter.

Zoologisk Museum gør samtidig opmærksom på, at artslisten på nuværende tidspunkt er meget ukomplet, og at der tilsyneladende ikke tidligere har været foretaget indsamlinger af insekter i denne skov. Det er imidlertid museets overbevisning, at skoven helt sikkert rummer flere arter, som vil bestyrke indtrykket af en værdifuld insektlokalitet. Skal skovens naturværdier sikres, vil det ifølge museet være af største betydning for insektfaunaen, at de nu næsten udtørrede skovsumpe med elle- og askebevoksning genskabes som vådområder. Det er endvidere afgørende for billefaunaen, at de gamle løvtræer (eg, el, ask og bøg) bevares til død, således at de ikke fjernes fra skoven selv efter at de er gået ud og evt. er væltet.

4.6 Kulturhistorie

Jægersprisegnen er overordentlig rig på fortidsminder fra forskellige perioder. Dette gælder også det militære skydeterræn, idet der her ligger ikke mindre end 2 storstengrave fra yngre stenalder og 37 gravhøje, hvoraf de fleste formentlig er fra bronzealderen. De to storstengrave ligger umiddelbart op ad hinanden et markant sted, på den gamle stenalderkystskrænt ned til det gamle sund mellem Isefjorden og Roskilde Fjord, i den nordvestlige del af terrænet. Den ene storstengrav er den flotte "Mølle dysse" (se forsidetegningen), som indeholder to velbevarede jættestuekamre. Den anden er et mindre velbevaret, lille dyssekammer. Muligvis har dette oprindeligt med det store dobbelt-jættestueanlæg at gøre.

Gravhøjene er fortrinsvis koncentreret i terrænets vestlige del ud mod Isefjorden. Mod nord omkring "Troldehøj" ligger en større gruppe bestående af 14 gravhøje. Helt mod nord ligger den meget velbevarede og markante gravhøj "Storehøj". Ved "Nissebakke" ud til vandet ligger tre gravhøje og ved bugten omkring Christiansminde Hage og Strandstub ligger 11 gravhøje. Ved kysten vest for Hovedgård ligeledes en mindre højgruppe på tre, dog umiddelbart uden for det militære område. Øst for Kulhusvej ligger der tre gravhøje i Langevad Plantage. Fem gravhøje er dækket af tæt krat, og er således ikke synlige.

Skov- og Naturstyrelsens Kulturhistoriske Kontor har i forbindelse med udarbejdelse af nærværende plan gennemgået hvert enkelt fortidsminde på terrænet og dets tilstand. I oversigten i bilag 6 er hvert enkelt fortidsminde beskrevet og det er fastlagt, hvilke plejeforanstaltninger der bør gennemføres for at sikre og bevare det fremover.

Alle fortidsminder er vist på grundkortet.

På terrænet ses desuden et antal sten- og jorddiger, som stammer fra den tidligere opdeling af de landbrug som blev erhvervet i forbindelse med forsvarets overtagelse af arealerne. I Hovedstadsrådets planlægningsrapport 55 om "Sten- og jorddiger i hovedstadsregionen" er fremhævet diger, som har særlig kulturhistorisk betydning. Her fremhæves Christiansminde med lange stendiger omkring hovedgården samt udskiftningsdiger og skovgrænser. Af enkeltidiger skal især fremhæves stendigerne på begge sider af Kulhusvejen ved Christiansminde.

Markant er også et stort fredskovs-stendige, som strækker sig langs hele sydkanten af Jægerspris Nordskov, hvor den grænser op til forsvarets areal i afdeling 105, øst for Kulhusvej. Afdeling 106 er også omgivet langs hele syd- og østsiden af et stendige, bl.a. rundt om Brandbjerg. Desuden er Langevad Plantage omgivet af et stendige. I øvelsesterrænet ses desuden et stort øst-vestgående jorddige som markskel nord for Christiansminde, samt et tilsvarende langs nordkanten af skoven Bøgebakken og videre mod øst.

I skydeterrænet ses et stendige langs nordsiden af en sitkagranbevoksning nord for Nissebakkevej. Desuden et stort dige fra Seksgårde i øst til Isefjorden i vest, hvor strækningen øst for Strandvejen er et jorddige og vest for et stendige. Fire tilsvarende, parallelle jorddiger ses syd herfor, som danner skel mellem de gamle marker. Langs sydgrænsen af skydeterrænet, op mod sommerhuskvarteret Over Dråby Strand, markerer et langt stendige hele grænsen.

Herunder findes et mindre antal jorddiger som markskel.

Sten- og jorddiger er angivet på kortbilagene.

Herudover findes der et stort antal (ca. 120 kendte) arkæologiske anlæg (i Museumsloven benævnt jordfaste fortidsminder) som f.eks. grave, gravpladser, bopladser, ruiner, overpløjede gravhøje m.v. på terrænet, som ikke er fredet efter naturbeskyttelsesloven, men er beskyttet af Museumslovens §26.

Ved gravearbejder bør man derfor være særlig opmærksom på eventuelle arkæologiske interesser og hensyn. Se i øvrigt afsnit 8.3.

4.7 Plejetilstand

På Jægerspris er de kystnære overdrevarsarealer så næringsfattige og sandjordsprægede, at plejebehovet ikke er stort. Brande fra ammunition i nedslagsområdet bidrager desuden på en god måde til at holde vegetationen lysåben, og på andre - mindre eksponerede - steder bidrager bæltekørsel til at opretholde overdrevsfloraen. Men visse steder sker der hverken afbrænding eller kørsel, og her er overdrevene kraftigt på vej til at gro til i tjørnekrat, lupiner, gyvel, rynket rose, slåen eller draphavre. Her er aktiv afbrænding eller slåning nødvendig.

På Brandbjergs lyngbakker foretages der ingen vegetationspleje. Den sydøstlige del er under tilgroning af træer. Pleje af lyngen i form af trærydning eller eventuelt kontrolleret afbrænding kan blive nødvendigt på længere sigt, men behovet er ikke akut. Lyngarealerne omkring Troldehøj trives bedre. Pletvis, kontrolleret afbrænding i de tidlige forårsmåneder er her den bedste form for hedeforyngelse og -pleje.

Strandbredderne har ikke plejebehov, bortset fra sprængningspladsen på stranden for enden af Nissebakkevej, hvor der periodisk er behov for oprydning/fjernelse af ikke-forsaget ammunition. Tilsvarende gør sig gældende for fladvandet ud for stranden, idet der ligger ammunitionrester og andet restmateriale.

Søer og vandhuller på terrænet er generelt i en meget dårlig tilstand. De fleste af de små vandhuller er stærkt tilgroede i pilekrat, nogle er delvis fyldt op med marksten, gamle hø- og halmballer, kvas m.v. Desuden er mange af dem delvist udtørrede. Der er derfor stærkt behov for genopretning af vådområderne i form af vandstandshævning, rydning for opvækst og eventuel oprensning.

Moserne er ikke underkastet naturplejeforanstaltninger, og er derfor under stærk tilgroning. Vældmosen ved Troldehøj med tagrør og pilebuske, og Karsemosen og moserne vest for Krøblingebakke med pil og birk, hvorved mosefloraen på sigt bliver skygget bort. Mosen øst for Ballermosevej plejes heller ikke og henligger i tilgroning. Der er et generelt behov for rydning, slåning og vandstandshævning med henblik på at gavne moseflora- og -fauna.

Engarealernes plejestatus er dårlig, da de ligesom moserne er under tilgroning i krat og høj urtevegetation. Der er et tilsvarende plejebehov.

Begge strandensarealer har plejebehov, specielt det sydligste. Strandengen er ved at gro til i tagrør og høj urtevegetation grundet manglende slåning eller græsning.

Skovens naturtilstand er god. De fleste henligger med ekstensivt plukhugst drift eller helt uden forstlig drift p.t., og har et højt naturindhold, med en rig underskov. Gamle og døde træer får lov at blive stående, og der sankes ikke nedfaldne grene m.v.. Det er alle småskove, med brede, vindpåvirkede bryn. Enkelte af skovene bruges som bivuakeringsområder, men dette synes ikke i væsentlig grad at skade træerne. I Enghaveskoven ved Hovedgården forefindes en del haveaffald m.v. i, under de store, gamle træer.

De fredede fortidsminder på arealet er stort set i en god tilstand. Det skal dog nævnes, at der i 12 tilfælde er konstateret gravearbejde i højene eller inden for 2 meters afstand fra disse. Naturbeskyttelseslovens § 12 og 13 er derved overtrådt. Nedslagshullerne fra ammunitions-sprængninger på gravhøjene på Nissebakker må ligeledes anses for en overtrædelse af § 12. Tilstanden kan lovliggøres ved at højene restaureres i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsens Kulturhistoriske kontor.

Naturbeskyttelseslovens § 18 om 100 meter beskyttelseszone omkring fredede fortidsminder er formentlig ikke i alle tilfælde efterlevet.

4.8 Sammenfatning af de natur- og kulturhistoriske værdier

Sammenfattende kan det konkluderes, at Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er en botanisk lokalitet af national betydning, på grund af forekomsten af formentlig landets største bestand af den rødlistede Salep-Gøgeurt, samt mange sjældne og halvsjældne arter som Glat Rotteha-le, Bakke-Soløje, Strand-Nellike, Dansk Astragel, Alm. Månerude, Nikkende Kobjælde, Mat Potentil og Blodrød Storkenæb. De botaniske værdier er især knyttet til kystskrænterne, bakkepartierne Troldehøj og Nissebakker samt det vældprægede sumpområde neden for Troldehøj, men samlet har hele det sammenhængende overdrevarsareal vest for Kulhusvej på forsvarsrets areal stor botanisk betydning.

I naturtypesammenhæng har overdrevarsarealerne på skyde- og øvelsesterrænet stor regional betydning. Med sine 344 ha udgør området formentlig et af hovedstadsområdets største, sammenhængende overdrevarsarealer. Det har ikke været gødet eller sprøjtet i op mod et halvt århundrede. Overdrevarsarealer af en sådan karakter og størrelse er ved at være et absolut sær-syn i det danske landskab, men netop de militære skyde- og øvelsesterræner har ofte denne karakter, og er derfor som bekendt blevet til vigtige naturområder i det danske landskab.

Fuglemæssigt udgør terrænet først og fremmest et vigtigt fourageringsområde for rovfugle, både ynglende, trækkende og overvintrende. Dette skyldes, at de græsklædte overdrevarsarealer har en stor bestand af mus. Også fåtallige, museædende arter som Stor Tornskade og Mosehornugle træffes regelmæssigt.

Herudover findes der på terrænet et stort antal ynglefuglearter, knap 70, heriblandt flere fåtallige arter knyttet til tørre overdrev. Bl.a. findes ikke mindre end 15 par af den halvsjældne Rødryggede Tornskade i krattene ud mod kysten. Samlet er Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn et ornitologisk område af regional betydning.

Som levested for padde og krybdyr skal den nordlige del af skydeterrænet særligt fremhæves. Her findes en lille bestand af en af landets sjældneste padde, Løgfrøen. Den er inden for de seneste år fundet i 5-6 vandhuller indenfor samme lille område. Desværre er de fleste af vandhullerne ved at tørre ud. Derfor er det påkrævet, at der gøres en særlig indsats for at pleje og genoprette disse vandhuller. Løgfrø er rødlistet pr. 1997 i Danmark (kategorien "sårbar"). Udover Løgfrøen findes også fåtallige arter som Markfirben og Stor Vandsalamander. Sidstnævnte er ikke truet i Danmark, men på europæisk plan. Den er således opført på EF-habitatdirektivets bilag 2 over truede arter, og de mange små vandhuller på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn har derfor betydning i denne sammenhæng. Stor Vandsalamander, Løgfrø, Spidssnudet Frø og Markfirben er desuden anført i EF-habitatdirektivets bilag 4.

Terrænet indgår i Frederiksborg amts årlige naturovervågning siden 1982 af krybdyr og padder som et særligt udvalgt område, navnlig af hensyn til den sjældne Løgfrø.

Som insektlokalitet udmærker Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn som værende af regional betydning som levested for dagsommerfugle, knyttet til tørre biotoper som heder og overdrev. Navnlig forekomsten af de rødlistede arter som Mark-Perlemorssommerfugl, Argus-Blåfugl, Guldhale, Violetrandet Ildfugl, Engperlemorssommerfugl og Minoskøllesværmer (alle i kategorien "Sårbar") gør forsvarets arealer særligt betydningsfulde. Den rige sommerfuglefauna hænger sammen med den rige og varierede flora.

Kulturhistorisk set er det militære skyde- og øvelsesterræn meget interessant. Hele egnen er meget rig på fortidsminder, men på det militære område er interesserne især knyttet til de mange gravhøje fra bronzealder og til de to storstensgrave fra yngre stenalder. Særligt kan fremhæves den fornemme jættestue Mølledysse. Også de mange jord- og stendiger på terrænet har kulturhistorisk betydning.

Herudover findes der et stort antal (ca. 120 kendte) arkæologiske anlæg (i Museumsloven benævnt jordfaste fortidsminder) som f.eks. grave, gravpladser, bopladser, ruiner m.v. på terrænet, som ikke er fredet efter naturbeskyttelsesloven, men er beskyttet af Museumslovens §26. Betydelige dele af det militære område har stor landskabelig og rekreativ værdi. Stranden ud for den sydlige del af området rummer gode bademuligheder. Den kystnære, vestlige del med kystskrænterne og de lyngklædte bakkeområder er med de mange oldtidsminder og det bagvedliggende overdrevslandskab er fuld af landskabelige oplevelsesmuligheder. Den østlige del, hvor bakkerne Brandbjerg og Lygteholm rejser sig markant over den hævede havbund, strækker sig næsten til Roskilde Fjord begrænset mod nord af Nordskovens afvekslende skovbryn.

5 Skyde- og øvelsesterrænets nuværende anvendelse

5.1 Overordnede principper

Ejerforhold

Terrænet (Forsvarets skydeplads ved Jægerspris) består dels af arealer, som Forsvarsministeriet i årenes løb har erhvervet, dels af arealer, der er lejet på åremål af Kong Frederik VII Stiftelse.

Ejerforholdene er for tiden således:

Sektorerne A og E ejes af Forsvarsministeriet.

Sektorerne B, C, D, F, G og H med deri liggende bygninger (gårde og huse) ejes af Kong Frederik VII Stiftelse. Disse arealer m.v. er forpagtet af Forsvarsministeriet.

Enkelte huse, reelt liggende inden for terrænets grænser, er fortsat privatejede.

Terrænets benyttelse

Skydeterrænet er bekendtgjort oprettet som fast skydeplads. Kulhusvejen, der er offentlig vej, gennemskærer terrænet på en sådan måde, at opdelingen i egentlig skydeterræn med skydepladser, nedslagsområder m.v. ligger vest for vejen, mens terrænet øst for vejen anvendes som øvelsesterræn, beredskabsområde og udgangsområde for visse kampskydninger samt indeholder skydestillinger for artilleriet.

5.2 Militære aktiviteter

I forbindelse med øvelser og skydetræning anvendes forsvarets standardvåben. Der anvendes såvel lette som tunge våben.

Placering i terrænet af **faste stillinger** i de respektive sektorer fremgår af nedenstående afsnit. Følgende våben anvendes for indeværende for hver stillingstype:

Artilleristillinger: Der skydes med 105 og 155 mm haubitiz.

Morterstilling: Der skydes med 60, 81 og 120 mm morter.

Kampvognstillinger: Der skydes med 84 og 105 mm kampvognskanon.

Øvelser og skydetræning gennemføres i såvel dagslys som i mørke. I forbindelse hermed finder kørsel sted, herunder kørsel med kampvogne og andre bælte køretøjer.

5.3 Beskrivelse af uddannelses- og øvelsesfaciliteter

Skydninger

Jægersprislejrens skydeterræn indeholder følgende uddannelsesmuligheder:

- Instruksionskydning på traditionel langdistancebane
- instruksionskydning på selvmarkerende feltskydebane
- enkeltmandsskydninger
- sektorskydninger

- enhedsskydninger på gruppe- og delingsniveau.
Ovennævnte uddannelsesfaciliteter er udmøntet i følgende faste skydeanlæg:

Faste standpladser

- 1) Selvmarkerende feltskydebane
- 2) Bevægeligmål-bane
- 3) 600-m skydebane
- 4) Pansermålsbane
- 5) Skarpkastningsbane

Enhedsskydninger

Jægersprislejren kan opstille et antal gruppe- og delingsskydninger.
Enhedsskydningerne er under revision og udbygning, de forventes gennemført i løbet af 1998.

Stillingsområder for skydning med kampvognskanoner

- 1) Samskydning med deling (Krøblingebakke 845967)
- 2) Standplads for skydning med enkelt kampvogn (pkt. 13, 845972)
- 3) Handlebane for enkeltkampvogn

Stillingsområder for skydning med artilleri

- 1) 4 stillingsområder i sektor H (Nordskoven)
- 2) 1 stillingsområde i sektor D
- 3) Herudover improviserede stillingsområder i hele terrænet, i alt 9.

Målområder for ART (artilleri), TMT (tung mortér), MMT (middeltung mortér) og LMT (let mortér)

Målområdet for ART, TMT, MMT og LMT er kyststrækningen i sektor A vest for Strandvejen, afgrænset af Hønsbakkevej i nord og Pyntvej i syd.

Bombesøgningsområde

Bombesøgningsområdet udgør vestlige tredjedel af Sektor A langs kysten fra Strandstub i syd til sikkerhedsgrænsen nord for Troldehøj i nord.

Øvelsesvirksomhed

Terrænet øst for Kulhusvej er det egentlige øvelsesområde. Terrænet er egnet til afdelings- og underafdelingsledet enhedsuddannelse.

Øvelsesområdet rummer følgende anlæg og faciliteter til øvelser:

- 1) I øvelsesområdet er der etableret steder hvor **passage af vandløb** kan indøves.
- 2) Der er indrettet **bivuakområder** i plantagen nord for Brandbjerg, i bevoksningen sydvest for Louiseholm, i Rævebakke, Bøgebakke samt kratområdet vest for Enghaveskov. Desuden er et bivuakområde under etablering i sektor D omkring den "gamle" Lillevangsbane.
- 3) Der er ikke etableret **vartningsanlæg**, men der er i 1998 projekteret et vartningsanlæg med en raslebane i sektor E ved vestenden af Nygårdsvej.
- 4) Der er etableret 4 **kronedåser** i øvelsesområdet.

5.4 Særlige militære bestemmelser og restriktioner

1) Landafspærring

Langs områdets grænser er opsat sort/gulmalede grænsepæle. Ved alle adgangs/indfaldsveje og yderligere med mellemrum bl.a. langs Kulhusvejen er opsat forbudsskilte med teksten: "Skydeplads - Adgang forbudt".

Adgangsvejene og overkørslerne for bælte køretøjer langs Kulhusvejen til skydepladser m.v. er spærret med nummererede kæder.

På visse arealer er færdsel kun tilladt til fods. Det gælder Brandbjerg, Lygteholm og arealet omkring observationstårnet i sektor E.

To vildtremiser i sektor A og en i sektor C er begrænset for færdsel.

Øvelser er ikke tilladt omkring bygningerne Louiseholm, Nygårde, det lille hus på Nygårdsvej samt Christiansminde.

2) Søafspærring

Det søværts afspærringsområde i Isefjorden ud for Jægerspris skydeområdet fremgår af oversigtskort eller udsendt skydeadvarel, såfremt fareområdet er større end det faste afspærringsområde.

3) Luftrummet

I luften er oprettet 2 "Restricted Area".

4) Tilsynsgrundlag

Der er vedtaget et tilsynsgrundlag for Jægersprislejren af 30/3-92. Tilsynsgrundlaget er udarbejdet i henhold til miljøbeskyttelsesloven for brug af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, og forventes indarbejdet i kommende miljøbekendtgørelse.

5) Signalforbindelse

Under skydning og sprængning er der etableret en uafhængig signalforbindelse, der i sikkerhedstjenesten anvendes således:

Sikkerhedsnet mellem sikkerhedskontoret og sikkerhedsposter/radarstationer.

Skydenet mellem sikkerhedskontoret og skydende enheder.

Arbejdsnet mellem sikkerhedskontoret og terrænelement.

6) Brand

I forbindelse med brand er der til berørte myndigheder - Falck, Civilforsvaret, brandvæsen og politi - udleveret en oversigt over brandveje og branddamme.

7) Kulisser

Faste kulisser er opstillet til støtte for måludpegning og observationstjeneste. Kulisserne må ikke udsættes for direkte beskydning.

De opstillede kulisser er angivet på øvelseskortet.

8) Relationer til tilstødende arealer

Følgende områder må ikke indgå i militære aktiviteter: Studehave, Kohave, Slotshegn, Juliaenhøj, Færgelund, P-plads ved Over-Dråby Kirke, P-plads ved Skoven Kirke, samt Fælles-skoven.

(Fællesskoven må kun bruges til artilleriskydning efter nærmere bestemmelser).

9) **Generelt**

Ansvarsfordeling, særlige afmærkninger/afspærring, forhold med baner og anmeldelse af skyde- og øvelsesaktiviteter m.v. sker i henhold til Jægersprislejrens "Blivende Bestemmelser" eller ved henvendelse til kommandanten i Jægersprislejren.

6 Forsvarets nuværende drift og pleje af terrænet

Terrænpleje

Med hensyn til terrænpleje med hertil knyttet målsætning gælder der forskellige regler for egne arealer og lejede arealer.

Terrænpleje på egne arealer

Forsvarets egne arealer er i et vist omfang udlejet til egentlig landbrugsmæssig drift. Det drejer sig om arealer i nord og langs Kulhusvej i skydeterrænet, samt arealer nord og vest for Brandbjerg i øvelsesterrænet. Det samlede bortforpagtede areal på forsvarets egne arealer udgør i alt ca. 96 ha, svarende til 13.8 % af forsvarets eget areal. Der gælder de samme vilkår for forpagtningerne som der gør på de lejede arealer i øvelsesterrænet.

Herudover er der i skydeterrænet, samt i enkelte områder i øvelsesterrænet, i vildtplejeøjemed efter behov anlagt diverse fodermarker m.m.

Den aktuelle terrænpleje har det primære sigte at tilgodese og tilsikre, at terrænet kan anvendes til sit primære formål - skyde- og øvelsesaktivitet, d.v.s. almindelig løbende, nødvendig vedligeholdelse af veje, grøfter, udbedring af skader på led, hegn, jordvolde, stengærder, levende hegn, bevoksninger etc.

I forbindelse med Jægersprislejrens terrænpleje anvendes der ikke sprøjtemidler. Dette gælder såvel lejr som terræn. Dog sprøjtes der i meget begrænset omfang på vejarealer.

Terrænpleje på det af Stiftelsen lejede areal

Arealet må af lejer (forsvaret) jf. gældende overenskomst alene anvendes som heri fastsat, hvilket indebærer,

- at de dele af det forpagtede areal, som ikke er eller bliver udlagt til militært øvelsesområde, skal dyrkes på landbrugsmæssig forsvarlig måde. For de arealer, der benyttes til militære formål, er der ikke fastsat regler for jordens behandling og disse kan anvendes til militære uddannelsesformål. Lejer (forsvaret) er berettiget til efter meddelelse til koordinationsudvalget dels at udtage øvelsesområder og anvende disse i landbrugsmæssig drift og dels at inddrage arealer, der anvendes til landbrugsmæssig drift til øvelsesområder,
- at lejer er berettiget til at anlægge skydebaner og hertil knyttede anlæg på de forpagtede arealer beliggende vest for Kulhusvejen og nord for det fra vest til øst gående gærde nord for Julianehøj. For arealer beliggende syd for Jægerspris Hovedgård og øst for Kulhusvejen kan opførelse af sådanne anlæg først foretages efter godkendelse i koordinationsudvalget,
- at lejer er berettiget til efter meddelelse til koordinationsudvalget at anlægge nødvendige veje,
- at lejer er forpligtet til at vedligeholde de på de forpagtede arealer værende veje, grøfter, drænledninger, rensebrønde og brønddæksler, således at indtrådte skader snarest udbedres. Endvidere er lejer forpligtet til at vedligeholde og udbedre skader på led, hegn, jordvolde, stengærder samt de herpå værende træer og bevoksninger, jf. dog bestemmelsen om diger, stengærder og hegn. Lejer foretager nødvendig snerydning,
- at udlejers hovedkloakledning, som løber over de syd for Hovedgården beliggende arealer, vedligeholdes af udlejer. Eventuelle skader tilføjet kloakledningen ved lejers brug af det

forpagtede, erstattes af lejer,

- at kanaler og øvrige anlæg, der hører under Jægerspris Landvindingslag, vedligeholdes af Landvindingslaget. Lejers udbedring af skader på kanalanlægget sker efter aftale med Lagers bestyrelse. Lejer betaler de af Landvindingslaget opkrævede bidrag og øvrige omkostninger, som måtte blive pålagt af Landvindingslaget,
- at diger, stengærder og hegn, som er beliggende på grænsen mellem de forpagtede arealer og skovarealer, henhører og vedligeholdes under skovdistriktet,
- at principperne for fældning og rydning samt fastlæggelse af plejeplaner godkendes i koordinationsudvalget. Lejer er berettiget til at kræve enkeltstående træer fjernet, som er til gene for de militære aktiviteter. Udlejer skal dog udføre fældningen, hvis udlejer fremsætter ønske herom.

I medfør af ovennævnte er bl.a. de områder som ikke direkte anvendes til øvelsesformål forpagtet ud. Sigtet med bortforpagtningen er dels at imødekomme overenskomstens krav om i givet fald i år 2011 at kunne tilbagelevere lejet areal som landbrugsjord, dels - og dette er for forsvaret det primære - at kunne opretholde og vedligeholde et øvelsesterræn svarende til et typisk sjællandsk terrænuudsnit, hvor øvelser med afsiddet infanteri og pansrede køretøjer (pansret mandskabsvogn, kampvogn, ART-piercer) kan finde sted. Forpagterens bidrag hertil er diverse afgrøder, der sås og dyrkes på normal vis og på alment kendte landbrugsmæssige vilkår. Høstudbyttet kan være varierende afhængig af Jægersprislejrens uddannelses- og øvelsesaktivitet. I den forbindelse skal fremhæves, at forpagtningsafgiftens størrelse er fastsat ud fra ovennævnte vilkår for høstudbyttet. For de forpagtede arealer vest for Kulhusvejen (det egentlige skarpskydningsområde) gælder, at der her som hovedregel alene gennemføres høslet med henblik på at skiveopstillinger kan ses og lokaliseres.

Konkluderende kan for det lejede areal anføres,

- at der ikke pr. oktober 1997 er inddraget nye arealer under forpagtning,
- at der vedrørende braklægningsaftaler ikke foreligger aftaler som Jægersprislejren er part i.

Det bemærkes i den forbindelse, at eventuelle aftaler om EU-støtteordninger m.v. er forhold, der alene aftales mellem EU-direktoratet og den enkelte landbruger. Jægersprislejren vil dog i november 1997 modtage oversigter i form af kortskitser, der viser forpagtede arealer, der er udlagt til brak eller non-food afgrøder,

- at de arealer der er eller har været bortforpagtet til landbrugsmæssig drift, er blevet drevet på landbrugsmæssig forsvarlig måde jf. generelle betingelser for forpagtning på forsvarets arealer.

Vildtpleje

Vildtplejen i terrænets sektor A og E er alene Jægersprislejrens anliggende, mens vildtplejen i den resterende del af terrænet gennemføres i overensstemmelse med overenskomsten mellem Kong Frederik VII Stiftelse og Jægersprislejren af 26. september 1991.

Målet er at skabe et fristed for flora og fauna. Dette må dog aldrig virke hindrende for terrænets primære formål som skyde- og øvelsesterræn.

Specielt terrænets store bestand af råvildt, rovfugle og andre truede fuglearter skal søges tilgodeset.

Udøvelsen af jagt skal altid ske under streng hensyntagen til den samlede vildtpleje. Terrænet er kendt for sin meget stærke bestand af råvildt, hvilken bibeholdes gennem en selektiv afskydning.

Der udøves ikke jagt på lejrområdet samt dettes omgivende arealer.

Der afholdes normalt to fællesjagter med deltagelse af indbudte fra diverse myndigheder samt lokalbefolkningen. Herudover afholder jagtofficeren i nødvendigt omfang et antal mindre reguleringsjagter.

I henhold til plan udarbejdet af jagtofficeren udsættes hvert år et begrænset antal fasaner og ænder til supplerende af den bestående bestand. Ænderne vil i fremtiden kun blive udsat i 2 branddamme (nr. 50 og 67 på drifts- og plejekortet). Fra jagtåret 1992 er der forsøgsvist udsat agerhøns i forsøg på at opbygge en bestand.

For at gavne terrænets fauna udføres hvert år, i henhold til plan udarbejdet af jagtofficeren, tilplantninger og andre forbedringer af terrænet.

Der er fastsat nærmere regler for afholdelse af pürsch-jagt.

Veje og spor

Veje og spor, jf. grundkortet (bilag 1), vedligeholdes løbende.

7 Offentlighedens adgang

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er i princippet opdelt i to områder af den N-S gående Kulhusvej. Området vest for vejen anvendes primært til skarpskydning med alle våbentyper samt som sprængningsområde, hvorimod det østlige område først og fremmest finder anvendelse som egentligt øvelsesterræn uden skarpskydning, herunder som bivuakeringsområde for skydende afdelinger. Som følge af denne brugsmæssige opdeling er status for så vidt angår civilbefolkningens adgang til de to områder også forskellig.

Skydeterrænet, som er hele det vest for Kulhusvejen omhandlede skarpskydningsterræn, er permanent afspærret for offentlig adgang på grund af dets intensive anvendelse til skarpskydning i praksis hele året rundt, samt ikke mindst under hensyntagen til de helt klare sikkerhedsrisici, der vil være forbundet med færdsel i dette område af personer uden detailkendskab hertil. Således er større områder i den vestligste del mod kysten - nedslagsområdet - simpelt hen ikke farbart p.g.a. en meget udtalt mulighed for tilstedeværelse af ikke-forsaget ammunition - dette uanset aktuel oprensning og opsamling. Endvidere er hele skarpskydningsområdet stærkt udbygget med diverse permanente anlæg som skydestandpladser, markørgrave og elektroniske installationer, som det ikke vil være forsvarligt at lade civilbefolkningen få uhindret adgang til. På denne baggrund har Jægersprislejren ingen planer om at ændre status for dette område som værende principielt permanent afspærret for offentlig adgang - også i de meget begrænsede perioder, hvor skarpskydning ikke direkte finder sted.

I svinget ved Jægerspris Hovedgård er der indrettet en privat, men offentligt tilgængelig, parkeringsplads. Offentligheden kan gående eller cyklende færdes ad Badevej til badeområdet Vesterstrand, samt ad nord-sydgående vej gennem Ballermosen, kaldet Ballermosevej.

Lillevangsbane i det militære terræns sydvestligste hjørne umiddelbart nord for sommerhusområdet ved Dråby Strand er blevet nedlagt som skydebane. Lillevangsbanens område og stranden ud for er som konsekvens heraf ikke længere et fareområde. Derfor har Jægersprislejren tilladt offentligheden at passere langs kysten henover denne strækning på vej mellem sommerhusområdet og badeområdet ud for Badevej. Søterritoriet ud for Lillevangsbanen indgår dog fortsat i det militære terræns samlede fareområde. Badeområdet ud for Badevej er i sommerhalvåret dog udtaget af fareområdet og er i denne periode afmærket med røde, kugleformede bøjler. Badning og ophold må ikke foregå uden for det afmærkede område.

Kyststrækningen med tilhørende bagland nord for Lillevangsbanen op til Radarpost Syd er ikke militært område, og hører under stiftelsen. Her gælder naturbeskyttelseslovens almindelige adgangsbestemmelser for offentlighedens adgang til naturen.

Administrativt er det i flere sammenhænge tilkendegivet, at Kong Frederik VII's Stiftelse er en offentlig stiftelse i naturbeskyttelseslovens forstand, jfr. f.eks. Landbrugsministriets skrivelse herom af 22. januar 1971. Alle de af offentlige stiftelser ejede skove er derfor underkastet de samme regler for offentlighedens adgang som offentligt ejede skove, f.eks. statsskove. Hvad angår adgang strande og udyrkede arealer gælder naturbeskyttelseslovens almindelige adgangsbestemmelser for strande samt for private, udyrkede arealer.

Offentligheden har altså adgang hele året rundt til at færdes langs stranden på strækningen mellem Radarpost syd og Over Dråby Strand, samt til at bade og færdes i sommerhalvåret inden for det afmærkede havområde. Desuden til at færdes til fods og på cykel på Badevej og Ballermosevej, samt til at færdes på stiftelsens landværts arealer mellem Radarpost Syd og

den tidligere Lillevangsbane efter naturbeskyttelseslovens almindelige adgangsbestemmelser for offentligt ejet skov samt for adgang til strand og private, udyrkede arealer.

For så vidt angår det øst for Kulhusvejen beliggende terræn - **øvelses- og bivuakeringster-rænet** - har Jægersprislejren i samarbejde med lokale myndigheder åbnet mulighed for offentlig adgang ad udpegede og afmærkede veje til visse terrænafsnit, der på grund af deres landskabelige karakter i særlig grad er attraktive for civilbefolkningen. Denne adgangsmulighed er kun relevant i de perioder, hvor der ikke foregår egentlige militære aktiviteter i området herunder øvelsesvirksomhed af hjemmeværnsenheder. Hjemmeværnet, med sin placering af et uddannelsescenter i netop dette område, udnytter terrænet intensivt og ikke mindst i week-ends.

Meddelelse om den mulige adgang for offentligheden fremgår af skiltning i området, herunder et af den stedlige turistforening opsat informationskort.

Af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræns samlede areal på i alt 1530 ha står forsvaret som bekendt kun som egentlig ejer af mindre end halvdelen. Den resterende del af terrænet af terrænet udgøres af arealer, der af forsvaret er lejede af Kong Frederik VII's Stiftelse på Jægerspris i henhold til en skriftlig overenskomst - senest af september 1991. Generelt for disse arealer, der både omfatter terræn øst og vest for Kulhusvejen, er det i overenskomsten anført, at afvigelser i de gældende bestemmelser for så vidt angår offentlighedens adgang skal forelægges et særligt koordinationsudvalg. Endvidere er en række områder, hovedsageligt øst for Kulhusvejen, der ikke anvendes til egentlige militære aktiviteter, fremforpagtet af forsvaret til landbrugsmæssig udnyttelse, hvilket i sig selv sætter en begrænsning for offentlighedens adgang hertil.

Endelig skal anføres, at offentlighedens adgangsmuligheder bl.a. tilgodeses ved en udstrakt imødekommenhed fra Jægersprislejrens side overfor anmodninger fra civile foreninger, organisationer, skoler m.v. om gennemførelse af samlede ledede orienteringsbesøg og -ture i terrænet, både i skydeterrænet og i øvelsesterrænet. Besøg af denne art, der gennemføres ledet af personel fra lejren, finder sted adskillige gange om året. Hertil kommer årlige arrangementer, "guedede ture" m.m. aftalt mellem Jægersprislejren, amtet og kommunen, og annonceret i diverse aktivitetskalendere og lokale aviser. Lejlighedsvist åbnes der, efter nærmere aftale med lejren, endvidere adgang for Lepidopterologisk Forening m.h.p. undersøgelse af insektlivet, både med hensyn til dag- og natsommerfugle, d.v.s. også med mulighed for lys- og sukkerlokning.

Desuden foregår der en række andre civile arrangementer efter aftale med forsvaret, bl.a. skydning, hundetræning, orienteringsløb, spejderarrangementer, udstillinger, rundvisninger etc.

Med hensyn til skydning findes der to skydebaner i terrænet, der drives af andre end forsvaret, nemlig en flugtskydebane i sektor E, der drives af Kulhuse Strandjagtforening, og en skydebane nord for Hovnæsbakken drevet af Jægerspris Skytteforening.

8 Lovmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger

8.1 Generel lovpraksis for forsvarets arealer

Der gælder de samme regler for benyttelse af forsvarets arealer som for alle andre arealer. Ved at terrænet er udlagt som skyde- og øvelsesområde for forsvaret ligger der en accept af forsvarets brug af arealet, og dermed af, at forsvaret skal have den fornødne frihed til gennemførelse af den nødvendige uddannelse af det danske forsvar.

Afvejningen i nærværende drifts- og plejeplan mellem den militære benyttelse og naturbeskyttelseshensynene på terrænet forventes derfor at foregå i et samarbejde mellem de statslige myndigheder (forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen) og de administrerende myndigheder ved amt og kommune, således at administrationen af relevant lovgivning sker ud fra en samlet vurdering.

I det følgende er gennemgået de lovgivningsmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger, som har særlig relevans for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Udover de nævnte findes der et antal love eller bekendtgørelser som regulerer forhold i det åbne land, f.eks. bekendtgørelsen vedrørende anvendelse af slam, spildevand og kompost til jordbrugsformål.

8.2 Naturbeskyttelsesloven

Naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelsesbestemmelser omfatter bl.a. en række naturtyper (§§3-4), beskyttelseslinier for nogle markante landskabslementer (§§ 15-19), samt offentlighedens adgang (§§ 22-27).

Beskyttede naturtyper.

Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4 indeholder bestemmelser om en generel beskyttelsesordning for naturtyperne sø, mose, eng, overdrev, hede, strandenge og strandsumpe over en vis mindstestørrelse, samt for sten- og jorddiger.

Amtsrådet kan dispensere fra bestemmelserne vedrørende beskyttede naturtyper.

I medfør af lovens §§ 5-6 er der udstedt bekendtgørelse nr. 572 af 26. juni 1992 om beskyttede naturtyper og sten- og jorddiger m.v. (naturtypebekendtgørelsen), der fastlægger den nærmere afgrænsning af de beskyttede naturtyper samt fastsætter de nærmere regler for amtsrådenes administration af ordningen.

I det følgende gives en kort beskrivelse af, hvilke restriktioner der gælder for de forskellige beskyttede naturtyper der forefindes på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Der henvises i øvrigt til siderne 20-53 i Skov- og Naturstyrelsens "Vejledning om registrering af beskyttede naturtyper", fra 1993.

Søer og vandløb. Der må ikke foretages ændring i tilstanden af naturlige søer, hvis areal er på over 100 m², eller af vandløb eller dele af vandløb som er udpeget som beskyttede efter loven. Dette gælder dog ikke for sædvanlige vedligeholdelsesarbejder i vandløb. Jægerspris-kanal (også kaldet Skolegrøften) er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Søer, der mindre end 100 m², er beskyttede, når de ligger i en af de beskyttede naturtyper, hvis det samlede område er på 2500 m² og derover. Søen vil her være beskyttet som en integ-

reret del af området. Derudover er søer under 100 m² beskyttede, når de indgår som en del af et beskyttet vandløb.

Moser o.lign., ferske enge og overdrev. Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af moser og lignende samt ferske enge og overdrev, når sådanne naturtyper enkeltvis, tilsammen eller i forbindelse med søer er større end 2500 m² i sammenhængende areal.

Små biotoper, der er mindre end 2500 m² er i øvrigt omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til eller indgår i arealer med andre beskyttede naturtyper, og det samlede areal er 2500 m² eller derover.

Sten- og jorddiger. Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af sten- og jorddiger og lignende.

Beskyttelsen omfatter kun sten- og jorddiger, der i Kort- og Matrikelstyrelsens kortværk Danmark (1:25.000) er optegnet på kortbladet for det pågældende område i den senest reviderede udgave forud for den 1. juli 1992. Den generelle beskyttelse af sten- og jorddiger vil senere blive afløst af en af amtet konkret udpegning af de sten- og jorddiger, der skal være omfattet af beskyttelsesordningen. Det er således ikke givet, at alle de diger, der indtil videre er beskyttede og vist på kortet på længere sigt fortsat vil være beskyttede. På kortbilagene til denne plan er indtegnet de sten- og jorddiger som Skov- og Naturstyrelsen er bekendt med ved plan-datoen.

Fortidsminder og beskyttelseslinier. Synlige eller tinglyste fortidsminder er fredet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 12. Dette betyder, at der ikke må foretages ændringer i tilstanden af fortidsminderne. Ifølge lovens § 13 må der på fortidsminder og inden for en afstand af 2 meter fra dem ikke foretages jordbehandling, gødes eller plantes. Der må heller ikke anvendes metaldetektor. I lovens § 18 står der herudover, at der ikke må foretages ændring i tilstanden af arealet inden for 100 meter fra fortidsminder, der er beskyttet efter bestemmelserne i §12. Der ikke må ikke etableres hegn, placeres campingvogne og lignende. Forbudet gælder dog ikke for 1) landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning, 2) gentilplantning af skovarealer, der ligger uden for 2-meterzonen, 3) beplantning i eksisterende haver samt 4) sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme. Lovens § 18 administreres af amtet.

Naturbeskyttelseslovens bestemmelser om beskyttede naturtyper i relation til forsvarets arealer. Skov- og Naturstyrelsen har udarbejdet nogle generelle retningslinier for administrationen af beskyttelsesbestemmelserne i naturbeskyttelseslovens §§ 3-4, set i forhold til forsvarets anvendelse af øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner. Retningslinierne er gengivet i bilag 5.

Bygge- og beskyttelseslinier.

For en række markante landskabselementer fastsætter lovens §§ 15-19 bygge- og beskyttelseslinier. Det gælder strande, søer, åer, skove, fortidsminder og kirker.

Dispensation fra bygge- og beskyttelseslinierne på terrænet gives af amtet, som foreløbigt har udarbejdet et oversigtskort over registrerede bygge- og beskyttelseslinier omkring søer og langs vandløb.

Sø- og åbeskyttelseslinien. Indenfor en afstand af 150 m fra søer med en vandflade på mindst 3 ha og for vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinie i henhold til tidligere lovgivning, er der forbud mod at placere bebyggelse (bygninger, skure, campingvogne, master m.v.), foretage ændringer i terrænet, beplantning o.lign. Midlertidige terrænændringer som

nedgravning af ledninger kræver ikke dispensation, såfremt terrænet straks reetableres til det oprindelige udseende. Vandløb med beskyttelseslinier er vandløb, der 1/9 1983 var offentlige og havde en bundbredde på mindst 2 m.

Skovbyggelinien. Indenfor en afstand af 300 m fra skove er der normalt forbud mod at placere bebyggelse. Denne bestemmelse gælder dog ikke for nye anlæg til egentlige forsvarsformål der placeres indenfor de naturlige rammer af bestående forsvarsanlæg, d.v.s. indenfor øvelsterrænet.

Strandbeskyttelseslinien. § 15 i naturbeskyttelsesloven omhandler området inden for en afstand af 100 meter fra en linie langs stranden, hvor sammenhængende landvegetation begynder, og ind i landet. Der er her generelt forbud mod at foretage ændringer i tilstanden af kyststrækninger. Dette indebærer, at der ikke må placeres bebyggelse (bygninger, skure, campingvogne, master m.v.), foretages ændringer i terrænet, beplantning og lign. samt hegning. Strandbeskyttelseslinien kan ifølge lovforslag tænkes ændret fra 100 til 300 meter.

Offentlighedens adgang til naturen

Skove er åbne for færdsel til fods og på cykel samt for ophold. Det gælder dog ikke for skovarealer, der er afmærket som militære anlæg. Adgang sker på eget ansvar. Hunde skal føres i snor. I private skove er adgangsmulighederne indskrænket, således at færdsel til fods kun må ske ad stier og anlagte veje og færdsel på cykel kun ad befæstede stier og anlagte veje, og der er kun adgang fra kl. 7 til solnedgang. Da Kong Frederik VII's Stiftelse betragtes som en offentlig stiftelse er dens skove i lovgivningsmæssig forstand sidestillet med offentlige skove, bl.a. hvad angår reglerne for publikums adgang.

Udyrkede arealer er åbne for færdsel til fods og ophold. Hunde skal føres i snor. Til private, udyrkede arealer er der kun adgang fra kl. 7 til solnedgang, og den generelle adgangsbestemmelse gælder ikke for de private arealer, som i deres helhed er forsvarligt hegnede.

I forbindelse med spørgsmålet om offentlighedens adgang til militære arealer skal der henvises til beretning fra 1974 om forsvarets arealer, udarbejdet af Forsvarsministeriet og Ministeriet for kulturelle anliggender. Heraf fremgår bl.a., at det er et almindeligt gældende princip, at der som udgangspunkt er forbud mod civil færdsel på militære skydeterræner og øvelsespladser, og at en åbning af forsvarets arealer i hvert enkelt tilfælde må overvejes nøje.

8.3 Museumsloven

Arkæologiske anlæg (i loven benævnt jordfaste fortidsminder), herunder grave, gravpladser, bopladser, ruiner m.v., som ikke er fredet efter naturbeskyttelsesloven, er beskyttet af museumslovens § 26. Loven omfatter også eventuelle fortidsminder, der endnu ikke er registreret, men som f.eks. kommer til syne ved jordarbejder. Loven administreres af Rigsantikvaren ved Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat.

Findes der under jordarbejder fortidsminder, som er beskyttet efter museumsloven, skal arbejdet straks standses og fundet anmeldes til Rigsantikvaren. Denne beslutter snarest, om arbejdet kan fortsætte, eller om det eventuelt skal indstilles, indtil der er foretaget en undersøgelse. De kendte fortidsminder er registreret i Nationalmuseets sogneregister med et sognebeskrivelsesnummer ("Sb.nr."). Numrene er fortløbende indenfor de enkelte sogne. De enkelte registrerede lokaliteters nøjagtige udstrækning og beliggenhed er ikke altid kendt. Varetagelse

af de arkæologiske interesser sker i et samarbejde mellem Jægersprislejren og Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat, eller lokalmuseet "Færgegården" i Jægerspris.

8.4 Vandløbsloven

Vandløbsloven omfatter alle vandløb, grøfter, kanaler, rørledninger og dræn samt søer, damme og andre lignende indvande.

Loven regulerer en række forhold vedrørende vandløb, heriblandt vandløbenes almindelige benyttelse, vedligeholdelse, restaurering og regulering samt anlæg af nye vandløb og etablering af udpumpningsanlæg, broer, opstemningsanlæg m.m.

Vandløb inddeles administrativt i offentlige og private vandløb. De offentlige vandløb er endvidere inddelt i amtsvandløb og kommunevandløb. Amtet er vandløbsmyndighed for amtsvandløb mens kommunen er vandløbsmyndighed for kommune- og private vandløb.

For offentlige vandløb udarbejder vandløbsmyndigheden et regulativ, som indeholder bestemmelser om vandløbets skikkelse eller vandføringsevne, vedligeholdelse og restaureringsforanstaltninger samt øvrige forhold ved vandløbet.

For private vandløb kan der fastsættes bestemmelser om vandløbets vedligeholdelse.

Langs naturlige eller i regionplanen højt målsatte vandløb (såvel offentlige som private) og søer er der i medfør af et tillæg til vandløbslovens §69 udlagt beskyttelsesbræmmer i 2 meters bredde. Indenfor bræmmen er der forbud mod dyrkning, jordbehandling m.v.

Herudover gælder en række generelle bestemmelser for alle vandløb, uanset om de er offentlige eller private. Udover bestemmelser vedrørende vedligeholdelse, sejlads m.v. gælder således bl.a. at vandløbsmyndigheden skal godkende følgende: Regulering af vandløbets skikkelse, herunder forløb, bredde, bundkote og skråningsanlæg; sænkning af vandstanden i eller tørlægning af søer; anlæg af nye vandløb; anlæg af broer, overkørsler eller lignende; anlæg eller ændring af opstemningsanlæg eller andre anlæg, der kan hindre vandets frie løb eller i øvrigt kan være til skade for vandløbet.

Vandløbsloven angiver en godkendelsesprocedure for ovennævnte ændringer.

På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er alle vandløb klassificeret som private.

Skolegrøften er et højt målsat vandløb, og derfor omfattet af bestemmelsen om 2 meters beskyttelsesbræmmer.

Kanaler og øvrige anlæg, herunder pumpestationen ved Skolegrøftens udløb i Roskilde Fjord, som afvander arealer øst for Kulhusvej hører under Jægerspris Landvindingslag. Kanalerne og de øvrige anlæg vedligeholdes af Landvindingslaget. Lejers udbedring af skader på kanalanelægget sker efter aftale med lagets bestyrelse. Lejer betaler de af Landvindingslaget opkrævede bidrag og øvrige omkostninger, som måtte blive pålagt af Landvindingslaget.

8.5 Planloven

Spørgsmålet om lokalplanpligt

Ifølge Planlovens § 13, stk. 2 skal der udarbejdes en lokalplan, før der gennemføres større udstykninger eller større bygge- og anlægsarbejder, herunder nedrivninger af bebyggelse, og i øvrigt når det er nødvendigt for at sikre kommuneplanens virkeliggørelse.

Afgørelsen af om der foreligger lokalplanpligt i den konkrete situation træffes af kommunalbestyrelsen ud fra en samlet vurdering. I tvivlstilfælde bør kommunalbestyrelsen vælge at tilvejebringe en lokalplan.

Opførelse af en nærkampsbym på et militært terræn i landzone er et eksempel på et anlæg, som normalt vil kræve udarbejdelse af en lokalplan.

Landzonetilladelse

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er, inklusiv Jægersprislejren, beliggende i landzone.

I henhold til planlovens § 35 må der i landzone ikke uden tilladelse fra landzonemyndigheden (Frederiksborg Amt) foretages udstykning, opføres ny bebyggelse eller ske ændring i anvendelsen af bestående bebyggelse og ubebyggede arealer.

Afgørelsen af om landzonetilladelse er påkrævet træffes af amtet. På forsvarrets arealer vil etablering eller flytning af permanente, militære anlæg og opstilling af faste terrænpunkter normalt kræve en sådan tilladelse. Det er amtet, der træffer afgørelse om hvorvidt der kræves zonetilladelse.

Anlæg m.v., som etableres midlertidigt, men som ikke er fjernet inden 1 måned fra etablering, regnes som permanente.

Ved midlertidige (temporære) anlæg og terrænpunkter forstås anlæg og terrænpunkter, der er fjernet inden 1 måned fra etablering/opstilling. Sådanne kan frit etableres indenfor terrænet, forudsat at etableringen ikke indebærer en benyttelse af arealet eller de omgivende arealer, der er i strid med anden lovgivning (eks. fredede fortidsminder), eller med drifts- og plejeplanens overordnede retningslinier for det pågældende sektorområde.

Regionplanen

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er i Frederiksborg Amts Regionplan 97 klassificeret som et såkaldt Beskyttelsesområde som et "meget værdifuldt landskab", hvorom gælder følgende:

- 1) I beskyttelsesområderne må der ikke inddrages arealer til byudvikling. Der må normalt ikke opføres bygninger og nye anlæg, der ikke er nødvendige for driften af landbrug, skovbrug og fiskeri.
- 2) I beskyttelsesområderne må den nuværende tilstand og arealanvendelse kun ændres, hvis det styrker områdernes kvaliteter.
- 3) I beskyttelsesområderne må fremtidig restaurering af kulturhistoriske træk, naturgenopretning og miljøforbedring ikke forhindres eller besværliggøres.
- 4) Vandløb, søer og kystvande skal opfylde de målsætninger, der er fastlagt i vandområdeplanerne. Forbedringerne i områderne skal ske i overensstemmelse med vandområdeplanerne med henblik på at sikre de vedtagne kvalitetskrav.
- 5) I beskyttelsesområderne skal mulighed for adgang og oplevelse styrkes under hensyntagen til områdernes sårbarhed.
- 6) Uden for beskyttelsesområderne skal der ved administration af areallovgivningen i videst muligt omfang tages hensyn til beskyttelsesinteresserne i området.

Desuden baserer regionplanens udpegning som beskyttelsesområde sig på "Plante- og dyreliv" (kerneområde), "Grønne kiler og kystzonen" samt, at dele af området er udpeget for "Kulturhistorie" henholdsvis "Lavbundsarealer".

Området omkring Brandbjerg er udlagt som "Særligt Følsomt Landbrugsområde", hvor landbrugsdriften søges ekstensiveret gennem støtteordninger.

Hele skyde- og øvelsesterrænet er klassificeret som et område, hvor skovplantning er uønsket. Dette betyder, at der ikke må plantes ny skov.

Vandløbet Skolegrøften (Jægerspriskanalen) med sidevandløb indgår i regionplanens beskyttelsesområder som "Vandområde", målsat som et vandløb med "generel målsætning" (B3). Det betyder, at der skal sikres et upåvirket/svagt påvirket plante- og dyreliv og gode hygiejniske forhold.

Hele terrænet er omfattet af 3-km. kystnærhedszonen, hvorom gælder nogle generelle retningslinier jf. planlovens § 5b om bl.a. forbud mod ny bebyggelse og anlæg.

En del af terrænet, nærmere betegnet omkring Troldehøj samt en bufferzone omkring Skolgrøftens forløb, er udlagt som beskyttelseszone mod vandindvinding. Hele terrænet er udlagt som et område med drikkevandsinteresser, og der er udlagt en lille en kildevandszone syd for "Skoven".

I regionplanen er hele terrænet desuden udlagt som støjkonsekvenszone, type 3, som er den tungeste af tre kategorier. Der er i forbindelse med støjproblematikken udarbejdet en rapport omhandlende ekstern støjbelastning fra Jægerspris Skydeterræn.

Af Miljøstyrelsens vejledning nr. 8/1997 fremgår det, at formålet med beregning og optegning af støjkonsekvensområderne og den efterfølgende indarbejdelse i de enkelte regionplaner m.m. først og fremmest er at sikre, at der ikke placeres støjfølsomt byggeri inden for støjkonsekvensområdet i fremtiden. Der er således tale om en planlægningsmæssig støjgrænse. Således anvendes 3-5 km zonen ikke længere, men derimod den ovenanførte udarbejdede støjkonsekvenszone.

Foruden de øvrige nævnte sektorinteresser m.v. kan bemærkes, at der ifølge regionplanen skal gennemføres etablering af en rekreativ cykelsti/-rute fra Jægerspris og videre mod syd langs Isefjorden i perioden 1997-2009.

Kommuneplanen

I Jægerspris Kommunes kommuneplan 1989-2000 gælder følgende rammer for lokalplanlægningen for "område J-L4", som er hele det militære område, inklusive de lejede arealer samt Jægersprislejren:

Lokalplanen, der træffer bestemmelser for området skal sikre:

a) at områdets anvendelse fastlægges til landbrugsformål og offentlige formål (lejr og militært øvelsesareal), dog kan anvendelsen af områder i umiddelbar tilknytning til byzonearealerne i Jægerspris fastlægges til bynære rekreative formål,

b) at området friholdes for bebyggelse bortset fra bygninger, der er nødvendige for områdets anvendelse til de pågældende formål,

c) at etablering af rekreative og tekniske anlæg sker med størst mulig hensyn til de landskabelige og kulturhistoriske interesser samt til plante- og dyrelivet i området.

I kommuneplanen er hele det militære skyde- og øvelsesområde klassificeret som et "Biologisk interesseområde", og de kystnære dele heraf desuden som "Kulturhistorisk interesseområde".

Som led i en planlægning for det åbne land ønsker kommunen desuden at arbejde på at få åbnet flere områder på militærets og Stiftelsens arealer for offentligheden.

8.6 Skovloven

Ifølge skovloven skal alle fredskovspligtige arealer bruges til skovdrift. Det betyder, at arealerne som hovedregel skal være bevokset med træer, som udgør eller kan blive til sluttet skov af højstammede træer.

Fredskov skal dyrkes efter principperne for god og flersidig skovdrift. Det vil bl.a. sige, at der skal plantes, selvfor ynges eller sås, at kulturerne skal plejes, bevoksningerne skal gennemhugges og at bevoksninger ikke må afdrives før hugstmodenhed. God og flersidig skovdrift betyder også, at skovene skal dyrkes med henblik på både at forøge og forbedre træproduktionen og varetage landskabelige, kulturhistoriske, naturhistoriske og miljøbeskyttende hensyn samt hensyn til friluftslivet. Det fremgår endvidere af skovloven, at ydre skovbryn af løvtræer og buske skal bevares, og at søer, vandløb, moser, heder, strandenge eller strandsumpe, ferske enge og overdrev, der hører til fredskov, og som ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser fordi de er mindre end de deri fastsatte størrelsesgrænser, ikke må dyrkes, afvandes, tilplantes eller på anden måde ændres. Marker, enge og klitter, der hører til fredskov, er ikke omfattet af reglerne om skovdrift, så længe anvendelsen ikke ændres.

På fredskovspligtigt areal må der ikke opføres bygninger, etableres anlæg eller gennemføres terrænændringer, medmindre det er nødvendigt for skovdriften. Evt. ansøgning herom indgives til det lokale statsskovdistrikt, d.v.s. Tisvilde Statsskovdistrikt. Varig udnyttelse af et fredskovspligtigt areal til andet end skovbrug kræver ophævelse af fredskovsplikten.

I skovlovens formålskapitel er fremhævet, at der i offentligt ejede skove skal lægges særlig vægt på landskabelige, naturhistoriske, kulturhistoriske og miljøbeskyttende hensyn, samt hensyn til friluftslivet. Skovloven administreres for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn af Tisvilde Statsskovdistrikt, og vil blive administreret under hensyntagen til, at skovområderne anvendes til militære øvelsesformål.

8.7 Deklarationsfredninger

Der er ingen deklarationsfredninger i henhold til naturbeskyttelsesloven på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER

9 Forsvarets fremtidige behov og ønsker

Jægersprislejren har i forbindelse med udarbejdelsen af nærværende drift- og plejeplan beskrevet de fremtidige ønsker for anvendelsen af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn i den kommende 15-årige planperiode.

9.1 Nuværende og fremtidig brug af skyde- og øvelsesterrænet

Generelt

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er et terræn, hvor der gennemføres større, sammenhængende uddannelses- og øvelsesvirksomhed, skydning med støjmæssigt lette og tunge våben (artilleri, kampvogne og sprængning) og i begrænset omfang flyleverede våben. Området benyttes samtidig til uddannelse af hjemmeværnets enheder, politiet samt civile foreninger m.fl. I tilknytning til området er der etableret et antal stillingsområder udenfor områdets begrænsning, hvorfra skydning med støjmæssigt tunge våben, herunder krumbanevåben, kan finde sted ind i området.

Intensiteten og anvendelsen af det enkelte område kan variere afhængigt af uddannelsens krav.

Aktiviteter vil kunne foregå døgnet rundt, men tyngden vil ligge i dagtimerne. Derudover anvendes området i weekends og evt. på helligdage. Tyngden vil ligeledes ligge i dagtimerne, men kan forekomme i såvel aften- som nattetimer.

Aktiviteterne vil dog normalt være styret af miljøgodkendelsen af området. Afvigelser fra denne godkendelse finder sted efter aftale med tilsynsmyndigheden og efter de retningslinier som er angivet under andre særlige forhold.

Anvendelse og aktiviteter

Jægerspris skydeterræn skal kunne anvendes som uddannelsesfacilitet for

- Afdelings- og underafdelingsledet uddannelse løbende over flere døgn
- Enhedsskydninger af mindst delingsværdi, heri indgår kampvognsvåben og maskinkanoner
- Skydning med lette-middeltunge og tunge artillerivåben samt alle typer morterer
- Skydning med kort- og mellemrækkende panserværns våben
- Skydning med alle former for infanterivåben/håndskydevåben
- Skydning på selvmarkerende feltskydebane
- Forsøgsskydninger
- Udviklings- og forsøgsvirksomhed
- Sprængningsøvelser-/ammunitionsrydningsopgaver
- Skydning skal kunne gennemføres under alle lysforhold
- Laserafstandsmåler skal kunne anvendes såvel generelt som på specielle laserafstandsbaner

Andre særlige forhold

Der kan undtagelsesvis være behov for, at aktivitetsniveauet og -intensiteten ændres i en kortere periode som følge af intense uddannelsesperioder. Sådanne aktiviteter følger bl.a. af Danmarks internationale forpligtelser og lignende. Nævnte aktivitetstyper samt ændringer i aktivitetsniveau, -intensitet og skydetider, der relaterer sig hertil, skal dog på tidligst mulige tidspunkt meddeles til tilsynsmyndigheden. Ligesom de omkringboende hurtigst muligt skal orienteres ved annoncering i den lokale presse.

Flyvning, herunder flyvning i tilknytning til uddannelse og øvelser, reguleres overordnet i henhold til ICAO-regler (internationalt regelsæt, der varetages af FN og som har til formål at regulere civil beflyvning). Afvigelser fra ICAO-regler, der er nødvendiggjort af den militære beflyvnings karakter og formål, sker i henhold til Flyvertaktisk Kommando's Bestemmelser.

Sejlads med forsvarets skibe, herunder sejlads i tilknytning til uddannelse og øvelser, reguleres i henhold til internationale søvejsregler (regulerer såvel civil som militær sejlads). Herudover gælder der en lang række havretstraktater og -regler, der først og fremmest har til formål at beskytte havmiljøet mod forurening.

Fremtidig anvendelse

Den teknologiske udvikling

Den teknologiske udvikling betinger, at kamp på den fremtidige kampplads må forudses udkæmpet på gradvis større afstand. Dette gælder for alle niveauer i hæren og udviklingen vurderes at indebære anskaffelse af tilsvarende våben og opklaringsmateriel.

Realistiske uddannelsesvilkår

Det er vigtigt for enhederne, at de kan uddannes under så realistiske forhold som muligt. Realisme i uddannelsen og eksakt viden om materiellets anvendelse er en forudsætning for at handle optimalt, ikke mindst under international tjeneste.

Hære gennemlever løbende ændringer i uddannelserne med henblik på at effektivisere disse, hvilket er sket med øgede krav til optimal udnyttelse af uddannelsestiden og sågar af hver enkelt skarp ammunitionsgenstand/granat. Dette indbefatter blandt andet, at skarpskydning udnyttes såvel til føringsuddannelse, taktisk uddannelse af enheder, skydeuddannelse og kontrolvirksomhed. Udviklingen peger på at enhederne har et øget behov for at kunne anvende skydestandpladser både i og uden for terrænerne med maksimale skudafstande. Kravet om at kunne integrere føringsuddannelse i den skydetekniske uddannelse stiller tilsvarende krav om handlefrihed i stillingsvalg i forbindelse med skudafgivelse. Bliver der fjernet stillinger i terrænet vil der være fare for, at enhederne kun kan tilrettelægge standardøvelser, som er kendt af alt personel, hvorved udfordring og udvikling i uddannelsen går tabt.

Det er derfor et ufravigeligt krav om størst muligt hensyn til handle- og bevægelsesfrihed for enhederne med et skyldigt hensyn til drifts- og plejeplanen.

9.2 Forventet udvikling af uddannelses- og øvelsesfaciliteter i skydetrænet

På øvelseskortet, bilag 2, bagest i planen fremgår hvad der findes af faste anlæg, artilleristillinger m.m.

Der forventes en fortsat anvendelse af de eksisterende anlæg, men Jægersprislejrens uddannelsesfaciliteter i form af skydeanlæg er under omfattende reovering. Jægersprislejren har således jævnfør direktiv fra Hærens Operative Kommando i 95/96 igangsat et projekt vedrørende etablering og revision af bl.a. enhedsskydninger, reovering af eksisterende skydninger samt etablering af nye skydninger omfattende bl.a.:

- 2 stk. "gruppekamp fra en stilling i forbindelse med nærforsvar",
- 1-2 stk. "gruppekamp fra en stilling i forbindelse med fastholdelse",
- 1 stk. "gruppekamp fra en stilling, frigørelse og tilbagegang/postering",
- 1 stk. "gruppe som forpatrolje",
- 1 stk. "gruppe-stillingsindtagelse, ildåbning og stillingsskifte" og
- 1 stk. "deling i forsvar".

Endvidere er der af hensyn til resterende uddannelse, herunder uddannelse af enheder til Den Internationale Brigade (DIB) planlagt for:

1 stk. "deling som forspids".

Hertil kommer

- Skydninger for andre enhedstyper f.eks. spejder(SPJ)/opklaringsenhed.
- Enhedsskydning for "gruppekamp i forbindelse med objektnærsikring".
- Reovering af artilleri- og morterobservationsforhold samt kulisser og målopstillingsområder.

Nuhavende nedslagsområde for sprængladt ammunition søges i forbindelse med kommende miljøgodkendelse af Jægersprislejrens skyde- og øvelsesterræn udvidet mod nord jævnfør aftale mellem Jægersprislejren og Hærens Artilleriskole. Når dette udvidede område anvendes af ART (ca. fire gange årligt) skal dele af udlagt skivemateriel til enhedsskydninger indtages.

- Færdiggørelse af sprængpladsen.

Ovennævnte projekter er i forbindelse med en omfattende justering af planerne i 1997 udarbejdet i samarbejde med respektive tjenestegrensskoler samt med repræsentative brugere af Jægersprislejrens skyde- og øvelsesterræn.

Formålet med projektet er, at Jægersprislejren i takt med færdiggørelse af de enkelte enhedsskydninger m.m. i fuldt omfang kan tilgodese brugerkrav i relation til "Blivende Bestemmelser til Uddannelse" (BBU) og gældende reglementer. Desuden at få igangsat en nødvendig og tiltrængt reovering af havende skydemuligheder, med formål jf. ovenfor.

Projektet, der er økonomiseret af Hærens Operative Kommando, gennemføres som en højt prioriteret driftsopgave i Jægersprislejren sideløbende med gennemførelse af skydeaktiviteter jævnfør Skydnings- og Øvelsesoversigt (SKØVOS).

De eksisterende tvangsspor bibeholdes samt overkørsler for disse øvelsesaktiviteter.

9.3 Behov for nye anlæg og øvelsesfaciliteter

Affødt af ovennævnte, nye uddannelsesbehov er der behov for flere nye anlæg og øvelsesfaciliteter indenfor den kommende 15-årige planperiode.

SKARPSKYDNING

1998:

Set i lyset af uddannelsesbehov fremsat i året 1997 - er følgende arbejder færdige, påbegyndt og planlagt til færdiggørelse i 1998. Kravet er færdiggørelse af 5 gruppe(GRP) skydninger og 2 delings- (DEL) skydninger. Standpladserne fremgår af øvelseskortet.

- GRP I: GRP stillings- (STL) indtagelse, ildåbning og STL-skifter er ny opført og er færdig (Hønsbakkevej). (Nr. 23-28 på øvelseskort).
- GRP II: GRP som forpatrulje. Er nyopført og færdig (Hønsbakkevej). (Nr. 23-28 på øvelseskort).
- GRP III: GRP frigørelse, tilbagegang og indtagelse af ny STL er under udfærdigelse og vil være færdig ultimo januar 1998 (Troldekov og syd herfor). (Nr. 33 og 35 på øvelseskort).
- GRP IV: GRP kamp fra STL (punkt 13) er færdig. (Stilling nr. 19 og 20 på øvelseskort).
- GRP V: GRP i nærforsvar er færdig (Hovnæsvej). (Stilling nr. 12 på øvelseskort).
- DEL I: Delingen som forspids (angreb) er delvis færdig. Der mangler enkelte målområder. Skydningen vil ske med udgangspunkt i terrænet omkring Louiseholm og afsluttende i terrænet omkring Tyskergrøft (punkterne 31-34 afsluttende i punkt 28 på øvelseskortet)
- DEL II: Delingen i forsvar påbegyndes i 1998 (ultimo januar 1998) og forventes færdig medio 1998 bortset fra de bevægelige (BEV) målbaner. (Krøblingebakke). Der skal bygges to GRP-STL.(16, 17 og 18 på øvelseskortet).
- 2 stk. ART og MT observationsstader (4 stk. 2-mandsskyttehuller). Færdig medio februar 1998). Punkt 16 ved Troldekovsvej samt Bøvings Plads).

Jægersprislejren vil inden udgangen af 1998 udsende en opdateret oversigt og blivende bestemmelser omhandlende de faste skydninger, såvel instruktions- som enhedsskydninger med henblik på at orientere brugerne om, hvad der kan rekvireres af skydefaciliteter og hvad de enkelte skydninger indeholder (grundlag, målarrangementer m.m.). Det er Jægersprislejrens mål, at lejren på sigt i fuldt omfang kan tilgodese brugerkrav jævnfør "Blivende Bestemmelser", reglementer m.m. til skydefaciliteter med hertil hørende terrænskydebanemateriel permanent udlagt.

1999:

Nedennævnte arbejder iværksættes i 1999

- 2 standpladser for 25 mm/maskinkanon (MK) og tungt maskingevær (TMG) (Smedehusene, nr. 21 og 22 på øvelseskortet) flyttes mod vest og forventes færdig i 1999. Standpladserne består af pælemarkeringer. Senere er der planlagt 2 BEV-målbaner af en længde på 400 og 500 meter i en afstand fra standpladserne på 300 meter og 800 meter.
- Nedgravning af 1 eller 2 mortérstillinger (MT-STL) vest for Nyhuse og/eller nord for Krøblingebakke.
- Standplads for KVG (Punkt 16) syd for Troldekskovsvej, færdig ultimo 1999.
- Nærkampbane for enkeltmand og (makker), nordvest for remise ved Andersensvej. Består i opsætning af ca. 12 skiverejser i terrænet (SAAB-anlæg).

Samlet drejer de nye anlæg sig om følgende:

- Ny gruppekampstilling syd for Troldekskov er under etablering.
- Kampstilling for maskinkanon ved Smedehuse etableres. To bevægelige målbaner i forbindelse med kampstilling ønskes etableret.
- To bevægelige målbaner ønskes etableret i forbindelse med kampstilling på Krøblingebakke.
- Etablering af vartningsplads ved Nygårdsvej, samt raslebane til samme. Projektet er udarbejdet og godkendt.

9.4 Formål med drifts- og plejeplanen i forhold til øvelsesvirksomhed

Drifts- og plejeplanen skal tilgodese forsvarrets behov for i Jægerspris Skyde- og Øvelsesterren at kunne gennemføre

- enhedsuddannelse af kamptropperne fra underafdelingsniveau til og med afdelingsledet uddannelse.

Krav til enhedsuddannelse

a) Terrænet skal frembyde en passende variation af et typisk dansk terræn med sammenhængende bevoksning, naturlige ledelinier, hindrelinier, vandløb, grøfter o.s.v. samt åbne flader, således at indøvelse af alle kampformer kan gennemføres op til afdelingsledet niveau under så realistiske forhold som muligt indenfor forsvarrets egne og lejede arealer.

Etablering af brandlinier, branddamme, vildtagre og remisser tilpasses terrænets anvendelse som øvelsesområde.

Ved udlejning af arealer til dyrkning/høslet m.v. skal der tages afgørende hensyn til øvelseterrænets primære formål.

b) Hovedspor for hjul- og bæltkøretøjer udlægges så enhederne kan vælge hensigtsmæssige formationer og så slid på terrænet reduceres samtidig med, at betingelserne for terrænvedligeholdelse/genopretning gøres bedst mulige.

c) I forbindelse med en eventuel hævning af vandstanden i visse områder, skal der først og fremmest tages hensyn til forsvarets behov i disse områder (fremkommelighed - skiveplaceringer o.s.v.)

d) For så vidt angår fremrykninger/forlægninger fra syd mod nord og omvendt, er der behov for beplantning i specifikke områder i øvelseterrænet øst for Kulhusvej. Beplantningen skal ses som en taktisk foranstaltning for at gøre forholdene så optimale som muligt. Endvidere er der behov for anlæg af to brooverkørsler ("kødben").

Disse fremtidige militære behov til øvelseterrænet vil blive forhandlet i koordinationsudvalget mellem Jægersprislejren og Stiftelsen, og vil ikke indgå i nærværende drifts- og plejeplan.

9.5 Renovering og pleje

- Der planlægges fældning og rydning af kratskov, således at observationsfelter, observationstader og skydeanlæg kan anvendes optimalt.
- Der foretages løbende terrænpleje, samt eventuel fjernelse af selvsåning.
- Der foretages rydning af rørskov ved kæret i nordlige del af skydeterrænet.
- Bivuakområderne ønskes genoprettet og renoveret, generelt gennem yderligere beplantning.

Visse af de i 9.4 og 9.5 nævnte etableringer, pleje m.v. kan tænkes i konkrete tilfælde at forudsætte, at der også er givet tilladelser fra myndigheder. For eksempel hvis de ændrer tilstanden af beskyttede naturtyper m.fl. udover den hidtidige benyttelse, herunder også med vildt-/jagtpleje som formål. Slåning af rørskov uden for vinterhalvåret, d.v.s. i perioden 1. marts - 31. oktober forudsætter i hvert enkelt tilfælde tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsens Økologiske Kontor.

10 Skov- og Naturstyrelsens forslag til beskyttelse og forbedring af natur- og kulturværdier

Skov- og Naturstyrelsen har i forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan følgende forslag til beskyttelse og forbedring af terrænets natur- og kulturværdier:

10.1 Overordnede ønsker om terrænets fremtidige tilstand

Det er Skov- og Naturstyrelsens ønske at fastholde og forbedre Jægerspris Skyde- og Øvelsестerræns overdrevs-, hede- og moseområder i naturtilstand, uden gødskning og sprøjtning, samt at fastholde de landskabs- og kulturværdier der findes på terrænet. Drifts- og plejeplanen for naturpleje, drift og genopretning skal tilsikre, at denne tilstand fortsat opretholdes og forbedres så meget som muligt, til gavn for flora og fauna.

Den særlige indsats for disse værdier skal ske under respekt for områdets anvendelse til militære øvelsesaktiviteter. Udgangspunktet for aktiviteterne bør dog være, at der ikke sker yderligere nedslidning af området, idet også den militære brugsværdi er stærkt afhængig af områdets naturmæssige bæreevne. Derfor bør der fortsat fastlægges restriktioner for brugere af terrænet som tilsikrer, at områdets tilstand ikke gradvist forringes.

Skov- og Naturstyrelsen skal foreslå følgende konkrete tiltag:

10.2 Forslag til pleje af overdrev, heder, strandeng, moser og ferskeng

Generelt foreslås det, at der foretages vegetationspleje af de beskyttede naturtyper overdrev, heder, strandeng, moser og ferskeng mod gradvis tilgroning i krat, høje stauder og tagrør. Plejemetoder er afbrænding, slåning, eller rydning. På grund af fare for forsagere er afbrænding, i det omfang det ikke sker af sig selv, den eneste realistiske måde af sikre vegetationsplejen på i nedslagsområderne vest for Strandvej. Bevaring af de vigtige naturværdier i dette område, f.eks. på lavt bevoksede arealer omkring Troldehøj og syd og sydøst for Nissebakker, bør imidlertid forudsætte, at der ikke afbrændes store, sammenhængende arealer på én gang. En del af de lokale forekomster af plante- og dyrebestandene bør hver gang sikres overlevelse, så de i løbet af nogle år kan sprede sig herfra til de afbrændte arealer. Som plejemetode bør afbrændingen (pletvis, kontrolleret) hver gang søges begrænset til de arealer, hvor der reelt er udviklet et mere højt og tæt dække af græsser/tagrør/urter/buske/træer. Frederiksborg amts landskabsafdeling har tilbudt nærmere rådgivning ved udførelsen af plejeopgaven i dette område.

Også andre steder på terrænet vil afbrænding, kombineret med manuel slåning og rydning, kunne være en billig og god måde at sikre hede- og overdrevsvegetationen mod tilgroning i tjørne-, slåen- og birkekrat. Rydning bør på de mest tilgroningstruede arealer foretages mindst hver femte år.

De mest tilgroningstruede arealer er de centrale dele af skydeterrænet, beliggende øst for Strandvejen, da mange af dem er lavtliggende og fugtige, og derfor hurtigt vil springe i birkekrat.

Større arealer i centrale del af skydeterrænet er således allerede groet til i birk og krat, og har bl.a. dannet skoven Hønsbakkeskov. Men Jægersprislejren har her foretaget omfattende kratrydninger på eng-, mose- og overdrevsarealer indenfor de senere år, med henblik på etablering af målbaner og opstilling af skiver og lignende skydemål. Der er således skabt 2 åbne

målbaner fra skydestillinger vest for Smedehuse og helt ud til Strandvejen. De to baner danner to "bukseben" i en vinkel mod vest, med en bræmme af lavt birkekrat og slåenkrat imellem. Især er det positivt, at et større engareal i den vestlige ende af banerne er blevet genskabt. Der er også anlagt 2 store baner vest for Krøblingebakke ud til Strandvejen, med krat-skov imellem. Rydningerne har været til stor til gavn for eng- og mosefloraen, specielt orkidéer, samt truede dagsommerfuglearter. Det er vigtigt fortsat at holde dem lave og slåede. En del krat længst væk fra skydestillingerne, d.v.s. nærmest Strandvejen, mangler dog at blive fjernet. Jægersprislejren har planer om yderligere kratrydninger med henblik på opstilling af skiver, et ønske som falder helt i tråd med Skov- og Naturstyrelsen tanker om at pleje arealerne så meget som muligt som åbne overdrev, enge og mosestrækninger. Skiveopstilling er intet problem i den sammenhæng. Det foreslås, at bræmmerne mellem målbanerne bevares som de er nu. Både af hensyn til variationen, til fugle som er knyttet til fugtigt krat så som Nattergal og Gøg, samt til den sjældne sommerfugl Guldhale, som kun findes på ugødede naturarealer med slåenkrat. Vildtremisen nord for Andersonsvej (Afd 107, litra l, p, m.fl.) er under tilgroning men foreslås bibeholdt i sin vegetationesudvikling, da den har betydning som skjul for råvildt. Det samme gælder Andersons Plantage. Derimod foreslås det, at der udover tidligere nævnte steder ryddes for krat syd for Andersonsvej, samt området mellem Troldeeskoven og Hønebakkeskoven ud til Strandvejen.

Vest for Strandvejen er de kystnære overdrevsarealer som tidligere nævnt så næringsfattige og sandjordsprægede, at plejehovet ikke er alvorligt. Brande fra ammunition i nedslagsområdet bidrager desuden på en god måde til at holde vegetationen lysåben. Visse steder har vegetationen dog bredt sig så meget at det bør ryddes. Det gælder specielt arealerne vest og sydvest for Møllen ud mod vandet. Langs stranden ses også flere steder krat af den aggressive, ind-slæbte plante Rynket Rose, som udkonkurrerer den naturlige klit- og overdrevsflora. Rosekrattene bør også fjernes. Plejemetoden vest for Strandvej er pletvis, kontrolleret afbrænding, da Jægersprislejren af hensyn til faren for eventuelle forsagere ikke kan benytte maskiner til slåning. Det bedste tidspunkt for afbrænding er de tidlige forårsmåneder.

Lyngbakkerne på Brandbjerg er ved at gro til i egetræer, skovfyr, bævreasp og birk, specielt i den sydøstlige del. Lyngen er også ved at være halvgammel, men behovet for lyngpleje er endnu ikke akut. Det foreslås at det meste af Brandbjerg ryddes for træ- og buskvegetation, hvor der kan efterlades enkelte store, markante ege- og fyrretræer. Også arealerne med overdrevsplanter på vestsiden af Brandbjerg kan anbefales at indgå i de plejede arealer med henblik på høslæt, hvor græs- og urtevegetation udvikler sig højt og tæt. Stedet her indgår i Frederiksborg Amts botaniske naturovervågning, idet forholdene følges med udgangspunkt i bestanden af den sjældne orkidé Bakke-Gøgelilje.

Overdrevsarealer på og omkring Krøblingebakke er under tilgroning. Det foreslås, at der sker rydning af krat for at få den bedste overdrevsvegetation. Specielt bør der ske rydning af ikke-oprindelige planter som Østrigsk Fyr og Ær.

Det store moseareal på kystsletten neden for Troldehøj er groet helt til i Tagrør, og det foreslås, at der af hensyn til den værdifulde ekstremrigkærsflora foretages en årlig afbrænding eller slåning af arealet. Det gøres bedst i efteråret. Karsemosen, som er det andet større moseareal på terrænet, er under tilgroning i birk og pilekrat. Det foreslås, at Karsemosen ryddes for buske og krat ved slåning eller bortskæring af hensyn til moseplanter og -fauna.

10.3 Forslag til friholdelse af arealer for militær aktivitet

Det foreslås, at der udlægges en bufferzone på 5 meter omkring alle søer og vandhuller for at beskytte vådområderne mod skader fra eventuel kørsel med bæltekøretøjer. På forsvarets egne arealer desuden som beskyttelse mod udsivende næringsstoffer og sprøjtemidler fra dyrkning. Indenfor denne zone må færdsel kun foregå til fods, altså ingen kørsel. På forsvarets egne arealer bør der endvidere ikke foregå dyrkning, gødes, sprøjtes eller fodres for vildtet indenfor bufferzonen. Der må imidlertid gerne foretages naturpleje i form af slåning og rydning af krat.

Det foreslås, at nedslagsområdet mellem Hønsbakkevej og Pyntvej, vest for Strandvej fastholdes. Baggrunden for dette er, at der ikke bør foregå nedslag af ammunition i Strandstub og på bakken med Mølledys og Troldehøj, eller nord herfor, af hensyn til beskyttede fortidsminder.

De gældende "Blivende Bestemmelser for Uddannelse" for Jægersprislejeren vedrørende restriktioner for øvelsesmæssige aktiviteter som kørsel, gravning, sprængning indenfor særlige områder m.v. foreslås opretholdt, for at hindre nedslidning af markante landskaber som f.eks. Brandbjerg og Lygteholm, samt af hensyn til faunainteresser.

10.4 Forslag til ændringer i skovdrift

For at styrke naturindholdet i skovene foreslås det, at skovbevoksningerne på forsvarets eget areal fortsat ikke drives forstligt, og overgår til skov i naturtilstand. Skovenes skal dog fortsat kunne benyttes til øvelsesvirksomhed, herunder nødvendig rydning ved adgangsveje, anlæggelse af handlebaner m.v.. Der foretages altså ingen hugst, sankning, fjernelse af døde træer eller lignende. Herved tilgodeses specielt hulerugende fugle samt andre fuglearter som er knyttet til gamle træer som levested. Samtidig tilgodeses trælevende svampe og insekter. Dyr og planter som er knyttet til gammel skov er generelt en trængt gruppe i de danske skove, og vil kunne imødekommes på denne måde.

På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn drejer det sig om Christiansminde Strandkrat (forsvarets del heraf - afd. 109 c,d), birkebevoksninger i afd. 107 f,k,h mellem "buksebenene", Hønsbakkeskov (afd.104 b,c,d,f,k,l,m,q), Troldeeskoven (afd. 102 f,n og afd. 104 e), rødælbræmme langs Troldegårdsvej (afd.102 q), fyrrebevoksninger øst og vest for Kulhusvej ved Sandbakke (afd. 104 o,p og afd. 106 h), birkebevoksninger omkring gård øst for Kulhusvej syd for Nyhuse (afd. 105 h), rødælbevoksninger vest og nord for Nygårde (afd. 106 e og afd. 105 l) samt tre små skovfyrbevoksninger mellem Nygårde og Vildtbondehus (afd. 105 m og afd. 106 j). De pågældende arealer fremgår af drifts- og plejekortet, bilag 3. For at nævnte småskove formelt kan overgå til en status som skov i naturtilstand uden forstlig drift, men til brug for øvelser, skal der søges om dispensation i henhold til skovlovens § 18 med heraf følgende tinglysning på ejendommen. Tisvilde Statskovdistrikt er myndigheden i dette spørgsmål.

Andersons Plantage er en tæt sitkagranplantning fra 1960, som nu udviser opløsningstendenser. Landskabeligt passer denne tætte nåleplantage efter Skov- og Naturstyrelsens opfattelse ikke godt ind i landskabet på dette sted. Det foreslås derfor at Andersons Plantage fældes snarest mens tømmeret stadig har værdi, og at arealet efterfølgende erstattes med egeskov indenfor planperiodens første tre år.

Østergårds Plantage i nord er en nyplantet nålebevoksning, som særlig har en støjskærmende funktion over for sommerhusområdet i Skoven nordfor. De nuværende nåletræbevoksninger

opretholdes med normal omdrift. Det foreslås, at der efter omdrift indplantes løvtræ for at sikre en mere stabil og varieret skov.

Hvad angår småskovene *på de lejede arealer* hører driften af disse under stiftelsen, og bestemmelserne herom falder derfor uden for nærværende drifts- og plejeplan.

10.5 Forslag til ændringer i landbrugsdrift

Som nævnt under 10.3 foreslås det, at der på forsvarrets egne arealer udlægges dyrkningsfri bufferzoner omkring alle vandhuller, søer, moser og lignende vådområder på mindst 5 meter. Bufferzonen må gerne slås og plejes mod tilgroning, men der må ikke jordbehandles, tilplantes, eller bruges gødning eller pesticider i zonen.

Det foreslås, at der ved kontraktfornyelse for så vidt angår de af forsvarret ejede og bortforpantede landbrugsarealer kommer til at gælde de samme regler for dyrkning som der gør for Skov- og Naturstyrelsens landbrugsarealer. Disse er beskrevet i papiret "Driften af Skov- og Naturstyrelsens landbrugsarealer - overordnede retningslinier for styrelsens landbrugsdrift herunder for udformning af aftaler ved bortforpagtning", 1995. Her gælder det, at der er et generelt forbud mod brug af kemiske bekæmpelsesmidler, d.v.s. såvel på jorder med fri avl, jorder med græs i omdrift og arealer med vedvarende græs. Der er bestemmelser om gødningsfri bræmmer langs vandløb, skovbryn og læhegn samt omkring søer og vådområder. Desuden må der ikke udbringes gødning på vedvarende græsarealer. For arealer i fri avl og græs i omdrift må der maksimalt tilføres kvælstof svarende til 80 % af den kvælstofnorm, der er fastsat af Landbrugsministeriets Plantedirektorat i bekendtgørelse nr. 71 af 26. januar 1994 om behov for tilførsel af kvælstof og indhold af kvælstof i husdyrgødning. Hvor det er muligt og hensigtsmæssigt, skal der indgås naboaftaler om aftagning af husdyrgødning med bedrifter der har husdyrgødning i overskud, således, at der sikres en fornuftig anvendelse af husdyrgødning, inden der anvendes handelsgødning.

Af hensyn til bevarelsen af den rødlistede Løgrø foreslås det, at bortforpagtning ved først-kommende kontraktfornyelse ophører i afd. 102 a (se grundkortet, bilag 1) i den nordlige del af sektor A, og at arealet overgår til brak, hvor det kan udvikle sig til græsland med overdrevsvegetation, uden sprøjtning eller tilførsel af gødning, herunder naturgødning eller tang, kalk, jordbehandling eller lignende af nogen art. Imidlertid vil det være en fordel at der foretages et årligt høslet, som af hensyn til løgrø, flora og sommerfugle først må foretages efter 20. juli. Eventuelt vil der være interesse hos en nærliggende landmand i at få dette hø. Ved slåning er det af hensyn til flora og fauna vigtigt, at slåningen foregår ved skårlægning med skiveklipper. Herved sikres det, at modne urtefrø når at falde af, og at insekter kan kravle eller falde af af sig selv, så bestanden ikke ødelægges hvert år.

Endvidere foreslås det, at slettearealerne i afd. 106 a vest for Brandbjerg overgår til overdrev uden indgreb for at genskabe den værdifulde flora, med samme forslag om et årligt høslet. Det samme gælder det lille sletteareal i afd. 105 f ved Vildtbondehus.

Der ønskes ikke anlagt nye vildtagre, og de nuværende bør ikke flyttes fra år til år, men fastholdes på samme areal hvis de ønskes opretholdt.

10.6 Forslag til pleje af fortidsminder, sten- og jorddiger

Alle fortidsminder er angivet på grundkortet i kortbilag 1 bagest i planen. Skov- og Naturstyrelsens kulturhistoriske kontor har som led i denne drifts- og plejeplan genbesigtiget fortidsminderne på arealet i 1997

I bilag 6 er der en liste over samtlige fortidsminder, med beskrivelse af hver enkelt og en anvisning til påkrævet pleje.

Alle fortidsminder restaureres efter anvisningen, med faglig bistand i marken fra Skov- og Naturstyrelsens kulturhistoriske kontor. Derudover bør fortidsminder plejes. Almindelig pleje betyder bl.a. at holde højene synlige. Derfor bør al slørende træ- og buskvegetation fjernes, og højene derefter holdes ryddet. Dog bør gamle træer blive stående.

Samtlige høje afmærkes med pæle og med et skilt, hvor der står: "FREDET FORTIDSMINDE AL KØRSEL OG GRAVNING FORBUDT". En del har allerede pæle, men de bør forbedres. Der bør være en ensartet pæleafmærkning. Der foreslås hvid/grøn-malede og ca. 1.5 meter høje. De skal placeres hele vejen rundt om højen med 4 meters mellemrum og i en afstand på 2 meter fra højdefoden.

De to gravhøje på Nissebakker er specielt udsatte for ødelæggelser, da de ligger midt i nedslagsområdet. Begge gravhøje skal restaureres og dækkes af en jordkappe, samt afmærkes med pæle på sædvanlig vis. Jordkappen skal tilses og restaureres en gang årligt. Der må ikke skydes til måls direkte efter gravhøjene, og selve højene samt en passende sikkerhedszone omkring bør udlægges som nedslagsfrit område.

Skyttegrave på Troldehøje skal sløjfes.

Hvad angår naturbeskyttelseslovens § 18 om 100 meter beskyttelseszone omkring fortidsminder er Frederiksborg Amt forvaltende myndighed. Alle fortidsminder bør gås igennem og Jægersprislejren bør kontrollere, at alle anlæg er lovliggjort hos amtet.

Alle sten- og jorddiger skal i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 4 bevares. Det betyder bl.a., at der ikke må ske gennembrydning, eller ødelægges på anden vis, f.eks. af bæltekøretøjer.

Ved fund af oldsager, potteskår m.v. ved gravning og anden jordbehandling indstilles arbejdet straks i henhold til museumslovens § 26, og museet "Færggården" i Jægerspris kontaktes (Tlf. 47312511). Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at man ved større anlægsarbejder på forhånd adviserer "Færggården".

Bestemmelserne om beskyttelse af fredede fortidsminder, herunder afmærkning med pæle, kørselsforbud m.v., bør også fremgå tydeligt af Jægersprislejrens "Blivende Bestemmelser".

10.7 Forslag til genopretning og beskyttelse af vådområder

Det foreslås, at målsætningen for vådområderne bør være

- som princip så vidt muligt at genskabe de oprindelige hydrologiske tilstande på forsvarrets egne arealer, med mindre det kan godtgøres at det skaber væsentlige problemer for den militære benyttelse. D.v.s. undersøgelse af alle grøfter og dræn, med henblik på vurdering af lukning eller etablering af stem for at genskabe moser og vådområder. (Ballermosens afløb, Tyskergrøft, Skolegrøft vest for Kulhusvej).
- at genoprette alle søer og vandhuller på det af forsvaret ejede terræn gennem en detaljeret plan. Først og fremmest ved lukning eventuelle dræn. Derudover rydning af opvækst, og evt. oprensning.

Vådområder på terrænet er naturmæssigt set meget vigtige på grund af deres særlige betydning som habitater for plante- og dyrelivet, ikke mindst padder. Af særlig betydning er forekomsten af den sjældne Løgfør i nogle få af vandhullerne i den nordlige del af sektor A. En målsætning bør efter Skov- og Naturstyrelsens opfattelse være at bibeholde denne sjældne dyreart på terrænet og at forbedre dens levedygtigheder, således at der forhåbentlig kan genopbygges en levedygtig bestand.

Vådområderne skønnes generelt at være en truet naturtype på skyde- og øvelsesterrænet. De fleste søer og vandhuller er således truet af udtørring og tilgroning. Derfor foreslås det, at der iværksættes en samlet bevarings- og genopretningsplan for alle vådområder på forsvarrets egne arealer, som beskrives i det følgende.

Som en særlig foranstaltning for bevarelsen af Løgfør foreslås det, at plejen prioriteres i vandhullerne 16, 17, 18, 19, 20, 22 og 23 (jvf. drifts- og plejekort).

Fælles retningslinier for oprensning og pleje af vandhuller på arealer ejet af forsvaret.

Det tilstræbes, at vandhullerne på skyde- og øvelsesterrænet bliver soleksponerede og lavvandede. Herved opnår de en høj vandtemperatur, men de må dog samtidig ikke være så lavvandede, at de tørrer ud om sommeren.

Retablering og pleje med henblik på denne tilstand vil gøre vandhullerne optimale som yngledamme for specielt padder, som er en truet dyregruppe.

Først og fremmest blokeres fungerende dræn og grøfter, der fører vand bort fra vandhullet. Vandstanden i vådområdet kan herefter styres, såfremt der er behov herfor, ved at etablere et overløb eller et stem, som leder vandet væk gennem det fraførende drænrør eller løber over stemmet i grøften når vandspejlet når op over det fastlagte niveau. Såfremt dette ikke medfører et permanent vandspejl bør der foretages en supplerende oprensning af vandhullet.

Oprensningen sker bedst ved at 20-50 cm af bundlaget graves af så det sikres, at der står vand i dammen sommeren over. Det tilsigtes at opnå en vintervandstand på mellem 80 og 120 cm's dybde. Det er vigtigt at der ved opgravningen etableres svagt skrånende bredder ud til maksimumsdybden for at opnå maksimale vandtemperaturer til de varmekrævende paddearter.

Den opgravede jord trækkes ud over de nærliggende arealer, så den ikke virker skæmmende.

Rundt om dammene oprettes der en minimum 5 meter bred zone for opvækst af urter.

Generelt skal bredzonen omkring alle vandhuller plejes, således at vegetationen holdes som lav urtevegetation. Buske fjernes, og stauder skæres ned. Dette kan ske maskinelt, og bør foregå efter 20. juli

Der må ikke udsættes fisk, krebs og gæs/ænder i vandhullerne, og der må ligeledes ikke fodres i/ved dem. Der ses her bort fra fortsat udsætning og fodring af ænder i de to branddamme, nr. 7 og 24 på drifts- og plejekortet.

Frederiksborg Amts Landskabsafdeling er kontakt-, rådgivnings- og godkendelsesmyndighed i forbindelse med genopretningsplanen for vådområderne.

Fælles retningslinier for friholdelse af vådområder for øvelsesaktiviteter

For at beskytte vådområdet mod beskadigelse foreslås det, som tidligere nævnt, at alle vådområder (både på forsvarrets og stiftelsens arealer) med tilhørende bræmme på 5 meter friholdes for al kørsel samt anden øvelsesaktivitet. Gennemgående færdsel til fods er dog undtaget

fra forbudet. Vådområderne er alle vist på øvelseskortet (bilag 2). Det vurderes, at der ikke er behov for afmærkning med pæle el. lign. i øvelsesterrænet. Såfremt påbudet skulle vise sig ikke at blive fuldt respekteret, må spørgsmålet om afmærkning tages op.

Oversigt over vådområderne på terrænet, med forslag til pleje for de enkelte vandhuller

Der blev registreret i alt 77 vandhuller og søer på Skyde- og Øvelsesterrænet, heraf 43 på de lejede arealer, som hører til Stiftelsen, og 34 på forsvarrets eget areal i sektor A og E. De fleste er vandhuller. 9 har en størrelse på mellem 0.5 og 1 ha og benævnes derfor som søer.

De fleste vandhuller er stærkt tilgroede af pilekrat, og mange er delvist udtørrede, specielt siden 1995, hvor en langvarig tørke satte ind. En af terrænets største søer, nr. 17, beliggende i nordvestkanten af Troldeeskoven, tørrede helt ud i sommeren 1997.

Vådområderne på forsvarrets egne arealer er i det følgende hver tildelt et nummer, med kort beskrivelse og forslag til pleje og genopretning. De nummererede vådområder er vist på drifts- og plejekortet, bilag 3.

Pleje- og genopretningsforslagene er prioriteret som henholdsvis 1. (højeste), 2. og 3. prioritet, alt efter fordelingen og værdien af indsatsen i forhold til vandhullets nuværende og fremtidige tilstand og naturmæssige betydning. Forslag med 1. prioritet bør gennemføres indenfor de første to år efter drifts- og plejeplanens ikrafttræden, 2. prioritet indenfor de første 7 år, og 3. prioritet i løbet af den 15-årige planperiode. Visse vandhuller er i så fin stand at der ikke skønnes at være plejebestanden. Omvendt er der vandhuller som er så dårlige, at pleje ikke kan betale sig i forhold til resultatet. Begge sidstnævnte typer er derfor sat til prioritet 0.

Vådområder på forsvarrets areal (nr. 1-34)

Vådområde nr. 1

Beskrivelse: Dybtliggende, lille vandhul i græsslette. Omgivet af tæt pilekrat. Stejle brinker. Der ses ingen sumpplanter. Lidt Kors-Andemad og Liden Andemad på vandfladen. Vandet ser godt ud.

Plejeforslag: Krattet ryddes, og vandhullet udvides, så der dannes flade brinker. Der er ikke behov for oprensning af selve vandhullet. Hvis der skal spares kan man nøjes med at udjævne brinker på nordsiden.

Prioritering: 2

Vådområde nr. 2

Ikke undersøgt

Vådområde nr. 3

Beskrivelse: Lille, solåbent, permanent vandhul. Dybtliggende, især stejle brinker på nordside. Sumpvegetation af Bredbladet Dunhammer og Vejbred-Skeblad i nordende. Skygget mod syd af pilebuske. Der ses okker og en del mudder. Tidligere er der fundet Lille Vandsalamander, Stor Vandsalamander og Skrubbudse.

Plejeforslag: Mudder og organisk materiale bør renses op. Pilebuske fjernes for at skabe lys.

Prioritering: 2

Vådområde nr. 4

Beskrivelse: Stort vandhul. Åbent og soleksponeret, med fin bredzone i nordenden af Bredbladet Dunhammer, Grenet Pindsvineknop, starrer og Bittersød Natskygge. Af vandplanter ses Liden og Kors-Andemad. I øst- og vestenden er der tæt pilekrat, som overskygger vandet. Vandet ser dybt ud og ret uklart, formentligt næringsberiget. Måske er der fisk. Er muligvis paddeegnet, bør undersøges.

Plejeforslag: Pilekrat i øst- og vestende skæres bort. Kan gøres billigt og nemt.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 5

Beskrivelse: Meget fint, lille vandhul i overdrevsområde. Helt solåbent, og med flader brinker. På vandfladen ses tæppe af Vandranunkel, Vandrøllike samt Liden og Kors-Andemad. Om sommeren ses trådalger. Sumpvegetationen er artsrig, og består bl.a. af store startuer, Vej-

bred-Skeblad og græsser, dog bræmme af Bredbladet Dunhammer i nordenden. Mod nord er vandet noget uklart, sikkert en del mudder. Potentielt paddeegnet, bl.a. for Løgfro. Bør undersøges.

Plejekforslag: Ingen umiddelbare plejebehov.

Prioritering: 0

Vådområde nr. 6

Beskrivelse: Lille vådområde, mest mosekarakter som oversvømmet pilesump, bevokset med store startuer og andre sumpplanter. Vandet er nogenlunde klart, lidt gulligt.

Plejekforslag: Rydning af pilekrat. Den fine sumpvegetation bevares. Ingen opgravning.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 7

Beskrivelse: Branddammen på Andersensvej. Stor, åben, permanent sø, med stejle brinker hele vejen rundt. Kantet af vold med spredt pil og birk. Meget vand i søen, som er lidt uklart. Fuld af Hundestejler og bugsvømmere. Der ses gammel foderplatform til ænder, og hegn. Smal zone med sumpplanter, bestående af Tagrør og Smalbladet Dunhammer.

Plejekforslag: Ingen væsentlige. Fjernelse af gamle hegn og platforme.

Prioritering: 0

Vådområde nr. 8

Beskrivelse: Lille, helt fladvandet vandhul på mark, helt dækket af pilekrat. Stærkt skygget. Sensommerudtørret i 1997 efter faunaen at døme. Der ses ingen sump- eller vandplanter. 5 arter af vandbiller set, bl.a. den mindre almindelige *Agabus uliginosus*. Padde blev konstateret i 1997.

Plejekforslag: Rydning af al krat. Sydenden renses op for organisk materiale.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 9

Beskrivelse: Vandhul i helt tæt pilesump på mark. Lidt åbent vand inde i midten. Meget fladvandet. Vandet er helt pænt klarvandet. Det åbne parti er overvokset med Bittersød Natskygge, Liden Andemad, Billebo-Klaseskærm, starer. Der ses mange Vandkærer (den alm. *Hydrobius fuscipes*). Måske paddeegnet, men noget skygget og lavvandet. Bør checkes for Løgfroer.

Plejekforslag: Ryddes for pil. Bundlaget skræbes let af.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 10

Beskrivelse: Mørkt vandhul, med åben vandflade. Omgivet af store træer. Flade brinker. Fladvandet og bladfyldt. Af sumpplanter ses Bittersød Natskygge og Bredbladet Dunhammer.

Plejekforslag: Pleje kræver fjernelse af de store træer, hvilket ikke er umagen værd. Derfor ingen foranstaltninger.

Prioritering: 0

Vådområde nr. 11

Beskrivelse: En grøft med rindende vand, som er udvidet ulovligt til en lille, ret dyb sø, ved et hus, og i kanten af et overdrev. Der er altså både tilløb og afløb, og gennemstrømning. Omgivet af skyggende træer, med redekasser. I søen ses Vandranunkel, Mannasodgræs, Røgræs, Liden Andemad og bladmosser. Desuden ses en tønde med andehus.

Plejekforslag: Ingen

Prioritering: 0

Vådområde nr. 12

Beskrivelse: Lille, åbent vandhul i tidligere grusgrav. Østlige halvdel fyldt op med fældede træer, grene, planter, jord, m.v. Vandet ret klart. Er under tilgroning med Bredbladet Dunhammer, Liden Andemad og Vejbred-Skeblad. Formentligt paddeegnet.

Plejekforslag: Fjernelse af opfyld. Rydning af krat.

Prioritering: 2

Vådområde nr. 13

Beskrivelse: Større vandhul i gammel grusgrav. Dybt, ret klart og med kanal mod nord, omgivet af træer. Mærkeligt, hvidt lag på bunden. Stejle brinker langs sydside. Flad birkesump, Tagrør, Bredbladet Dunhammer og flydende tæpper af græsser på nordside. Der ses mange fisk (Skaller), og vandkalve.

Plejekforslag: Birk ryddes nænsomt på nord- og østside.

Prioritering: 3

Vådområde nr. 14

Beskrivelse: Søen på strandbredden neden for Troldehøjskranten. En "vaniljekrans"-sø, kunstigt anlagt i et botanisk set meget værdifuldt område. Opgravningen har dog heldigvis ikke berørt væsentlige botaniske interesser. Vandet er ret dybt, og der er ret høj vandstand. Der er placeret en gangbro nordfra over ringkanalen til øen i midten, og der er andefodringsgrej. Den ringformede sø er omgivet af bred tagrørssump. Der er stejle kanter. Af vandplanter i søen ses Kors-Andemad, Billebo-Klaseskærm, Svømmende Vandaks, Vandranunkel og Vandrollike. Af sumpplanter ses starer, Smalbladet Mærke, Grenet Pindsvineknope, Bittersød Natskygge og Bredbladet Dunhammer. Der er formentlig fisk i søen. Sumpen er under tilgroning af pil og Brombær, foruden Tagrør.

Plejekforslag: Ingen indgreb i selve vandhullet. Hele tagrørssumpen omkring søen ryddes eller afbrændes for at skabe lys og vækstbetingelser til den sjældne og værdifulde moseflora.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 15

Beskrivelse: Stort vandhul, beliggende i læ det sydøstlige hjørne af Troldeeskoven. Permanent, med meget vand. Vandhullet ligger i læ, og er tæt omkranset af pilekrat, og med rørskov i sydenden. Vandfladen er overvejende soleksponeret. Visse steder hænger pilebuskene ud over vandfladen. Søbunden virker ret mudret, og vandet er noget uklart, og nok ret næringsrigt. Af sump- og vandplanter ses foruden Tagrør lidt Lyse-siv og trådalger i vandet. Virker som en potentielt egnet paddelokalitet, som bør undersøges nærmere i de kommende år. Den ligger dog noget langt væk fra den hidtil kendte løgfrøbestand.

Plejekforslag: Rydning af pilekrat og piletræer langs syd- og vestenden for at give mere lys.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 16

Beskrivelse: En af terrænets største søer, beliggende i nordvestkanten af Troldeeskoven. Tørrede helt ud i sommeren 1997, og var fortsat næsten helt tørlagt i februar 1998, kun meget lavt vand. Den næsten udtørrede sø er helt soleksponeret og med et grønt dække af græsser og urter. Der ses en del sumpplanter, f.eks. starer, Lyse-Siv, Vejbred-Skeblad og Bredbladet Dunhammer, samt vandplanterne Billebo-Klaseskærm, Vandrollike, Kors-Andemad og Liden Andemad. Vandkvaliteten er god. Søen er omgivet af træer og krat, og delvist skygget i nordenden. Det er en fin, potentiel løgfrølokalitet som den ser ud i februar 1998. Bør undersøges for Løgfrø.

Plejekforslag: Der skal ikke foretages nogle plejeforanstaltninger i 1998, da søen i sin nuværende tilstand giver ynglemulighed for Løgfrø.

Prioritering: 0

Vådområde nr. 17

Beskrivelse: Løgfrølokalitet. Den største sø på terrænet, beliggende i vestenden af Troldegårdsvej, på nordsiden af vejen. I 1982 hørtes flere Løgfrøer kvække i denne sø. I 1991 hørtes 5 løgfrøer, og i 1994 1. Der er dog aldrig fundet yngel. Af andre arter fandtes i 1982-83 og i 1988 store mængder yngel af Spidssnudet Frø, samt desuden Butsnudet Frø og Lille Vandsalamander. I perioden 1990-96 er der af Frederiksborg Amt konstateret Lille og Stor Vandsalamander. Vandhullet er ret fladvandet og blev delvist oprenset omkring 1986. Ligesom tidligere havde det i 1988 en fin vandkvalitet og vegetationsforhold, der umiddelbart skulle give fine ynglebetingelser for padden. Vandhullet har tidligere været anvendt til pleje af vildænder i mindre omfang, men dette er næppe forklaringen på paddernes næsten udeblevne ynglesucces. Årsagen er måske, at der findes fisk i vandhullet, selv om disse aldrig er blevet konstateret. Muligvis har lokaliteten tidligere været områdets vigtigste løgfrølokalitet, idet artens ynglebetingelser i andre nærliggende vandhuller synes noget ustabile. Vandhullets randzone er ret bred og omgivet af en vildtremise af grantræer. Træerne er for nyligt blevet tyndet ud, og beskytter kun vandoverfladen i mindre omfang. I 1997 var størstedelen af vandhullet tørlagt i april. Der var flere lavvandede vandansamlinger, og i nordenden et dybere område (ca. 25 cm.'s dybde). I maj var der ca. 20 cm. vand, og i juli 1997 var det meste af vandhullet tørt og bevokset med engplanter og lidt dunhammer. I det dybeste parti resterede ca. 20 kvadratmeter område overvejende dækket med svømmende vandaks. I det ca. 1 cm dybe vand fandtes yngel af Lille og Stor Vandsalamander. Der var ca. 20 cm dyndlag under vandet. I omgivelserne sås Skovfirben.

Der drives vildtpleje med fasanopdræt og fodring i bevoksningen ved søen. En gammel forfalden bro fører ud til øen i midten.

I februar 1998 var søen fortsat tørlagt, med enkelte pletter af sjøp vand. Der var græs og interessante mos-arter på søbunden, og enkelte sump- og vandplanter som Bredbladet Dunhammer, bladmostæpper, Vandranunkel, trådalger og starer. I opgravningen i nordenden var der ca. ½ meter dybt, ret klart vand. Materialet fra opgravningen danner endnu en ø.

Plejekforslag: Den nyopgravede del i nordenden retableres ved at fjerne den nye ø. Nordkantens brinker og bredder flades ud, så de bliver svagt hældende. Gamle bro til den store ø foreslås fjernet. Meget vigtigt løgfrøvandhul, som nu måske kan blive ynglevandhul, da fiskene er væk.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 18

Beskrivelse: Løgfrølokalitet. Lille vandhul midt på dyrket mark syd for Skoven. I 1988 hørtes 3 Løgfrøer og i 1994 3-4, men der er ikke fundet yngel. Af almindeligere padden yngede Stor og Lille Vandsalamander samt Spidssnudet Frø i vandhullet i 1988, og alle tre arter er også fundet i vandhullet i perioden 1990-96. Vandhullet er soleksponeret og noget eutrofieret. Det har et lag ildelugtende mudder på bunden og et tæt dække af andemad på overfladen. Det har ikke kunnet fastslås, om der findes fisk i vandhullet. Løgfrøernes muligheder for en ynglesucces begrænses utvivlsomt af eutrofieringen. Vandhullet ligger midt imellem to tidligere findesteder for Løgfrø. Det er omgivet af en dyrket mark, der både gødes og sprøjtes. En skabelse af ynglemuligheder for Løgfrøerne i terrænet kunne forholdsvis simpelt udføres gennem en pleje af dette vandhul. Plejen bør omfatte en totaloprensning, eventuelt i forbindelse med en fladvandet udvidelse af vandhullet, samt helst overgang fra dyrkning til høstet uden gødskning og sprøjtning af den omliggende mark.

I 1996 var vandhullet nyoprenset og helt fri for vegetation. I 1997 var vandhullet næsten udtørret i maj, kun 10 cm. vand. I februar 1998 var vandhullet helt udtørret, og er nu måske mose, med bunden dækket af tæt græstæppe. Der ses lidt krat i østenden.

Plejekforslag: Vandhul graves dybere, ca. 1 meter dybt på midten og svagt skrånende derfra ud til siderne. Bred, udyrket randzone uden sprøjtning og gødsning omkring vandhullerne. Den lille bakketop med tjørnekraat og overdrev umiddelbart nordvest for vandhullet er måske gemmested for voksne løgfrøer, da alt andet er dyrket landbrugsjord omkring. Bakketoppen bør derfor plejes og tyndes.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 19

Beskrivelse: Løgfrølokalitet. Branddam på dyrket mark umiddelbart op ad Storehøjvej, på sydsiden, syd for Skoven. I 1995 hørtes 4-8 løgfrøer kvække i vandhullet, og i 1996 hørtes 2. I 1997 blev den ikke registreret, men der blev fundet yngel af både Stor og Lille Vandsalamander. Branddammen er omgivet af et levende hegn og derudover af et område med høj og tæt urtevegetation af brændenælder og tidsler, der er uegnet som levested for Løgfrø. Selve vandhullet er gravet dyb i den ene ende men relativt lavvandet i resten. Ved højere vandstand mangler der en lavvandet bredzone, da (de i 1997 tørlagte) bredder er stejle. Vandet er eutrofieret, men dog ret klart. I 1997 var hele vandoverfladen dækket af kors-andemad, og der er et stort parti af Svømmende Vandaks. Enkelte Bredbladet Dunhammer på bredden. Tidligere fandtes mængder af trådalger, der dækkede vandoverfladen. Muligvis findes der kartuder i vandhullet, og i så fald er det næppe egnet som ynglested for Løgfrø. I februar 1998 var der ret lav vandstand, og ret dårlig vandkvalitet. En del døde Mosesnegle tyder på at vandet er iltfattigt. Bredzone af Bredbladet Dunhammer, starrer og Billebo-Klaseskærm, Kors-Andemad på vandet. Der ses rester af andefodningsplatforme.

Plejekforslag: Der bør ske en oprensning af det bløde, næringsrige bundsediment. Kantvegetationen bør skånes. Der foretages ingen kratrydning. Inden oprensning tørlægges branddammen først ved pumpning.

Prioritering: 2

Vådområde nr. 20

Beskrivelse: Løgfrølokalitet i vestenden af Storehøjsvej. I 1994 hørtes 1 Løgfrø kvække i dette vådområde. I februar 1998 var det imidlertid helt tørlagt, og omdannet til et lille moseområde og helt tilgroet i tæt pilekrat. I østenden ses et åbent, dybere parti med startuer, brændenælder og lyse-siv.

Plejekforslag: Mosen bør opgraves og uddybes med ca. 1 meter på det dybeste. Svagt skrånende sider. Der ryddes for pil.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 21

Beskrivelse: Branddam øst for Storehøj på grænsen mellem skydeterrænet og sommerhusområdet nord for. Nordenden er privatejet. Det er et permanent, stort, skygget vandhul med lidt dunhammer i kanten. Ligger i en skov. I februar 1998 var vandstanden meget lav, ca. ½ meter lavere end normalt. Der ledes drænvand fra marker i syd gennem rør ud i søen. Vandkvaliteten ser meget dårlig ud. Der ses meget mudder og mange blade i bunden. Søen er omgivet af træer og krat. Af vandplanter ses trådalger, Svømmende Vandaks og meget Liden Andemad. Af sumpplanter ses en ret bred bræmme af Bredbladet Dunhammer langs vestkanten, desuden Lyse-Siv og starrer. Måske er der fisk.

Plejekforslag: Oprensning ville være godt, men det vil være et meget stort projekt. Det bør prioriteres lavt p.g.a. høje omkostninger, og fordi halvdelen ligger på privat grund. Hertil kommer, at der ledes drænvand til fra syd. Projektet kræver samarbejde med privatejer. Hvis denne melder sig er det en god ide, ellers ikke.

Prioritering: 3

Vådområde nr. 22

Beskrivelse: Løgfrølokalitet. Vandhul beliggende nord for Storehøjvej inde i Østergårds Plantage. I 1994 hørtes 1 løgfrø kvække i dette vandhul, og i 1995 ikke mindre end 5-10 løgfrøer. Arten var ikke tidligere fundet i dette vandhul i forbindelse med overvågningsprogrammet siden 1982. I 1996 var vandhullet udtørret allerede 24. april, og i 1997 var det udtørret den 19. april. I februar 1998 var vandhullet helt tørlagt. Det er nu en åben, stor lavning omgivet af birkeskov og fyrretræer. Pilekrat mod nordvest. Der ses enkelte pilebuske og -træer i selve vandhullet. Bunden er tør, og invaderet af Røgræs og nælder. På kanten ses bræmmer af starrer og Røgræs. Der er ingen umiddelbar forklaring på tørlægningen.

Plejekforslag: Opgraves, men bredvegetationen skal bevares. En god del af søens nordende bør graves op. Der bør graves maksimalt 1½ meter af på det dybeste, og fladen ud mod siderne. Materiale kan efterlades i birketræer på sydsiden. De store piletræer på sydsiden bør fjernes. Pilekrattet i nordenden fjernes. Et stort og krævendende plejeprojekt i et tidligere meget vigtigt løgfrøvandhul, med det formål at genskabe levedmulighederne for løgfrøen.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 23

Beskrivelse: Løgfrølokalitet. Løgfrø yngede i dette vådområde i 1983 og i 1992 hørtes 2 kvække. Desuden fandtes yngel af brune frøer i 1993, og i perioden 1983-87 fandtes Lille og Stor Vandsalamander og Snog. I februar 1998 var vandhullet syd for vejen helt tørlagt, og omdannet til mose, med mosevegetation. Der er tilgroning med birk og pil, mod syd dog åbent og mere fugtigt. Her ses Bredbladet Dunhammer og starrer. På nordsiden er det også tørlagt, men kan dog næppe kaldes mose. Der fandtes således ingen moseplanter, kun nælder, dog enkelte star vej vejen. Det er omgivet af plantet skov af fyr og birk.

Plejekforslag: Syd for vejen kan mosen med fordel graves op som nyt vandhul, med henblik på genetablering af løgfrøer. Oprensning skal dog kun være let, således at der ikke fjernes eventuelt vandstandsende lag.

Prioritering: 1

Vådømråde nr. 24

Beskrivelse: En branddam, beliggende lige sydøst for krydset Troldegårdsvej og Storehøjsvej. Der er aldrig konstateret Løgfør i vandhullet, men af almindelige padder er i 1988 fundet en enkelt Stor Vandsalamander samt, som tidligere, yngel af Skrubbudse.

Vandhullet er dybt med stejle bredder. Det er kraftigt eutrofieret gennem et tilløb. Vandet er uklart, og sumpvegetationen er begrænset til en smal bræmme af Bredbladet dunhammer og Grenet Pindsvineknop. Ingen vandplanter set. Vandhullet blev i 1988 brugt til andehold, og der findes endvidere fisk. Faunaen i øvrigt er meget fattig. I sin nuværende tilstand er vandhullet ikke egnet som ynglested for andre padder end Skrubbudse.

Det blev i 1988 påtænkt at omlægge de tilførende dræn, så de fører uden om vandhullet. Skal vandhullet kunne fungere som ynglested for Løgfør er det imidlertid også en forudsætning at bundprofilen udfledes, at fiskene udryddes og at andeholdet bringes til ophør. De sidstnævnte indgreb er næppe alle praktisk gennemførlige.

Branddammen havde vand i 1997, men blev ikke undersøgt for padder. I februar 1998 var der meget vand i dammen, men i øvrigt samme billede som foregående år.

Plejekforslag: Ingen plejeforanstaltninger anbefales.

Prioritering: 0

Vådømråde nr. 25

Beskrivelse: Lille, soleksponeret, helt åbent vandhul i lavning på dyrket mark. Helt flade brinker. Der er temmelig høj vandstand. Vandet er ret uklart. Der dyrkes helt ned til kanten af vandhullet. Kun i østenden ses et lille krat, ellers ingen vegetation. Rig bredvegetation af sumpplanter: Bredbladet Dunhammer, Bittersød Natskygge, Lyse-Siv, Kærtidsel. Vandplanter: Kors-Andemad og trådalger.

Plejekforslag: Vandhullet er værd at passe på og at gøre noget ved. Bundmateriale oprensnes for at få bedre vandkvalitet. Dyrkningsfri bufferzone på 5 meter opgravet materiale skal fjernes, så det ikke siver tilbage igen. Overhængende pilekrat fjernes, men resten af vegetationen bevares.

Prioritering: 1

Vådømråde nr. 26

Beskrivelse: Lille sø i rørsump ved Kulhusvejen.

Plejekforslag: Ikke vurderet.

Prioritering: Ikke vurderet.

Vådømråde nr. 27

Beskrivelse: Meget lang smal sø beliggende i øvelsesterrænet mellem Nygårde og Kulhusvejen. Stejle kanter. Vandet er uklart. Langs kanten ses bl.a. Bredbladet Dunhammer. Søen ser ikke paddeegnet ud.

Plejekforslag: Ikke vurderet

Prioritering: 0

Vådømråde nr. 28

Beskrivelse: Vandhul i mose, mest tilgroet med limnisk Tagrørssump. I midten dog åbent vand. Mod vest ses pilekrat. Er muligvis et egnet paddevandhul.

Plejekforslag: Oprensning af tagrørssump i østenden.

Prioritering: 3

Vådømråde nr. 29

Beskrivelse: Større vandhul, på kanten af Nordskoven. Mest vegetationsfattigt, med meget mudder og døde blade. Ellers kantet af pilekrat og plantet El. Langs sydkant ses bræmme af startuer. Desuden Bredbladet Dunhammer.

Plejekforslag: Rydning af krat og træer mod syd.

Prioritering: 3

Vådømråde nr. 30

Beskrivelse: Stor, soleksponeret sø nord for Nygårde. Meget lavvandet, Sjapvand med græs. Udbredt, lav sumpvegetation af især græsser, Bredbladet Dunhammer, Vejbred-Skeblad Ingen træer eller buske. Der er tidligere fundet fisk, men søen har formentlig været udtørret. Stedet bør vurderes nærmere, og undersøges for padder. Ser meget paddeegnet ud, hvis der ikke er fisk længere. Der er i februar 1998 set Lille Vandsalamander nær søen.

Plejekforslag: Ingen umiddelbare plejebestrebelse. Søen ser perfekt ud. Ingen oprensningsbehov.

Prioritering: 0

Vådømråde nr. 31

Beskrivelse: Større vandhul i vildtremise af rødgran. Mest solåbent. Under tilvoksning af flydende Bredbladet Dunhammer. I midten åben vandflade, med flydende ø af grønalger og sumpplanter. Søen omgivet af tæt pilesump i randen. I 1988 fandtes fisk.

Plejeforslag: Flydende måtte bør fiskes op. Hele bredzonen bør renses op, men det er et stort projekt. Træerne i remisen omkring søen kan beholdes.

Prioritering: 2

Vådområde nr. 32

Beskrivelse: Lille vandhul umiddelbart øst for Nygårde i hestefold. Nu tilgroet mod syd og øst med pilekrat og træer. Mod nordvest åbent, men helt tilvokset med Tagrør. Der er stadig vand, men vandstanden er sænket, og det er kraftigt eutrofieret. Næppe fisk længere, men næppe heller særligt paddeegnet. I 1988 fandtes Skrubtudse, Spidssnudet og Butsnudet Frø og i 1953 var vandhullet en løgfrølokalitet. Der findes fortsat fine, tørre levesteder for voksne løgfrøer på nærliggende bakker.

Plejeforslag: Totalrydning af Pil. Opgravning af vandhul. Udvides, og der etableres skrånede kanter. Rødder af pil skal med ved opgravningen.

Prioritering: 1

Vådområde nr. 33

Beskrivelse: Stort, fladt vandhul mest tilgroet med Pil. Mod syd åbent parti med græsser m.v. Lavt vand, men meget mudder og døde blade. Uklart vand. Af sumpplanter ses græsser og Lyse-Siv. Området fremstår som en oversvømmet lavning.

Plejeforslag: Rydning af pil over det hele, men det er et stort projekt. Al organisk materiale graves væk. Et stort projekt, men det kan blive virkeligt godt.

Prioritering: 2

Vådområde nr. 34

Beskrivelse: Stor, rund, soleksponeret skovsø nord for Brandbjerg. Mod syd skygger nåleskov på søen. Af vandplanter ses Svømmende Vandaks, Kors-Andemad, bladmosser og tykke måtter af trådalger. Langs kanten er der bræmme af Bredbladet Dunhammer og Lyse-Siv. Ret stejle brinker. Søen er nok ret dyb, og formentlig kold. Klarvandet. Måske paddeegnet, hvis fiskefrit, ikke for koldt og algedomineret.

Plejeforslag: Skånsom opfiskning af trådalger. Bredvegetation bevares.

Prioritering: 1

11 Kommentarer og ønsker fra eksterne bidragydere

Med en skrivelse den 23. maj 1996 orienterede Skov- og Naturstyrelsen de eksterne bidragydere, bestående af Jægerspris Kommune, Frederiksborg Amt, Friluftsrådet og Danmarks Naturfredningsforening, om at en drifts- og plejeplanlægning for Jægerspris Skyde- og Øvelserræn var igangsat. Styrelsen indkaldte i den anledning eventuelle bidrag fra de pågældende myndigheder og organisationer til planlægningen.

I skrivelsen blev skyde- og øvelsespladsen og dens militære benyttelse kort omtalt. Om formålet med drifts- og plejeplanlægningen hed det, at "planen skal fastlægge retningslinierne for benyttelse, drift og pleje af skydeterrænet, således at der opnås en tilfredsstillende opfyldelse af forsvarets behov for øvelsesaktiviteter samtidig med at de naturbeskyttelsesmæssige, rekreative og kulturhistoriske interesser tilgodeses. Drifts- og plejeplanlægning vil omfatte udarbejdelse af kort, registrering af naturtyper og flora- og faunamæssige forhold, fastlæggelse af plejebehov samt en afvejning af benyttelses- og beskyttelseshensyn.

Det er et vigtigt formål med planlægningen at tilvejebringe al relevant information om området og sikre, at de til området knyttede interesser kan indgå i afvejningerne. Materiale, som bør indgå i den kommende driftsplanlægning og ønsker til den kommende arealdrift, ønskes derfor oplyst."

Endvidere hed det, at "Skov- og Naturstyrelsen er opmærksom på, at amtet og kommunen ikke kan give en generel godkendelse af en kommende drifts- og plejeplan for området, men at der skal søges om tilladelse til de af planens tiltag der vurderes at kræve en sådan. Skov- og Naturstyrelsen håber dog, at amtet og kommunen vil involvere sig i og acceptere afvejningen mellem de forskellige interesser i forbindelse med drifts- og plejeplanlægningen. Efter styrelsens opfattelse bør det være således, at forsvaret som bruger af planen kan have en berettiget forventning om, at amtet og kommunen vil administrere relevant lovgivning med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen. Der tænkes her navnlig på Lov om Planlægning, Naturbeskyttelsesloven og Vandløbsloven. Tiltag som der i forbindelse med udarbejdelse af planen har været enighed om, og som kræver tilladelse, bør der således umiddelbart kunne meddeles tilladelse til. Dette er en af baggrundene for i det hele taget at iværksætte en planlægning af denne type."

Det blev endvidere meddelt, at Skov- og Naturstyrelsen, efter modtagelse af materiale og gennemførelse af egen kortlægning og registrering af arealet, ville udarbejde et forslag til drifts- og plejeplan. Dette planforslag vil blive tilsendt bidragyderne til kommentering og vil blive drøftet på et efterfølgende møde.

Styrelsen bad om at eventuelle bidrag var fremsendt til styrelsen senest den 1. oktober 1996.

Endelig indkaldte styrelsen, i samarbejde med Jægersprislejren, bidragyderne til en rundvisning på terrænet den 14. juni 1996.

Ved rundvisningen deltog 20 personer, med bidragyderrepræsentanter fra Frederiksborg Amt, Jægerspris Kommune, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening, Lepidopterologisk Forening, Herpetologisk Forening, Entomologisk Forening, Dansk Automobilsportsunion, Danmarks Jægerforbund, Dansk Sejlunion, Danmarks Civile Hundeførerforening samt Danmarks Amatørfiskerforening.

Skov- og Naturstyrelsen har efterfølgende modtaget skriftlige bidrag fra Frederiksborg Amt, Jægerspris Kommune, Friluftsrådet, Dansk Ornitologisk Forening, Entomologisk Fredningsudvalg, Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité i Jægerspris samt Kong Frederik den VII's Stiftelse. Efter denne proces er det blevet besluttet, at de af stiftelsen indlejede arealer

ikke skal indgå i planens afsnit om fremtidig drift- og pleje. Derfor refereres bidragydernes forslag og ønsker hvad disse arealer angår ikke i det følgende.

11.1 Frederiksborg Amt

Frederiksborg Amt fremsender de væsentligste dele af amtets naturmæssige baggrundsmateriale om Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Der er først og fremmest tale om biologiske registreringer, især indhentet i forbindelse med naturovervågning, samt registrering af beskyttede naturtyper. De biologiske registreringer omhandler især karplanterne og padderne, således at relevante oplysninger om andre organismegrupper hovedsageligt må indhentes fra anden side. Amtet gør opmærksom på, at der er sket en revision af registreringen af overdrev omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 på de dele af Jægerspris Skydeterræn, som ejes af stiftelsen. Jægersprislejereren har på den baggrund anmodet amtet om en tilsvarende besigtigelse vedrørende afgrænsningen af overdrev også på de statsejede dele.

Amtets biologiske oplysninger er indgået i nærværende drifts- og plejeplans afsnit om flora og fauna.

Amtets reviderede naturtyperegistrering indgår tilsvarende i grundlaget for udarbejdelsen af grundkortet til nærværende plan.

Forslag til naturpleje

Frederiksborg Amt foreslår først og fremmest en vegetationspleje af de arealer, der ligger mellem Isefjordskysten og den "strandvej", som forløber parallelt med kysten ca. ½ km inde i landet. På disse arealer bør der løbende, med et par års mellemrum, foretages høslæt samt rydning af opvækst af især Grå-Pil og Birk. Det slæde og ryddede materiale bør fjernes fra arealerne.

Desuden bør der foretages en kratrydning omkring områdets vandhuller - især omkring deres sydlige dele. Dette gælder specielt for vandhullerne i områdets nordende, hvor der endnu findes en lille bestand af Løgfrø. Egentligt burde området kunne give Løgfrøerne og andre padder særdeles fine fremtidsmuligheder, men tilgroning og den hidtidige pleje af andre interesser i områdets vandhuller har modvirket dette.

De fleste permanente vandhuller i områdets nordvestlige del er for beskyggede, for store og stejle eller indeholder for meget næringsrigt bundmateriale til at fungere tilfredsstillende som f.eks. ynglested for padder. Oprensning af mudder i meget næringsrige vandhuller og anlæg af biologisk værdifulde små vandhulstyper kan derfor anbefales. Indgrebene bør dog foretages således, at eksisterende biologisk værdifulde arealer ikke forringes - heller ikke gennem indbygning af materiale. De sommerudtørrende solåbne vådområder - herunder temporære vandhuller - bør som udgangspunkt ikke uddybes til steder med permanent vanddække. Der bør ikke udsættes eller fodres fisk og ænder i tilknytning til vådområderne.

Omkring vådområderne på de dyrkede arealer bør der opretholdes en bred dyrknings-, gødsknings- og sprøjtefri zone, hvor der eventuelt gennemføres løbende høslæt og rydning af krat ligesom vest for "strandvejen".

11.2 Jægerspris Kommune

Jægerspris Kommune værdsætter den adgangsmulighed der hidtil har været for offentligheden til terrænet og finder, at det har stor værdi at få adgangsmulighederne udbygget så meget som det overhovedet kan lade sig gøre under hensyn til terrænets aktiviteter og til sikkerhedsforhold. Det vil også være af stor værdi, at få adgangsmuligheden offentliggjort lettilgængeligt,

gerne sammen med naturvejledning. Dette kan ske på opslagstavler og i små pjecer, der kan distribueres til såvel fastboende som til turister.

11.3 Friluftsrådet

Friluftsrådet finder det væsentligt, at områderne er tilgængelige for offentligheden under hensyntagen til forsvarets øvelsesvirksomhed. Områderne benyttes allerede i dag af forskellige friluftorganisationer, og denne mulighed for at færdes ønskes bevaret og gerne udbygget.

Almene adgangsforhold

Generelt ønsker Friluftsrådet adgang til arealerne uden for øvelsestid. Friluftsrådet henviser til, at det på rundvisningen blev tilkendegivet, at der er adgang til *øvelseterrænet øst* for Kulhusvej hvis der ikke er opsat skilte. Friluftsrådet ønsker, at denne praksis fortsættes. Hvad *skydeterrænet* angår blev det oplyst, at adgang kun kan ske som guidede ture. I det omfang erfaringer fra andre skydeterræner viser, at det er muligt at give offentligheden adgang uden brug af guide, bør dette ifølge Friluftsrådet også være muligt på skydeterrænet i Jægerspris.

Naturpleje

Det foreslås, at der sker en pleje ved græsning af overdrevarsarealerne, som rummer en spændende flora og fauna.

Naturformidling

Området rummer en interessant natur, og det er derfor ønskeligt, at muligheden for at arrangere naturformidlingsture bevares.

Kortmateriale

Det er ønskeligt, at der udarbejdes oversigtskort, der er nemme for publikum at overskue, og hvoraf det klart fremgår hvilke adgangsrestriktioner, der er knyttet til det enkelte areal.

11.4 Dansk Ornitologisk Forening

Dansk Ornitologisk Forenings fredningsudvalg for hovedstadsområdet finder, at det først og fremmest gælder om at bevare områdets karakter af åbent landskab med spredt busk- og trævækst, specielt af hensyn til overvintrende, rastende rovfugle knyttet til åbent land.

Generelt vil det få stor fuglemæssig betydning hvis så mange vandhuller og fugtige områder som muligt renses op, bevares eller genoprettes, eks. hvor det er muligt at lukke afvandingsgrøfter.

Foreningen foreslår, at de områder af militærets arealer som lejes ud til dyrkning, bør dyrkes økologisk eller i hvert fald sprøjtefrit.

Lyngbeplantningen på Brandbjerg bør reddes og sikres. For år tilbage var lyngen dominerende og langt mere udbredt på Brandbjerg.

Desuden bør småskovene på de af forsvaret ejede arealer henligge som naturskove, og fuglelivet hjælpes på vej med fuglekasser, især falke- og uglekasser.

Generelt synes de militære aktiviteter ikke at påvirke fuglelivet synderligt. Alligevel foreslås det, at militær aktivitet kan begrænses eller undgås midlertidigt, f.eks. i nærheden af Musvågereder m.v. i fuglenes yngleperioder.

Endelig foreslår foreningen, at læbeplantninger og reservatbeplantninger til dyrelivet gøres mere fuglevenlige med andre træer end nåletræer, som det ses mest lige nu.

11.5 Entomologisk Fredningsudvalg

Entomologisk Fredningsudvalg peger på, at den danske insektfauna knyttet til lavvandede vådområder er i alvorlig tilbagegang. Specielt de u-eutrofierede, solåbne, sommerudtørrende vådområder rummer en særlig speciel insekt- og krebsdyrfauna, som ikke tåler at der er permanent vanddække hele året. Hvis man vil bevare denne fauna, er det derfor vigtigt ikke at uddybe eller oprense disse biotoper som led i den generelle "vandhuloprensningekampagne". Der bør derfor ske en nøje vurdering hver gang, for at se hvad type vådområde der er tale om. Hvis der er tale om ovennævnte type af sommerudtørrende vådområder, der er ueutrofierede, lavt bevoksede og solåbne, bør de som udgangspunkt ikke uddybes eller omfattes af væsentlige vandstandshævninger. De bør naturligvis heller ikke afdrænes, opfyldes eller eutrofieres. Det skal understreges, at der ikke tænkes på regnpytter og andre arealer, som kun er våde eller vanddækkede gennem en ganske lille del af året. Udgangspunktet er de sommerudtørrende arealer, der oftest mindst er våde eller vanddækkede i perioden oktober-april.

11.6 Danmarks Naturfredningsforening

Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité i Jægerspris ønsker, at lyngvegetationen på Brandbjerg plejes med henblik på at bevare og forbedre betingelserne for heden. F.eks. er vestsiden af Brandbjerg groet til med birk. På øvelseskortet er Brandbjerg udlagt som et sårbart område, hvor kørsel er forbudt. Foreningen foreslår, at kørselsforbudet udvides mod vest til vejen mellem Nygårde og Langvads Plantage, af hensyn til flere orkidéarter i dette område. Gravning ønskes desuden forbudt i dette område - der ses jævnligt spor efter kørsel og gravning. Endelig ønsker foreningen, at galgen, der i 1990'erne blev rejst på toppen af Brandbjerg til brug ved en filmoptagelse, fjernes.

I området mellem Brandbjerg og Nordskoven konstaterer foreningen, at lupiner har bredt sig meget på bekostning af naturlig overdrevsvegetation. Der ønskes derfor pleje af dette enestående, kuperede terræn. Desuden ønskes det skånet for unødige kørsel, eksempelvis cross-kørsel. Foreningen mener, at offentligheden eventuelt kan gives en begrænset adgang til dette område.

Lokalkomiteen ønsker, at retablering og oprensning af vandhuller altid udføres i nært samarbejde med amtet og i særlig grad tilgodeser paddernes behov.

Foreningen ønsker, at overdrevsarealerne friholdes for al plantning, og alt hvad der iøvrigt plantes, skal være af hjemmehørende arter. Specielt ønskes rynket rose bekæmpet og fjernet, da den er meget aggressiv på sandet jord.

VURDERING OG AFVEJNING

12 Vurdering af de enkelte ønsker og forslag, og afvejning heraf

Forudsætningen ved den følgende vurdering af de enkelte ønsker til drifts- og plejeplanen for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er, at arealet er udlagt som militært uddannelsesområde, og derfor fortsat skal kunne anvendes som sådan.

Alle nye, permanente, militære anlæg kræver landzonetilladelse efter Planloven hos amtet. Egentlige naturgenopretninger, som medfører terrænændringer som f.eks. opgravning af vandhuller kræver dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3 hos amtet. Det samme gælder andre tilstandsændringer udover den hidtidige benyttelse af et areal med en beskyttet naturtype. Vegetationspleje kræver ikke tilladelse, *hvis* den klart tjener til at opretholde områdets hidtidige tilstand. Placering af permanente, militære anlæg må ikke ske inden for en afstand af 100 meter fra beskyttede fortidsminder.

12.1 Vurdering af ønsker og forslag fra forsvaret

Fortsat anvendelse af de eksisterende anlæg

De eksisterende militære anlæg, herunder de i 1997/98 færdiggjorte 5 gruppeskydninger, 2 delingsskydninger og 2 observationsstader, jf. øvelseskortet, skønnes ikke at have en særlig uheldig placering eller at medføre væsentlige forringelser i relation til bevaringsværdigt landskab, flora eller fauna, som gør at de ikke bør fortsætte i deres nuværende anvendelse eller placering.

Udvidelse mod nord af nuhavende nedslagsområde for sprængladt ammunition

I forbindelse med kommende miljøgodkendelse af Jægersprislejrens skyde- og øvelsesterræn ønsker Jægersprislejren det nuhavende nedslagsområde for sprængladt ammunition udvidet mod nord, jvf. aftale mellem Jægersprislejren og Hærens Artilleriskole. Når dette udvidede område anvendes af artilleriet (ca. 4 gange årligt) skal dele af udlagt skivemateriel til enhedsskydninger inddrages.

Udvidelsen mod nord af nedslagsområdet vurderes som meget uheldigt i relation til beskyttede fortidsminder, markant landskab og sjælden flora. Netop kystlandskabet nord for Hønsbakkevej er det mest værdifulde på skydeterrænet, og det bør derfor friholdes for nedslag af sprængladt ammunition. På et møde mellem forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen er man blevet enige om, at der ikke skal ske udvidelse af nedslagsområdet, således at man bibeholder det nuværende nedslagsområde beliggende mellem Pyntvej og Hønsbakkevej vest for Strandvej. Nedslagsområdet kan dog uden problemer udvides en smule mod øst, således at arealet øst for Strandvejen, men syd for Hønsbakkevej, frem til grusgraven kan indgå i nedslagsområdet.

Placering og etablering af nye skydestillinger

Forsvaret ønsker at flytte standpladserne 21 og 22 mod vest. Standpladser består blot af pælemarkeringer i terrænet. Senere ønskes anlagt 2 bevægelige målbaner af en længde på 400 og 500 meter i en afstand fra standpladserne på 300 meter og 800 meter.

Flytningen af pælemarkeringerne mod vest vurderes som uproblematisk. Der er fundet en ny bestand af den sjældne orkidé Bakkegøgelilje tæt ved standpladserne, men den vil ikke blive berørt af flytningen. Målbanerne vil udgøre to større permanente nyanlæg på bl.a. engarealer, hvilket forudsætter amtets godkendelse efter naturbeskyttelsesloven § 3, samt eventuelt en landzonetilladelse. Behov for sidstnævnte vurderes af amtet. Anlægget med målbaner skønnes iøvrigt at være til gavn for flora og fauna, da det medfører rydning og slåning af et tilgroningstruet område, til gavn for især engflora og dagsommerfugle.

Endvidere ønsker forsvaret etablering af 1-2 mortarstillinger vest for Nyhuse og nord for Krøblingebakke, samt standplads for kampvogn ved punkt 16.

Det vurderes, at alle tre anlæg er så små indgreb i udstrækning og betydning, at de betragtes som uproblematisk.

Nærkampbane for enkeltmand

Endelig ønsker forsvaret at etablere en nærkampbane for enkeltmand (og makker) i kratskoven nordvest for remisen ved Andersonsvej.

En nærkampbane består af et trampet stiforløb med skiverejsere placeret i det naturlige terræn, uden indgreb iøvrigt bortset fra nedgravede kabler m.v. Anlægget skønnes derfor uproblematisk. Bemærk, at hvis nærkampbanen medfører gravearbejder (f.eks. til kabellægning) nærmere end 100² fra fredet fortidsminde, skal der søges tilladelse fra amtet.

Placering og etablering af vartningsplads

Der etableres en vartningsplads med raslebane og servicebygning umiddelbart nord for Nygårdsvej, hvor denne munder ud i Kulhusvej. Projektet er i 1997 udarbejdet og godkendt af Forsvarets Bygningstjeneste

Vartningspladsen er et større anlæg på 2000 kvadratmeter, med perimeterhegn, vaskeplads, dieselolietankanlæg, belysningsanlæg og servicebygning. Pladsen udføres med en tilhørende 300 meter lang raslebane. Den placeres usynligt fra Kulhusvejen bag en fyrrebevoksning, på et overdrevarsareal ud til et kørespor. Amtet har allerede den 20. marts 1997 givet sin tilladelse til anlægget efter naturbeskyttelsesloven og Planloven.

Det vurderes, at anlægget trods sin størrelse ikke vil berøre vigtige naturinteresser på terrænet. Landskabeligt set er placeringen fornuftig.

Forsvarets ønsker til terrænpleje

Forsvarets ønsker om at rydde krat, således at observationsfelter, observationsstader og skydeanlæg kan anvendes optimalt, er i overensstemmelse med Skov- og Naturstyrelsens ønsker om naturpleje. Ønsker om rydning af rørskov ved kærret i nordlige del af skydeterrænet er også i overensstemmelse med Skov- og Naturstyrelsens ønsker.

Genopretning og renovering af bivuaikområder gennem yderligere beplantning skønnes uproblematisk, men skal forelægges i koordinationsudvalget i henhold til overenskomsten med stiftelsen.

12.2 Ønsker og forslag fra Skov- og Naturstyrelsen

Skov- og Naturstyrelsens forslag til pleje og genopretning af naturområder

Den gennemgribende plan for genopretning af 34 af de 77 vådområder samt vegetationspleje på naturarealer under tilgroning er blevet forelagt og drøftet på et møde mellem forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen.

Man var enige om, at der i vid udstrækning var fælles interesser i at hindre overdrev, enge og moser i at gro til i kratskov, både af hensyn til den optimale udnyttelse af skydeanlæggene og til flora og fauna.

Genopretningsplanen for de 34 vandhuller og søer på forsvarets egne arealer ses ikke at være i konflikt med den militære udnyttelse af terrænet. Samtidig var man enige om at bufferzonen på 5 meter omkring alle 77 vådområder skal friholdes for al kørsel og anden øvelsesvirksomhed bortset fra færdsel til fods, og at dette kommer til at indgå i de fremtidige restriktioner for øvelsespladsen.

Hvad angår Skov- og Naturstyrelsens ønske om at lukke Skolegrøften og Tyskergrøften på udvalgte steder vest for Kulhusvej for at genskabe mosepartier har dette spørgsmål været drøftet med Jægersprislejren på et møde. Jægersprislejren finder at forslaget er problematisk, da selv små vandstandshævninger medfører større oversvømmelser på grund af det flade terræn, til gene for skiveopstillinger, ledninger, veje m.v. Man blev derfor enige om at opgive dette forslag.

Skov- og Naturstyrelsens forslag om ændringer i skovdrift

Der er enighed om at følge de forslag om skov uden forstlig drift og øvrige driftsforskrifter, som Skov- og Naturstyrelsen har fremsat forslag om for forsvarets egne skove i afsnit 10.4. Småskovene har ingen økonomisk betydning for forsvaret, og de forslåede retningslinier vil ikke indskrænke den militære brug.

Skov- og Naturstyrelsens forslag om ændringer i landbrugsdriften

Skov- og Naturstyrelsens ønsker om udtagelse af et areal ved Storehøjsvej af landbrugsdrift af hensyn til den sjældne Løgfrø, samt arealer ved Brandbjerg og Vildtbondehus, er blevet gennemgået og drøftet ved et møde mellem Jægersprislejren og Skov- og Naturstyrelsen.

Efterfølgende har forsvaret besluttet at imødekomme dette ønske af hensyn til den sjældne Løgfrø, trods et ikke ubetydeligt tab i forpagtningsindtægt. Endvidere har man imødekommet ønsket om fortsat braklægning af slettearealer vest for Brandbjerg og af en mindre lod ved Vildtbondehus. Styrelsens forslag om at der ved kontraktfornyelser af de af forsvaret ejede og bortforpagtede arealer skal gælde de samme retningslinier for landbrugsdriften som på Skov- og Naturstyrelsens landbrugsarealer er tillige blevet tiltrådt.

Skov- og Naturstyrelsens forslag til pleje af fortidsminder, sten- og jorddiger

Forslagene er blevet gennemgået ved en besigtigelse og drøftelse i marken mellem Skov- og Naturstyrelsens kulturhistoriske ekspert og Jægersprislejren.

Der var enighed om, at man i forbindelse med planen iværksætter den nødvendige pleje og afspærring som beskrevet i afsnit 10.6 og i bilag 6.

12.3 Vurdering af ønsker og forslag fra bidragyderne

Frederiksborg Amts forslag og ønsker

Frederiksborg Amts forslag om vegetationspleje, genopretning af vandhuller og udlæg af bufferzone omkring vådområder er i overensstemmelse med forsvarrets og Skov- og Naturstyrelsens planer.

Jægerspris Kommunes forslag og ønsker

Jægerspris Kommunes ønsker om at bevare offentlighedens nuværende adgangsmuligheder til terrænet er i overensstemmelse med forsvarrets og Skov- og Naturstyrelsens tanker. Ønsket om opslagstavler er allerede imødekommet, idet der skiltes i området om adgangsforholdene, herunder et af den stedlige turistforening opsat informationskort. Kommunens ønske om en pjece, som kan uddeles til såvel fastboende som til turister, vurderes som et positivt forslag. En sådan folder kunne eventuelt udgives af Jægerspris Kommune og Turistforening i samarbejde med Jægersprislejren, i lighed med folderen for Næstved Øvelsesplads.

Friluftsrådets forslag og ønsker

Friluftsrådets ønsker om fortsættelse af praksis for offentlighedens adgang til øvelsesterrænet øst for Kulhusvej kan imødekommes. Desuden ønsker Friluftsrådet adgang til skydeterrænet udenfor øvelsestid uden brug af guide i det omfang erfaringer fra andre skydeterræner viser at det kan lade sig gøre. Indtil videre skønnes dette ønske imidlertid ikke at kunne imødekommes på grund af forekomst af farlige forsagere.

Ønsket om naturpleje er i overensstemmelse med forsvarrets og Skov- og Naturstyrelsens ønsker. Dog er pleje i form af græsning ikke foreneligt med terrænets anvendelse som skyde- og øvelsesområde.

Et oversigtskort med adgangsregler til publikumsbenyttelse vil kunne indpasses i en eventuel folder, udarbejdet i kommunalt regi.

Ønsker og forslag fra Dansk Ornitologisk Forening

Dansk Ornitologisk Forenings (DOF) forslag om overdrevspleje, lyngpleje på Brandbjerg, genopretning af vandhuller samt udlæg af urørt skov er i overensstemmelse med forsvarrets og Skov- og Naturstyrelsens ønsker.

Foreningens ønske om, at landbrugsarealer der lejes ud til dyrkning bør drives økologisk eller i hvert fald sprøjtefrit er i overensstemmelse med Skov- og Naturstyrelsens forslag for de af forsvaret ejede arealer. Dette indebærer, at der ved nyforhandling af kontrakter stilles det vilkår, at der ikke anvendes sprøjtemidler, og at gødningsforbruget på arealer i omdrift kun er på 80 % af den fastsatte kvælstofnorm.

DOF's forslag om opsætning af især falke- og uglekasser vurderes som positivt. Det foreslås, at foreningen forestår dette projekt, i samarbejde med Jægersprislejren.

Det vil være vanskeligt at imødekomme ønsket om begrænsning eller friholdelse af militære aktiviteter i nærheden af rovfuglereder i fuglenes yngletid, da f.eks. musvåge ofte skifter rede fra år til år, og reder af spurvehøg er meget skjulte. Hertil kommer at soldaternes ophold på et sted ofte kun er kortvarigt. Imidlertid bør soldaterne tage det nødvendige hensyn til dyr og fugle i yngletiden, og ikke forstyrre unødigt. Det bør derfor indføres i Blivende Bestemmelser, at "bivuakering og længerevarende ophold bør undgås ved umiddelbart nærhed af beboede rovfuglereder, såfremt man bliver opmærksom derpå".

Forslag og ønsker fra Entomologisk Fredningsudvalg

Entomologisk Fredningsudvalgs ønsker om at sikre de temporære vandhuller på terrænet er i overensstemmelse med forsvarrets og Skov- og Naturstyrelsens ønsker.

Forslag og ønsker fra Danmarks Naturfredningsforening

Danmarks Naturfredningsforenings forslag om lyngpleje på Brandbjerg er i overensstemmelse med forsvarrets og Skov- og Naturstyrelsens ønsker. Jægersprislejren ønsker dog ikke en udvidelse af det nuværende beskyttede område på vestsiden af Brandbjerg, men vil fortsat opretholde de nuværende restriktioner for Brandbjerg.

Forslaget om fjernelse af galgekulissen på toppen af Brandbjerg kan imødekommes.

Forslaget om, at arealerne nord for Brandbjerg indgår i den fremtidige plejeindsats vurderes som positive, da problemerne med lupiner er særligt store her. Derimod bør området fortsat kunne benyttes til kørsel ved militære øvelser.

Ønsket om at offentligheden kan gives begrænset adgang til sektor E i øvelsesområdet har været drøftet mellem Skov- og Naturstyrelsen og Forsvaret. Jægersprislejren kan ikke imødekomme dette ønske af følgende grunde:

- I området findes lejrens ammunitionsbunker, som offentligheden ikke bør have kendskab/adgang til.
- Der kan forekomme rester af pigtråd, udækkede skyttehuller, løs ammunition m.v. uanset Jægersprislejrens bestræbelse på opsamling heraf - alt med heraf følgende faremoment for civile.
- Lejrens varningsplads er ligeledes beliggende i området, med heraf følgende krav til begrænset adgang.
- Området er et væsentligt beskyttelsesområde for et rigt dyreliv.
- Kontrollen med hvem der færdes i området vil blive særdeles vanskelig, hvilket lejren ikke kan acceptere – et problem som nuhavende offentlig adgang til Louiseholms P-plads m.m. ikke indebærer.

Jægersprislejren stiller normalt velvilligt Sektor E til rådighed for civile arrangementer, som der bliver anmeldt og søgt om. Dette vil fortsat være gældende.

Konklusionen er derfor, at adgangsforholdene til øvelsesområdet bibeholdes med det nuværende regelsæt.

Foreningens forslag om retablering af vandhuller samt friholdelse af plantning på overdrevarsarealer, ønsket om hjemmehørende arter samt bekæmpelse af rynket rose er i overensstemmelse med Forsvaret og Skov- og Naturstyrelsens egne ønsker.

12.4 Afvejning af benyttelse og beskyttelse

Ud fra en samlet afvejning synes det at fremgå, at der blot er mindre, men ingen grundlæggende konflikter mellem parternes ønsker om den fremtidige benyttelse og beskyttelse af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

Der er opnået enighed mellem forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen om begrænsning af det fremtidige nedslagsområde for ammunition med sprængladning. De af forsvaret ønskede placeringer af nye, permanente skydestillinger, observationsstader, standpladser, handlebane, nærkampbane samt varningsplads vurderes ikke som problematiske i relation landskab eller værdifulde naturinteresser.

Der er enighed om terrænplejen og naturgenopretningen, bortset fra generel vandstandshævning i vådområder vest for Kulhusvej ved lukning af grøfter. Sidstnævnte vil være uforeneligt

med den militære brug, da automatiske anlæg, skiver og andet materiel til skydeøvelser, samt generel passabilitet, vil lide skade eller blive umuliggjort.

Der er enighed om de fremtidige planer for pleje af terrænets fortidsminder, samt om planerne for skovdrift og landbrugsdrift på forsvarets egne arealer.

Det vurderes, at bidragsdernes ønsker om øget offentlig adgang til terrænet ikke kan imødekommes af forskellige årsager, og at de nuværende adgangsforhold bibeholdes.

PLAN

Denne del af drifts- og plejeplanen indeholder en anvisning af hvorledes den ovenfor gennemgåede afvejning kan realiseres i praksis, herunder fastlæggelse af retningslinier for terrænets fremtidige benyttelse, pleje og forbedring i overensstemmelse med afvejningen.

13 Retningslinier for den fremtidige anvendelse af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

13.1 Overordnede retningslinier for den fremtidige benyttelse, pleje og forbedringer

Retningslinierne for den fremtidige anvendelse af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn skal tilgodese følgende forhold:

- At terrænet er udlagt som militært uddannelsesområde, og derfor fortsat skal kunne opfylde forsvarets behov for uddannelsesaktiviteter.
- At den militære benyttelse sker under hensyntagen til landskabelige og biologiske værdier, som i drifts- og plejeplanperioden søges fastholdt og udbygget.
- At den rekreative benyttelse sker i det omfang det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt og foreneligt med hensynet til de naturmæssige værdier.

13.2 Opdeling af skyde- og øvelsesterrænet i sektorer

Terrænet er inddelt i sektorer, for hvilke der gælder forskellige restriktioner for den militære brug.

Sektorinddelingen fremgår af øvelseskortet (bilag 2).

Det fremgår, at terrænet er inddelt i følgende 7 sektorer: Sektor A og B udgør skydeterrænet, som er beliggende vest for Kulhusvej ud til Iseforden. Sektor A er den store, nordlige del, som er ejet af forsvaret. Den strækker sig fra Skoven i nord til Hovnæsbakken i syd. Sektor B ligger syd herfor og strækker sig sydpå til Radarpost syd. Sektor B tilhører Stiftelsen og er lejet til forsvaret. Sektorene C og D er placeret syd for Radarpost Syd og Julianehøj ned til Over Dråby Strand sommerhusområde. De tilhører også stiftelsen og er udlejet til forsvaret. C og D kan anvendes til øvelsesbrug efter særlige regler. Øvelsesterrænet, beliggende øst for Kulhusvej udgøres af sektor E, F og G. Sektor E er ejet af forsvaret, de to øvrige af Stiftelsen og udlejet til forsvaret.

Herudover er der udenfor sektorinddeling Jægersprislejren, beliggende i Jægerspris By, samt Jægerspris Hovedgård, hvor Jægersprislejren har servicecenter, samt pejlestue og skivedepot. På Christiansminde i sektor G har Hjemmeværnsregion VI indrettet uddannelsescenter.

En del gårde og huse i skyde- og øvelsesterrænet er udlejet som boliger.

13.3 Retningslinier for øvelsesaktiviteter

Nedenstående bestemmelser og restriktioner i relation til den militære brug af terrænet er indtil videre gældende fra drifts- og plejeplanens vedtagelse. Til retningslinierne hører drifts- og plejeplanens øvelseskort, vedlagt som bilag 2.

Fortsat anvendelse af de eksisterende anlæg

De eksisterende militære anlæg og deres benyttelse kan fortsætte som hidtil.

Terrænets benyttelse

Generelt: Militære enheder m.fl. der i henhold til Jægersprislejrens skydeoversigt er tildelt dele eller hele terrænet, kan normalt frit færdes i tildelt sektor under iagttagelse af de begrænsninger der fremgår af "Blivende Bestemmelser" og øvelseskortet. Begrænsninger der er besluttet i forbindelse med nærværende drifts- og plejeplan vil blive indføjet i de gældende Blivende Bestemmelser. Det gælder bl.a. en bestemmelse om, at soldater under øvelse, herunder bivakering, skal tage nødvendigt hensyn til ynglende dyr og fugle og deres rede. Eksempelvis bør der ikke ske teltslagning under beboede rovfuglereder. Ved opfyldning af skyttegrave skal disse tømmes for dyr først, eks. pindsvin, firben, padder m.v.

Skydninger

Skydninger skal følge skydebaneoversigten og de Blivende Bestemmelser for terrænets benyttelse, med de instrukser der er udarbejdet for de enkelte anlæg. I forbindelse med drifts- og plejeplanen er det aftalt mellem forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen, at der ikke skal ske en udvidelse af nedslagsområdet for sprængladt ammunition for at skåne værdifuldt landskab, flora, fauna og beskyttede fortidsminder. Nedslagsområdet er i fremtiden fastlagt som det nuværende, beliggende vest for Strandvej mellem Pyntvej i syd og Hønsbakkevej i nord, suppleret med et mindre område af det ønskede, nemlig arealet umiddelbart syd for Hønsbakkevej øst for Strandvej til grusgraven.

Færdsel i terrænet

Kørsel. Generelt: For at undgå en u hensigtsmæssig stor nedslidning af skyde- og øvelsesterrænet skal der under al kørsel udvises hensynsfuldhed og agtpågivenhed.

Af vedligeholdelsesmæssige årsager er en stor del af terrænet forpagtet ud til landbrugsmæssig drift, særligt øvelsesterrænet øst for Kulhusvej. Arealerne kan derfor indeholde græs til hø, samt kornafgrøder. Aktiviteter i disse områder kan finde sted, men unødigt kraftige drejninger og opbremsninger må ikke finde sted. Ved passage af grøfter og veje skal eksisterende tvangsoverkørsler normalt anvendes, disse er afmærket med rød/hvide pæle. Hvor omliggende terræn og vej er i niveau kan passage af veje finde sted.

Al kørsel med alle former for køretøjer er forbudt i nedslagsområdet for sprængladt ammunition i den vestlige del af sektor A, grundet faren for forsagere. Dog vil eventuel fremtidig anvendelse af pansrede brandkøretøjer efter forudgående rydning af adgangsveje kunne finde sted. Desuden er al kørsel i diverse fredede arealer, vildtremiser, beskyttede fortidsminder og vådområder forbudt af hensyn til landskabs-, natur- og kulturværdier. Disse områder fremgår af øvelseskortet. Afstanden til foden af fortidsminder er 2 meter og der er udlagt en 5 meter kørselsfri bufferzone omkring alle vådområder.

Kørsel med bæltekøretøjer: Kørsel med bæltekøretøjer er **generelt forbudt i skydeterrænet**, d.v.s. sektor A og B, dog kan det østligste bæltespor anvendes ved forskydning eller forlægning. Bæltesporet er angivet på øvelseskortet. Kørsel i direkte forbindelse med skydning er

dog tilladt i skydeterrænet. Kørsel med bæltekøretøjer er desuden **forbudt på alle veje** i hele skyde- og øvelsesterrænet. Veje bliver ødelagt af denne form for kørsel. Faste bæltespor til bæltekøretøjer løber ofte ved siden af de anlagte veje i terrænet. Desuden er kørsel med bæltekøretøjer **forbudt i alle skovparceller**, undtagen ved afmærkede gennemkørsler. Afmærkningen sker normalt ved et skilt med et afbildet bæltekøretøj.

Kørsel med hjulkøretøjer: Udover de generelle bestemmelser for kørsel må kørsel med hjulkøretøjer indenfor etablerede skydeområder med Saab-anlæg, el-kabler og trækwirer kun foregå på veje og overkørsler, som angivet på øvelseskortet. I skovparcellerne Langevad Plantage, Rævebakke, Bøgebakken og Enghaveskoven må kørsel kun finde sted på eksisterende veje. Færdsel i vildremiser er forbudt med undtagelse af afmærket gennemkørsel.

Adgang til fods: I områder med beboelse samt i vildtremiser, som angivet på øvelseskortet, er adgang forbudt. I vådområder indenfor den blå ring som angivet på øvelseskortet kan der ske gennemgående færdsel til fods, men de må af hensyn til naturbeskyttelsesinteresser ikke benyttes til længerevarende ophold, bivuakering eller anden egentlig øvelsesaktivitet.

Gravning

Der er på hele skyde- og øvelsesterrænet af forskellige hensyn udlagt **særlige områder med graveforbud**. Det gælder nuværende og tidligere nedslagsområder for sprængladt ammunition, fredede gravhøje, etablerede skydebaner, vildtremiser, alle skovparceller, vådområder, fredede arealer, strækninger med lyslederkabler samt andre faciliteter. Lyslederkablet er afmærket med røde pæle i en linie ovenover, hvor det er nedgravet. Der må ikke graves i en afstand af 5 meter fra lyslederkablet og der må ikke dyrkes i en afstand af 1 meter. Graveafstanden fra afmærkede vildtremiser samt skovparcellerne er 10 meter. Fredede fortidsminder er afmærket med hvid/grønne pæle. Gravning, herunder også f.eks. nedgravning af kabler, nærmere end 100 m fra de fredede fortidsminder må kun finde sted efter dispensation fra amtet. Det samme vil gælde gravearbejder, hvis de varigt ændrer tilstanden udover den hidtidige benyttelse af de beskyttede naturtyper, herunder i hede og overdrev.

Uden for graveforbudsområderne kan mindre gravearbejder udføres. Større gravearbejder (gruppe- eller delingsstillinger) skal i hvert enkelt tilfælde aftales med vagthavende skydeofficer, af hensyn til nedslidning af terrænet og drænsystemet.

Alt gravearbejde sløjfes inden enheden forlader terrænet, dog skal sløjfningen ved større gravearbejder kontrolleres af Jægersprislejren forinden enheden forlader området. Skyttegravene er med de stejle sider ofte faldfælder for dyr som pindsvin, tudser, firben m.v. Såfremt skyttegraven benyttes over flere dage skal der, når skyttegraven forlades midlertidigt, anbringes en gren eller lign. i graven, så dyrene har mulighed for at kravle op. Inden opfyldning af skyttegravene skal disse tømmes for dyr.

Retningslinier i forbindelse med brandfare

Brand skal straks meldes til sikkerhedskontoret. Enhederne pålægges at træffe sådanne foranstaltninger, at risikoen for brand reduceres mest muligt. I tørre perioder kan Jægersprislejren udstede forbud mod anvendelse af visse ammunitionstyper. Branddaskere udleveres af skive depotet til de enkelte standpladser.

Særlige bestemmelser for skovarealerne

Forsvaret har ret til at benytte skovene på de lejede arealer til militæruddannelse. Det drejer sig om Enghaveskoven, Strandbakken, Bøgebakken, Rævebakken, Langevad Plantage samt

Christiansminde Strandkrat. Militæruddannelse omfatter også gennemkørsel med militære køretøjer på eksisterende veje. Forsvaret skal respektere fredskovsforpligtelserne for skovene. Der påhviler herudover ikke særlige restriktioner fra stiftelsens side i overenskomsten for forsvarets benyttelse af skovene.

Som nævnt ovenfor har forsvaret selv besluttet via Blivende Bestemmelser, at der ikke må foregå gravning i skovene, herunder også forsvarets egne skove. Kørsel med bæltekøretøjer er forbudt i alle skovparceller bortset fra ad afmærkede gennemkørsler. Kørsel med hjulkøretøjer skal i de lejede skove foregå på eksisterende veje, mens dette påbud ikke gælder for forsvarets egne skove.

13.4 Arealretablering

Som hovedregel påhviler det hver enkelt øvelsesbruger at efterlade terrænet eller terrænelementerne i sober, intakt og funktionel stand. Dette indebærer bl.a. at gravearbejder skal sløjfes, veje rengøres, parkeringspladser fejes, uddannelsesmaterialer inddrages og afmærkningsmateriel (minestrimler m.m.) skal fjernes. Papir og træaffald kan afbrændes i beholdere, der er opstillet adskillige steder i terrænet bl.a. ved faste skydepladser. Afbrændingen skal ske under opsyn og afpasses efter vindretning og styrke. Alt øvrigt affald skal opsamles i sække og kan afleveres på skivedepotet efter aftale med skiveelementet.

Forvoldte skader i terrænet skal søges afhjulpet. Såfremt den direkte bruger ikke umiddelbart kan løse opgaverne, skal disse søges løst inden for egen enhed. Hvis brugeren undtagelsesvis ikke selv kan løse opgaverne, fordi man ikke råder over det nødvendige materiel, materialer m.m., skal der meldes til terrænelementet eller uddannelsessektionen.

13.5 Placering og etablering af nye militære anlæg og øvelsesfaciliteter

Der kan indenfor planperioden etableres de nye anlæg og øvelsesfaciliteter som forsvaret har behov for, og som er beskrevet i planens kapitel 9.3.

Det forudsættes naturligvis, at der forudgående indhentes de nødvendige tilladelser hos de relevante myndigheder.

13.6 Målsætning for pleje af naturarealer og genopretning af vådområder

Det er målsætningen, at de af forsvaret ejede arealer på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn fastholdes som åbent landskab, overvejende bestående af overdrevs- og hedearealer med spredt bevoksning i naturtilstand, uden gødsugning og sprøjtning, og at den fremtidige naturpleje og -drift fortsat tilsikrer, at denne tilstand opretholdes så godt som muligt, til gavn for flora og fauna.

Dette skal ske under respekt for områdets anvendelse til militære skyde- og øvelsesaktiviteter. Vådområderne på forsvarets egne arealer plejes og forbedres gennem en egentlig genopretning, og friholdes fortsat for øvelsesaktiviteter, bortset fra gennemgående færdsel til fods. Der udlægges en bufferzone på 5 meter med kørselsforbud omkring alle terrænets vådområder, både på stiftelsens og forsvarets arealer.

For at hindre gradvis tilgroning af hele området og som led i naturplejen af de åbne områder og vådområderne ryddes omfattende partier af selvsåede birkebevoksninger m.v. efter en nærmere fastlagt plan, som beskrevet nedenfor. Slåenkrat skal sikres i et vist omfang af hensyn til visse dagsommerfuglearter og fuglearter.

For at styrke naturindholdet i skovene skal skovene på forsvarets egne arealer fortsat ikke drives forstligt, men overgå til skov i naturtilstand. Undtaget herfra er Andersons Plantage, samt øvrige små, nyplantede granbevoksninger.

Landbrugsdrift på visse af forsvarets egne arealer i nordlige del af terrænet ophører, og de overgår til græsarealer i naturtilstand uden indgreb, bortset fra almindelig høslet eller anden vegetationspleje. Dette skal ske af hensyn til den truede paddeart Løgfrø

13.7 Retningslinier for pleje af overdrev, heder, strandeng, moser og ferskeng

Der foretages vegetationspleje af de beskyttede naturtyper overdrev, heder, strandeng, moser og ferskeng mod gradvis tilgroning i f.eks. tjørnekrat, pilekrat, birkekrat, rosa rugosa, høje stauder eller tagrør. Plejemetoder er afbrænding, slåning, eller rydning. På grund af fare for forsagere skal vegetationspleje i nedslagsområderne vest for Strandvej foregå ved afbrænding. Bevaring af de vigtige naturværdier i dette område, f.eks. på lavt bevoksede arealer omkring Troldehøj og syd og sydøst for Nissebakker, bør imidlertid forudsætte, at der ikke afbrændes store, sammenhængende arealer på én gang. En del af de lokale forekomster af plante- og dyrebestandene bør hver gang sikres overlevelse, så de i løbet af nogle år kan sprede sig herfra til de afbrændte arealer. Som plejemetode bør afbrændingen (pletvis, kontrolleret) hver gang søges begrænset til de arealer, hvor der reelt er udviklet et mere højt og tæt dække af græsser/tagrør/urter/buske/træer.

Andre steder på terrænet kan plejen foregå enten ved afbrænding, slåning eller rydning, eller evt. en kombination heraf. Rydning bør på de mest tilgroningstruede arealer foretages mindst hver femte år.

De mest tilgroningstruede arealer er de centrale dele af skydeterrænet, beliggende øst for Strandvejen, da mange af dem er lavtliggende og fugtige, og derfor hurtigt vil springe i birkekrat.

De arealer som skal holdes åbne gennem løbende vegetationspleje fremgår af drifts- og plejekortet, bilag 3.

Der henvises iøvrigt til planens kapitel 10.2, som beskriver vegetationsplejen nærmere.

Frederiksborg amts landskabsafdeling har tilbudt nærmere rådgivning ved udførelsen af plejeopgaverne i form af rydning, slåning og afbrænding. Det kan f.eks. være spørgsmål vedr. plejemidler, mest natur-hensyntagende redskaber, plejetidspunkter, o. lign.

13.8 Retningslinier for genopretning og beskyttelse af vådområder

Der iværksættes en samlet og prioriteret bevarings- og genopretningsplan for 34 af de ialt 77 søer og vandhuller på terrænet, nærmere betegnet de vandhuller som er beliggende på forsvarets egne arealer. Fælles retningslinier for oprensning og pleje af vandhuller, samt plejeforskrifter og prioritering af indsatsen for hvert enkelt vandhul er beskrevet i planens kapitel 10.7, som følges.

Af særlig betydning i indsatsen er beskyttelsen af den sjældne Løgfrø. Genopretning og pleje af Løgfrøens vandhuller har derfor højeste prioritet.

Frederiksborg Amts Landskabsafdeling er kontakt-, rådgivnings- og godkendelsesmyndighed i forbindelse med genopretningsplanen for vådområderne på øvelsespladsen.

13.9 Retningslinier for beskyttelse og pleje af fortidsminder og andre kulturhistoriske anlæg

Alle fortidsminder skal beskyttes og plejes. I bilag 6 er der en liste over samtlige fortidsminder, med beskrivelse af hver enkelt og en anvisning til påkrævet pleje.

Alle fortidsminder restaureres efter anvisningen, med faglig bistand i marken fra Skov- og Naturstyrelsens kulturhistoriske kontor. Derudover skal fortidsminder plejes. Almindelig pleje betyder bl.a. at holde højene synlige. Derfor bør al slørende træ- og buskvegetation fjernes, og højene derefter holdes ryddet. Dog bør gamle træer blive stående.

Samtlige høje afmærkes med pæle og med et skilt, hvor der står: "FREDET FORTIDSMINDE AL KØRSEL OG GRAVNING FORBUDT". En del har allerede pæle, men de bør forbedres. Der bør være en ensartet pæleafmærkning. Der foreslås hvid/grøn-malede og ca. 1.5 meter høje. De skal placeres hele vejen rundt om højen med 4 meters mellemrum og i en afstand på 2 meter fra højdefoden.

De to gravhøje på Nissebakker er specielt udsatte for ødelæggelser, da de ligger midt i nedslagsområdet. Begge gravhøje skal restaureres og dækkes af en jordkappe, samt afmærkes med pæle på sædvanlig vis. Jordkappen skal tilses og restaureres en gang årligt. Der må ikke skydes til måls direkte efter gravhøjene, og selve højene samt en passende sikkerhedszone omkring bør udlægges som nedslagsfrit område.

Skyttegrave på Troldehøje skal sløjfes.

Hvad angår naturbeskyttelseslovens § 18 om 100 meter beskyttelseszone omkring fortidsminder er Frederiksborg Amt forvaltende myndighed.

Alle sten- og jorddiger skal i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 4 bevares. Det betyder bl.a., at der ikke må ske gennembrydning, eller ødelægges på anden vis, f.eks. af bæltekøretøjer.

Ved fund af oldsager, potteskår m.v. ved gravning og anden jordbehandling indstilles arbejdet straks i henhold til museumslovens § 26, og museet "Færggården" i Jægerspris kontaktes. Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at man ved større anlægsarbejder på forhånd adviserer "Færggården".

Bestemmelserne om beskyttelse af fredede fortidsminder, herunder afmærkning med pæle, kørselsforbud m.v., bør også fremgå tydeligt af Jægersprislejrens "Blivende Bestemmelser".

13.10 Retningslinier for skovdrift

Skov på forsvarets arealer drives fortsat ikke forstligt, og overgår til skov i naturtilstand. Tisvilde Statskovdistrikt søges som skovlovsmyndighed herom i henhold til skovlovens § 18.

Skovene skal dog fortsat kunne benyttes til øvelsesvirksomhed med de gældende blivende bestemmelser for skov, herunder mulighed for nødvendig rydning ved adgangsveje, anlæggelse af handlebaner m.v. Der må ikke foretages hugst, sankning, fjernelse af døde træer eller lign. Bevoksninger som overgår til denne status er vist på drifts- og plejekortet.

Som en undtagelse for denne retningslinie bør Andersons Plantage fældes, og genplantes med eg. En anden undtagelse er Østergårds Plantage, samt andre små, nyplantede granbevoksninger. Disse kan drives normalt indtil omdrift, hvorefter de erstattes med løvtræ.

Der fastsættes ikke retningslinier for småskovene på de lejede arealer, jf. overenskomsten mellem Stiftelsen og forsvaret, da disse småskove ikke er forpagtet af forsvaret men alene er omfattet af en brugsret.

13.11 Retningslinier for landbrugsdrift

Ved alle kontraktfornyelser med forpagtere af de af forsvaret ejede, bortforpagtede landbrugsarealer fastsættes der bestemmelse om dyrkningsfrie bufferzoner omkring alle vandhuller, søer, moser og ligende vådområder på mindst 5 meter. Bufferzonen må gerne slås og plejes mod tilgroning, men der må ikke jordbehandles, tilplantes, eller bruges gødning eller pesticider i zonen.

Desuden fastsættes et generelt forbud mod brug af kemiske bekæmpelsesmidler, d.v.s. såvel på jorder med fri avl, jorder med græs i omdrift og arealer med vedvarende græs. Der skal holdes gødskningsfri bræmmer langs vandløb, skovbryn og læhegn samt omkring søer og vådområder. Desuden må der ikke udbringes gødning på vedvarende græsarealer. For arealer i fri avl og græs i omdrift må der maksimalt tilføres kvælstof svarende til 80 % af den kvælstofnorm, der er fastsat af Landbrugsministeriets Plantedirektorat i bekendtgørelse nr. 71 af 26. januar 1994 om behov for tilførsel af kvælstof og indhold af kvælstof i husdyrgødning. Hvor det er muligt og hensigtsmæssigt, skal der indgås naboaftaler om aftagning af husdyrgødning med bedrifter der har husdyrgødning i overskud, således, at der sikres en fornuftig anvendelse af husdyrgødning, inden der anvendes handelsgødning.

Af hensyn til bevarelsen af den rødlistede Løgfør ophører bortforpagtning ved førstkomende kontraktfornyelse i afd. 102 a (se drifts- og plejekortet, bilag 3) i den nordlige del af sektor A. Arealet overgår til brak, hvor det kan udvikle sig til græsland med overdrevsvegetation, uden tilførsel af gødning, kalk, eller lignende af nogen art. Imidlertid vil det være en fordel at der foretages et årligt høslet, som af hensyn til løgfør, flora og sommerfugle først må foretages efter 20. juli. Eventuelt vil der være interesse hos en nærliggende landmand i at få dette hø. Ved slåning er det af hensyn til flora og fauna vigtigt, at slåningen foregår ved skårlægning med skiveklipper. Herved sikres det, at modne urtefrø når at falde af, og at insekter kan kravle eller falde af af sig selv, så bestanden ikke ødelægges hvert år.

Slettearealet på 106 a vest for Brandbjerg ønskes fortsat ude af landbrugsdrift for at genskabe den værdifulde flora, med samme retningslinier om et årligt høslet. Det samme gælder for et lille sletteareal, 105 f ved Vildtbondehus.

De eksisterende vildtagre kan bibeholdes med deres nuværende placering, bortset fra de to vildtagre i Løgførområdet nord for Troldegårdsvej, som nedlægges. Eventuelle nye vildtagre må kun anlægges på dyrkede landbrugsarealer (ikke græs- og høsletsarealer).

13.12 Prioriteret handlingsplan for planperioden

1. prioritet: Genopretning af 14 vådområder med højeste prioritet, ophør med landbrugsdrift i område med løgfrovandhuller, mere miljøvenlig landbrugsdrift og bufferzoner omkring vådområder, pleje af overdrevsarealer m.v. ved rydning og slåning af krat, pleje og beskyttelse af fortidsminder, nyplantning med eg i Andersons Plantage.

Drifts- og plejeplanen igangsættes med følgende renoverings- og naturplejearbejder, som skal være gennemført indenfor planperiodens tre første år:

- Gennemførelse af pleje som beskrevet i kapitel 10.7 for alle vandhuller og søer, der har højest prioritet, d.v.s. "prioritering 1." Det drejer sig om de ialt 14 vådområder, med numrene 4, 6, 8, 9, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 23, 25, 32 og 34.
- Opsigelse af bortforpagtning af landbrugsjord på 102 a (bør ske så hurtigt som det er muligt) samt nedlæggelse af de to vildtagre øst for vandhul nr. 17. Årligt høstet efter 20. juli. 106 a vest for Brandbjerg samt 105 f ved Vildtbondehus fortsætter som brak uden gødskning.
- Ved kontraktfornyelser af bortforpagtede landbrugsarealer ejet af forsvaret skal indføres de samme vilkår for dyrkning som gælder for Skov- og Naturstyrelsens landbrugsarealer, som beskrevet under kapitel 10.5. Hertil kommer udlægning af 5 meter dyrkningsfri bufferzoner omkring alle vådområder på forsvarets arealer.
- Gennemførelse af den nødvendige pleje og afmærkning af fortidsminder som beskrevet i afsnit 10.6 og i bilag 6. Faglig vejledning kan fås hos Skov- og Naturstyrelsens Kulturhistoriske kontor hvis der er behov derfor.
- Gennemførelse af førstegangstrydning og -pleje af krat og lignende på mindst halvdelen af de arealer på drifts- og plejekortet, som er angivet som plejekrævende arealer, og beskrevet under kapitel 10.2. Der lægges særligt vægt på plejeforanstaltninger på de centrale dele af skydeterrænet, Brandbjerg samt rørskoven neden for Troldehøj. På sidstnævnte bør der foretages en årlig slåning eller afbrænding i vinterhalvåret.
- Sløjfning af alle skyttegrave og -huller på kystskrænter, herunder Troldehøj.
- Fældning af sitkagranbevoksningen i Andersens Plantage og nyplantning med eg.
- Fjernelse af galgen på toppen af Brandbjerg

2. prioritet: Genopretning af 6 vandhuller med den næsthøjeste prioritering, vegetationspleje af overdrev, moser og enge.

Indenfor planperiodens første syv år bør følgende foranstaltninger at være gennemført:

- Gennemførelse af pleje som beskrevet i kapitel 10.7 for de vandhuller og søer, der har næsthøjeste prioritet, d.v.s. "prioritering 2." Det drejer sig om ialt 6 vådområder, med numrene 1, 3, 12, 19, 31 og 33.
- Gennemførelse af vegetationspleje af de resterende, plejekrævende arealer, som vist på drifts- og plejekortet og beskrevet under kapitel 10.2. Der lægges især vægt på afbrænding af plejekrævende arealer i den sydvestlige del af nedslagsområdet, lupintilgroede områder mellem Brandbjerg og Nygårde, samt Karsemosen.

3. prioritet: Genopretning af 4 vådområder med den tredjehøjeste prioritering, andengangspleje af samtlige plejekrævende arealer, opsætning af ugle- og falkekasser.

Indenfor planperiodens 15 år forventes følgende foranstaltninger at være gennemført:

- Gennemførelse af pleje som beskrevet i kapitel 10.7 for søer og vandhuller, der har tredjehøjeste prioritet, d.v.s. "prioritering 3". Det drejer sig om ialt 4 vådområder, med

numrene 13, 21, 28 og 29.

- Gennemførelse af andengangspleje af samtlige arealer på drifts- og plejekortet, som er angivet som plejekrævende.
- Opsætning af ugle- og falkekasser på terrænet for at gavne rovfugle- og uglebestanden. Projektet forventes forestået af Dansk Ornitologisk Forening.

13.13 Jagt og vildtpleje

Jagten på terrænet skal fortsat være meget lempelig. Normalt afholdes to fællesjagter med deltagelse af indbudte fra diverse myndigheder samt lokalbefolkningen. Herudover afholder jagtofficeren i nødvendigt omfang et mindre antal reguleringsjagter.

Jagten og jagtinteresser må aldrig virke hindrende for terrænets primære formål som skyde- og øvelsesterræn.

De vildtbare arter har på grund af den lempelige jagt gode leve- og overlevelsesvilkår. Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn har, ligesom forsvarets øvrige terræner, derfor betydning som et bestandsoverskudsgivende område af disse arter i forhold til det omgivende land.

Jagt på agerhøns indstilles indtil videre, da bestanden af denne art fortsat er meget lav.

Det forventes, at den fastsatte vegetationspleje i nærværende drifts- og plejeplan for overdrev, enge og mosearealer generelt vil være til stor gavn også for vildtet. Det samme gælder genopretningsplanen for terrænets søer og vandhuller.

De vildtagre, som er anlagt på terrænet, og som er angivet på grundkortet, kan bibeholdes med samme placering. Af hensyn til beskyttede naturtyper må de ikke flyttes fra år til år, men fastholdes på samme areal hvis de ønskes opretholdt.

Fodring af fuglevildt i vinterhalvåret kan fortsætte i hidtidigt begrænsede omfang. Af hensyn til vandkvaliteten må der ikke fodres i, og i umiddelbar nærhed af, søer og vandhuller. Desuden ville det kræve dispensation fra amtet. I overensstemmelse med forsvarets jagtmæssige bestemmelser foretages der kun udsætning i begrænset omfang, og ikke i vandhuller. Udsætning af fisk og krebs i vandhuller bør ikke finde sted, og vil kræve dispensation fra amtet.

13.14 Retningslinier for brug af gødskning og sprøjtning

Arealer der ikke dyrkes landbrugsmæssigt er ikke blevet gødet eller sprøjtet siden forsvarets overtagelse eller leje af terrænet. Denne praksis skal bibeholdes. Sprøjtning på og langs veje ophører. Med hensyn til landbrugsarealer ejet af forsvaret indføres ved kontraktfornyelser med forpagtere samme regler som gælder for den landbrugsmæssige drift af Skov- og Naturstyrelsens landbrugsarealer. Det betyder i hovedtræk forbud mod brug af kemiske bekæmpelsesmidler, reduktion til 80 % af den fastsatte kvælstofnorm samt dyrkningsfrie bræmmer langs vandløb, skovbryn, læhegn, søer og vådområder. Se nærmere under kapitel 10.5.

Regler om gødskning eller sprøjtning i haver og parkanlæg i Jægersprislejren, Hovedgården, Christiansminde, Louiseholm og øvrige bygninger fastlægges ikke i nærværende drifts- og plejeplan, men her har Jægersprislejren allerede fastsat, at der ikke anvendes sprøjtemidler.

13.15 Offentlighedens adgang til øvelsespladsen

De nuværende regler for offentlighedens adgang til terrænet bibeholdes. Disse er beskrevet i kapitel 7. Meddelelse om den mulige adgang for offentligheden vil som hidtil fremgå af skiltning i området, herunder et af den stedlige turistforening opsat informationskort.

13.16 Nødvendige tilladelser til nye anlæg og tiltag

Flere af de i planen beskrevne tiltag kræver tilladelse fra forskellige myndigheder, specielt fra amtet, som har dispensationskompetence vedrørende størstedelen af naturbeskyttelseslovens og planlovens bestemmelser. Det må i hvert enkelt tilfælde vurderes, hvorvidt en given foranstaltning kræver tilladelse eller ej, og i bekræftende fald indhentes myndighedernes godkendelse inden iværksættelse. I tvivlstilfælde bør spørgsmålet forelægges den pågældende myndighed. Der er i det følgende derfor ikke givet en facitliste til hvilke myndighedstilladelser der er påkrævet, men en vurdering af hvilke lovgivninger der kan være relevante i de enkelte tilfælde.

Frederiksborg Amts landskabsafdeling har meddelt, at man gerne stiller sig til rådighed for forudgående forespørgsler, besigtigelser m.v. om de tilladelser/dispensationer, der kan være nødvendige for at gennemføre drifts- og plejeplanen i praksis.

Amtet er i området tilsynsmyndighed for beskyttelsesbestemmelserne i naturbeskyttelsesloven. Amtet skal således foranledige eventuelle ulovlige forhold lovliggjort, heriblandt de anlæg, indgreb m.v., der af amtet vurderes ulovlige.

Det er desuden amtet, der træffer egentlig afgørelse om lovligheden i forhold til de fleste generelle beskyttelsesbestemmelser i planloven og naturbeskyttelsesloven, og som afgør ansøgninger om dispensation/tilladelse i forhold til disse bestemmelser. Skov- og Naturstyrelsen er dog f.eks. myndighed for afgørelser om indgreb i selve de fredede fortidsminder.

Faste militære stillinger og anlæg i relation til myndighedsgodkendelse

Flytning af eksisterende, permanente anlæg, samt etablering af nye, permanente anlæg og opstilling af faste terrænpunkter kan kræve tilladelse fra relevante myndigheder. Det drejer sig normalt om landzonetilladelse hos amtet, men kan i større sager også være lokalplanpligtigt. Afgørelsen af om der foreligger lokalplanpligt i den konkrete situation træffes af kommunalbestyrelsen ud fra en samlet vurdering. Tilsvarende er det amtet der træffer afgørelse om hvorvidt der kræves landzonetilladelse i henhold til Planloven.

De skitserede faste stillinger skal vurderes i forhold til planloven (landzonetilladelse) og naturbeskyttelsesloven (§3, beskyttede naturtyper). Begge dele administreres af amtet. Forsvaret vil formentlig kunne fremsende en samlet ansøgning for alle anlæg.

Naturgenopretning og naturpleje

Vegetationsplejen som beskrevet i planen er pleje af beskyttede naturtyper, og kræver ikke tilladelse. Derimod kræver opgravning af vandhuller i de tilfælde det er anvist i planen en landzonetilladelse og dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3.

Ved eventuelle afbrændinger som led i naturpleje skal brandmyndighedens tilladelse dog indhentes, og de almindelige regler i bekendtgørelsen om "brandværnsforanstaltninger ved afbrænding af halm, affald, bål og fyrværkeri m.v." overholdes.

Nye beplantninger

Etablering af nye beplantninger øst for Kulhusvej kræver ikke landzonetilladelse og heller ikke tilladelse efter naturbeskyttelsesloven, da de ikke berører beskyttede naturtyper. Terrænet er beliggende inden for de områder i regionplanen hvor skovrejsning er uønsket. Denne bestemmelse forhindrer dog ikke beplantninger under ½ ha.

Som nævnt under 9.4 vil disse fremtidige militære behov til øvelsesterrænet blive forhandlet i koordinationsudvalget mellem Jægersprislejren og Stiftelsen, og vil ikke indgå i nærværende drifts- og plejeplan.

Skov i naturtilstand uden forstlig drift

Drifts- og plejeplanens retningslinier for driften af forsvarets egne skove fastlægger, at skovene fortsat ikke skal drives, men skal henligge som skove i naturtilstand uden forstlige indgreb. Skovene skal dog fortsat kunne benyttes til øvelser. Dette kræver tilladelse i henhold til skovlovens § 18. Tilladelsen skal søges hos Tisvilde Statsskovdistrikt, som er skovlovsmyndighed.

13.17 Planændringer***Nye, faste stillinger/anlæg kræver planændring i relation til nærværende drifts- og plejeplan***

Etablering eller flytning af permanente anlæg og opstilling af faste terrænpunkter, som ikke er beskrevet i nærværende plan under afsnit 9.3 om forsvarets "Behov for nye anlæg og øvelsesfaciliteter" kræver planændring af nærværende plan.

Anlæg m.v., som etableres midlertidigt, men som *ikke* er fjernet inden 1 måned fra etablering, regnes som permanente.

Midlertidige anlæg

Ved midlertidige (temporære) anlæg og terrænpunkter forstås anlæg og terrænpunkter, der er fjernet inden 1 måned fra etablering/opstilling. Sådanne kan frit etableres indenfor terrænet, forudsat at etableringen ikke indebærer en benyttelse af arealet eller de omgivende arealer, der er i strid med de overordnede retningslinier for det pågældende område.

Efter fjernelse af anlægget eller terrænpunktet vil arealet som hovedregel blive retableret.

På dette sted i planen indsættes vedtagne tilføjelser til og ændringer af planen.

ØKONOMI

14 Økonomiske konsekvensberegninger

De nedenfor anførte konsekvensberegninger udgør en afgørende forudsætning for at den i nærværende plan pkt. 13.13 opstillede "prioriteret handlingsplan for planperioden" kan implementeres som her anført.

Såfremt årlig ressourcetildeling ikke er i samklang med erkendt og budgetteret behov, vil dette således medføre retardering af handlingsplanens implementering.

Det skal endvidere bemærkes, at talstørrelser, som indgår i dette afsnit, er behæftet med usikkerhed. Dette skyldes, at talstørrelserne ofte ikke kan beregnes direkte, men er baseret på planens forskellige estimater og til en vis grad på skøn. De økonomiske overslag repræsenterer dog på planlægningstidspunktet det bedst mulige skøn over de økonomiske konsekvenser af den planlagte drift.

Overslagene er baseret på prisniveau og -relationer ved periodens begyndelse (1998).

Plantiltag omfattet af de økonomiske overslag

De økonomiske overslag omfatter de naturplejeaktiviteter der rækker *udover* den daglige vedligeholdelse af terrænet. De vedrører således bl.a. i medfør af nærværende plan naturpleje af de åbne områder, rydning, slåning eller afbrænding af selvsået opvækst og krat, pleje af fortidsminder, genopretning af vådområder samt afdrift og nyetablering af bevoksninger.

Derimod omfatter de økonomiske overslag *ikke nye militære aktiviteter*, anlæg med direkte relation til terrænets anvendelse som militært øvelsesområde, d.v.s. udgifter forbundet med opførelse af f.eks. nærkampby, nye skydefaciliteter, stillinger, eatblering af nye spor, vartningsplads samt information til terrænets brugere.

Den daglige terrænvedligeholdelse

Den daglige terrænvedligeholdelse planlægges og gennemføres af lejrens terrænelement. Den omfatter typisk

- Vedligeholdelse af skydeanlæg
- Vedligeholdelse af skiveanlæg, bevægelige målbaner, kulisser m.v.
- Reparation og vedligeholdelse af veje og spor
- Vedligeholdelse af grøfter og dræn
- Reparation af markskader
- Oprydning og reovering efter øvelser
- Vedligeholdelse af bevoksninger og hegn
- Naturpleje og rydninger af krat i forbindelse med forbedring af målbaner

En væsentlig del af vedligeholdelsen sker i medfør af bestemmelserne i overenskomsten for de lejede arealer med Kong Frederik VII's Stiftelse.

Som hovedregel påhviler det hver enkelt øvelsesbruger at efterlade terrænet i sober, intakt og funktionel stand. Dette indebærer bl.a., at gravearbejder skal sløjfes, veje rengøres, uddannelsesmaterialer inddrages og afmærkningsmateriel (minestrimler m.m.) skal fjernes. Forvoldte skader skal søges afhjulpet. Såfremt den direkte bruger ikke selv kan løse opgaverne skal dis-

se søges løst via rekvirering af/tilgang af materiel hertil fra egen foresatte enhed og/eller tjenestested. Hvis brugeren undtagelsesvist ikke herved selv kan løse opgaverne, fordi man ikke råder over det nødvendige materiel, materialer m.m. skal der meldes til terrænelementet, som herefter varetager opgaven.

Eventuel skovdrift i de lejede skovarealer Langevad Plantage, Hovnæsbakken, Rævebakken, Strandbakken, Bøgebakken, Christiansminde Strandkrat, Hovedgårdens Strandkrat samt Enghaveskoven forestås i henhold til overenskomsten af Frederik den VII's Stiftelse. Der kan dog, efter gensidig aftale lejren og stiftelsen imellem, forekomme vedligeholdelsesopgaver, som udføres af lejren, dog fortrinsvis med relation til gennemførelsen af skyde- og øvelsesaktiviteten.

Ressourcer til den daglige terrænvedligeholdelse

Det til Jægersprislejren normerede personel er jævnfør gældende normeringskriterier *alene* tildelt med henblik på løsning af opgaver som anført ovenfor under "den daglige terrænvedligeholdelse".

Øvrig terrænvedligeholdelse samt plejetiltag af karakter som anført i nærværende plan er således hidtil alene blevet gennemført i den udstrækning lejrens primære aktivitet har muliggjort at der har kunnet afses tid hertil. I den forbindelse er allerede rådigt materiel ved terrænelementet (såsom traktorer, rendegraver, bæltegraver, motorsav, krattrydder, grenknuser og flishugger) blevet anvendt hertil.

Igennem årene er der i såvel Jægerspris som Melby derfor akkumuleret et terrænmæssigt efterslæb.

Der er i 1999 tildelt samlede vedligeholdelsesmidler for Jægerspris og Melby på 3 mio. kr. – heraf er de 0.6 mio. kr. til reparation af tårn i Melby. Disse midler (2.4 mio. kr.) er primært/alene anvendt/planlagt anvendt til gennemførelse af den strengt nødvendige vedligeholdelse i lejr og terræn i såvel Jægerspris som Melby i 1999, og således ikke til projekter af karakter som foreslået i nærværende plan.

14.1 Økonomisk overslag over merudgifter til naturpleje og genopretning

Pleje af de åbne arealer

Naturpleje i medfør af *nærværende plan* af de åbne arealer i form af rydning af krat, slåning og afbrænding er et *omfattende* og tidskrævende projekt, som vil foregå med det maskinel der er til rådighed i Jægersprislejren. Det skønnes, at arbejdstiden til terrænplejen vil svare til 3 ½ måneders arbejde for 1 mand årligt.

Pleje af fortidsminder

Den anviste pleje og afmærkning af fortidsminder kan stort set udføres med det maskinel som terrænelementet råder over. Det vurderes, at der årligt skal afsættes 6 ugers arbejde til 1 mand til gennemførelse af dette arbejde, ligesom eventuel leje af specialmaskiner til gennemførelsen af visse af de påpegede arbejder kan vise sig nødvendig.

Genopretning af vådområder

Genopretningsplanen for 24 vandhuller på terrænet vil kræve en væsentlig ressourceindsats. Gennemsnitligt skal der genoprettes ca. 3 vådområder årligt de første 7 år, hvorefter der skal genoprettes det resterende antal (4) i løbet af de resterende 8 år. Restaurering af de 14 højest prioriterede vandhuller skal ifølge handlingsplanen gennemføres i løbet af de første 3 år, men ses gerne gennemført hurtigst muligt.

Plejeindgrebene omfatter dels bortskæring af træ- og buskopvækst, dels opgravning eller oprensning af vandhullerne.

Et almindeligt skøn siger, at en oprensning af et gennemsnitsvandhul udført af en entreprenør koster ca. 10.000 i udgifter til maskinleje og timeløn.

Dette ville betyde, at der skulle afsættes 140.000 til genopretningen af vådområderne i den første treårsperiode, eller i gennemsnit 47.000 kr. årligt.

Alternativt kan opgaven løses ved brug af lejrens havende maskinpark, suppleret med visse anskaffelser/udskiftninger jf. det efterstående, men dette vil forudsætte øget personeltildeling. Det skønnes i den forbindelse at genopretning af et enkelt vandhul - alt afhængig af den enkelte opgavestilling - vil tage 3-7 dage for 1 mand.

Det vil sige, at der bør afsættes 1 mand i en måned årligt i de første 7 år til denne opgave.

Etablering af nye beplantninger

Der er til øvelsesbrug behov for supplerende med 10-12 nye småbeplantninger i øvelsesterrænet på ialt 5-6 ha. Eventuel etablering af disse skal aftales i koordineringsudvalget mellem Jægersprislejren og Stiftelsen, og fastlægges ikke via nærværende drifts- og plejeplan.

Normalt skønnes udgiften ved nyetablering af 1 ha skov at udgøre ca. 50.000 kr. Dette betyder, at de samlede udgifter til eventuelle beplantninger vil udgøre 250.000-300.000 kr.

Det skal dog her atter tilføjes, at denne udgift forudsætter at man ikke benytter sig af terrænelementets eget personel og maskinel. Der vil derfor formentligt kunne blive tale om besparelser på denne post, *såfremt* der af rådige personelressourcer kan afses tid hertil.

Indtægtstab som følge af drifts- og plejeplanen

Forsvaret har besluttet at imødekomme Skov- og Naturstyrelsens ønske om at udtage arealer i nordenden af terrænet som dyrket område. Dette sker for at tilgodese en bestand af den truede dyreart Løgfir. Arealet er forpagtet ud, og Jægersprislejren vil med opsigelsen af forpagtningsskiftet få et ikke ubetydeligt indtægtstab, som bør modregnes.

14.2 Behov for personel og materiel

Det vurderes, at en gennemførelse af drifts- og plejeplanens prioriterede handlingsplan vil svare til en årlig lønudgift på 187.500 kr.

Der kan blive behov for nyt og større materiel til gennemførelse af vegetationsplejen. Det drejer sig om en tallerkensnitter, som kan slå vegetationen i en bredde på 5-6 meter, mod den nuværende braksnitter som kun kan klare en bredde på 2 meter. Herudover er der behov for udskiftning af den nuværende rendegraver, *som er udtjent*. Netop en rendegraver er et vigtigt materiel ved gennemførelse af oprensningen af de mange vandhuller. Endelig er der behov for 2 nye traktorer.

14.3 Sammendrag af planens økonomiske konsekvenser

Planen vil på baggrund af ovenstående medføre følgende skønnede merudgifter:

- Lønudgift på 187.500 kr. årligt til gennemførelse af den prioriterede handlingsplan for vegetationspleje, genopretning af vådområder, pleje af fortidsminder samt etablering af bevoksninger.
- Anskaffelse af nyt materiel i form af en tallerkenskutter, 2 nye traktorer, samt 1 rende-graver.
- Udgifter til planter ved etablering af 10-12 nye bevoksninger, anslået ca. 250.000-300.000 kr.

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn udarbejder årligt et budgetforslag til Hærens Operative Kommando indeholdende behov for midler til gennemførelse til drifts- og plejeplanens prioriterede handlingsplan.

Kommende budgetforslag regnet fra 1999 vil blive og forudsættes baseret på ovenstående, samlede oversigt over årlige merudgifter.

BILAG

15 Oversigt over bilag

Bilag 1: Grundkort (i kortlomme bagest)

Bilag 2: Øvelseskort (i kortlomme bagest)

Bilag 3: Drifts- og plejekort (i kortlomme bagest)

Bilag 4: Bevoksningsliste

Bilag 5: Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterrener i relation til Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4

Bilag 6: Fortidsminder på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Registrering, beskrivelse og plejeanvisninger.

Der henvises desuden til Jægersprislejrens eget skydekort, "Skydekort Jægerspris", baseret på Kort- og Matrikelstyrelsens 1:25000 kort. Kortet kan udleveres i sikkerhedskontoret på Hovedgården.